

**NESNE İLİŞKİLERİ İLE EMPATİ VE ZİHİN KURAMI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİZMİN ARACI ROLÜ**

MERVE HAZAL DEVELİ

**İŞIK ÜNİVERSİTESİ
HAZİRAN, 2022**

NESNE İLİŞKİLERİ İLE EMPATİ VE ZİHİN KURAMI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE NARSİSİZMİN ARACI ROLÜ

MERVE HAZAL DEVELİ

IŞık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı,
2022

Bu tez, IŞık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA) derecesi
için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
HAZİRAN, 2022

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NESNE İLİŞKİLERİ İLE EMPATİ VE ZİHİN KURAMI ARASINDAKİ İLİŞKİDE
NARSİSİZMİN ARACI ROLÜ

MERVE HAZAL DEVELİ

ONAYLAYANLAR:

Dr. Öğr. Üyesi Emel Erdoğan Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Feryal Çam Çelikel Işık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Küçük Haliç Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 16/06/2022

THE MEDIATING ROLE OF NARCISSISM IN THE RELATIONSHIPS BETWEEN OBJECT RELATIONS, EMPATHY AND THEORY OF MIND

ABSTRACT

The main purpose of this study is to investigate the mediating role narcissism in the relationships between object relations, empathy and theory of mind. The study was conducted with 409 participants selected from the general population, between the ages of 18-45. During the data collection phase, the Sociodemographic Information Form, Bell Object Relations and Reality Testing Scale, Pathological Narcissism Scale, Interpersonal Reactivity Index and Reading the Mind in the Eyes Test were given as an online form. The data were analyzed by using the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.26.0 program. Independent groups t-test was used to determine the differences between genders; Pearson correlation analysis and linear regression analysis were used to examine the relationships between empathy, theory of mind, object relations and narcissism; and finally, the PROCESS extension was used for mediation analysis. Although narcissism did not have a mediating role in the relationship between object relations and theory of mind, the results showed that narcissism did have a mediating role in the relationship between object relations and empathy. The findings showed that the relationship between object relations and empathy is provided by narcissism; and emphasizing the importance of narcissism for this relationship. Finally, the findings were discussed in the light of the relevant literature, the limitations of the study and suggestions for future studies were stated.

Keywords: Empathy, Theory of mind, Object relations, Narcissism

NESNE İLİŞKİLERİ İLE EMPATİ VE ZİHİN KURAMI ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİZMİN ARACI ROLÜ

ÖZET

Bu araştırmanın ana amacı, bireylerde nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerde narsisizmin aracı rolünü incelemektir. Çalışma 18-45 yaş aralığında, genel popülasyondan seçilmiş 409 katılımcı ile yürütülmüştür. Veri toplama aşamasında katılımcılara Sosyodemografik Bilgi Formu, Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, Patolojik Narsisizm Ölçeği, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi ve Gözlerden Zihin Okuma Testi online form şeklinde verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.26.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Cinsiyetler arası farkları belirlemek için bağımsız gruplar t-testi; empati, zihin kuramı, nesne ilişkileri ve narsisizm arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi ve doğrusal regresyon analizi; son olarak aracı etki analizi için PROCESS eklentisi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda nesne ilişkileri ile empati arasındaki ilişkide narsisizmin tam aracı rolü olduğu görülse de nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkide narsisizmin aracı bir rol üstlenmediği bulunmuştur. Bulgular, nesne ilişkileri ve empati arasındaki ilişkinin narsisizm ile sağlandığını göstermekte olup narsisizmin bu ilişki için önemini vurgular niteliktedir. Son olarak, araştırmanın bulguları ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış, çalışmanın sahip olduğu sınırlılıklarla birlikte gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Empati, Zihin kuramı, Nesne ilişkileri, Narsisizm

TEŞEKKÜR

İlk olarak her ne kadar başladığım bu yolda kısa bir süre bana eşlik etmiş olsa da bu çalışmanın temellerini atmamda yardımcı olan, fikirlerimi önemseyen ve yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Elif Yıldırım'a teşekkürü borç bilirim. Bu yola birlikte devam ettiğim, kararlarım ve fikirlerime her zaman güvendiğini ve desteklediğini hissettiğim, sıkıştığım her noktada bana yol gösteren ve motive eden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emel Erdoğan'ya çok teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans öğrenim hayatım boyunca rol model olarak gördüğüm, bu alana bakış açılarıyla beni her seferinde büyüleyen, devam etmem ve kendimi bu yolda geliştirmem için ilham veren, bu noktaya gelmemde küçük bile olsa payı olan tüm hocalarımın teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında beni olduğum gibi kabul eden ve yanımda olduklarından bir saniye bile şüphe duymadığım, en yalnız hissettiğim zamanlarda bile yalnızlığımı paylaşabildiğim, beni her koşulda anlamaya çalışan, bana her konuda benden fazla inanan, güzel gören ve bu alanda birlikte bulunmaktan büyük gurur duyduğum, beni ben yapan idol kadınlar Klinik Psikolog Büşra Şenocak ve Klinik Psikolog Eylül Ezgi Serül... Size ne kadar teşekkür etsem az, siz olmasaydınız burada olamazdım.

Aynı süreci paylaştığım, pes etmeyi düşündüğümüz zamanlarda birbirimizi ayağa kaldırarak kaldığımız yerden devam etme gücünü tekrar bulduğumuz, birlikte öğrendiğimiz ve birlikte öğrenmeye devam ettiğimiz çalışma arkadaşım Psikolog Ruken Gökçe'ye teşekkür ederim.

Bu çalışmanın hayatımdaki yerini ve anlamını keşfederken, süreç boyunca yaşadığım umutsuzluğa, karamsarlığa, zorlanmalara ve tüm çabalarımın tanıklık etmiş tüm arkadaşlarıma ve aileme teşekkür ederim.

Son olarak, yola birlikte başladığım, geldiğim bu noktada başarıımı ve mutluluğumu paylaşmayı çok istediğim ancak artık yanımda olamayan canım dedem Mustafa Durukan ve biricik oğlum Milo'ya, zihnimde bıraktıkları güzel anılar için teşekkür etmek isterim.

Merve Hazal DEVELİ

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iii
TEŞEKKÜR	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	2
1.2 Araştırmanın Özgünlüğü.....	2
1.3 Araştırmanın Hipotezleri.....	4
1.4 Empati	4
1.4.1 Empati Kavramı.....	4
1.4.2 Empatinin Boyutları.....	5
1.4.3 Empatinin Gelişimi	7
1.4.4 Kuramsal Açıdan Empati.....	9
1.5 Zihin Kuramı.....	10
1.5.1 Zihin Kuramının Tanımı.....	10
1.5.2 Zihin Kuramının Gelişimi.....	13
1.6 Nesne İlişkileri	15
1.7 Narsisizm	20
1.7.1 Narsisizm Kavramı	20
1.7.2 Kuramsal Açıdan Narsisizm	20
1.7.3 Büyükleme ve Kırılgan Narsisizm.....	26
1.7.4 Patolojik Narsisizm.....	27
BÖLÜM 2	29
2. YÖNTEM.....	29
2.1 Örneklem.....	29
2.2 Veri Toplama Araçları	29
2.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu	30

2.2.2 Patolojik Narsisizm Ölçeği.....	30
2.2.3 Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği.....	31
2.2.4 Kişilerarası Tepkisellik İndeksi.....	32
2.2.5 Gözlerden Zihin Okuma Testi.....	32
2.3 İşlem.....	33
2.4 Veri Analizi.....	34
BÖLÜM 3.....	36
3. BULGULAR.....	36
3.1 Sosyodemografik Özellikler.....	36
3.2 Normallik Analizleri.....	38
3.3 Ölçeklerin Psikometrik Analizi.....	39
3.4 Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Analizler.....	40
3.4.1 Yaş Değişkeninin Cinsiyete Göre Farklılaşması.....	40
3.4.2 Cinsiyet Değişkenine İlişkin Analizi Sonuçları.....	41
3.4.3 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması.....	42
3.5 Değişkenler Arasındaki Korelasyon İlişkileri.....	44
3.6 Regresyon Analizleri.....	47
3.7 Aracı Etki Analizi.....	49
BÖLÜM 4.....	53
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	53
4.1 Nesne İlişkileri ile Empati ve Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Etkisinin Tartışılması.....	53
4.2 Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Tartışılması.....	54
4.3 Sosyodemografik Özellikler ile Değişkenlerin Tartışılması.....	58
BÖLÜM 5.....	63
5. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER.....	63
KAYNAKLAR.....	66
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı	36
Tablo 3.1 Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı (devamı).....	37
Tablo 3.2 Shapiro-Wilk's Analizi Sonuçları	38
Tablo 3.3 Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizi	39
Tablo 3.4 Yaş Değişkeninin Cinsiyete Göre Farklılaşması	40
Tablo 3.5 Yaş Değişkeninin Homojen Dağılan Cinsiyet Gruplarına Göre Farklılaşması	40
Tablo 3.6 Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Gruplar T- test Analizi Sonuçları	41
Tablo 3.7 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	43
Tablo 3.7 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları (devam).....	44
Tablo 3.8 Değişkenlerin İlişkilerine Yönelik Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	45
Tablo 3.9 Nesne İlişkilerinin Narsisizm, Empati ve Zihin Kuramı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini İncelemek için Yapılan Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	47
Tablo 3.10 Narsisizmin Empati ve Zihin Kuramı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini İncelemek için Yapılan Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	48
Tablo 3.11 Nesne İlişkileri ile Empati Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolünü İncelemek için Yapılan Aracı Etki Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 3.12 Nesne İlişkileri ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolünü İncelemek için Yapılan Aracı Etki Analizi Sonuçları	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Nesne İlişkileri ile Empati ve Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolü	49
Şekil 3.2 Nesne İlişkileri ile Empati İlişkisinde Narsisizmin Aracı Rolü	51
Şekil 3.3 Nesne İlişkileri ile Zihin Kuramı İlişkisinde Narsisizmin Aracı Rolü.....	52

KISALTMALAR LİSTESİ

BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği

PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi

GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Narsistik kişilik örüntülerinin ortaya çıkışında, erken dönemde ebeveynlerle kurulan ilişki, çevresel etkileşim ve benliğin gelişim evrelerindeki nesne ilişkileri dinamiği, belirleyici bir faktördür. Empati ve zihin kuramı becerisinin nasıl bir gelişimsel süreç ile şekillendiği ile ilgili bulgular ve açıklamalar, erken dönem yaşantılarının ve nesnelere ilişkilenebilirliğin; benlik oluşumu ile beraber duygusal ve bilişsel süreçlere etkisinin önemini vurgular niteliktedir. Bu çalışma kapsamında bireyin bilişsel ve duygusal gelişiminde önemli bir yer edinen nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki olası ilişkide narsisizmin aracı etkisinin olabileceği düşünülmüştür. İlgili literatürde, nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkiye aracılık eden değişkenler üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Psikanalitik çerçeveden nesne ilişkileri bakış açısı, zihinsel süreçlerinin erken dönemdeki köklenmelerini ve gelişimini kuramsal temeller üzerinden derin ve kapsayıcı bir şekilde açıklamaktadır. Narsistik bireylerin zihinsel süreçlerindeki bozulmaların köklerinin de yine erken dönemdeki bu gelişim süreçlerinde deneyimlenen kesintiler ve engellenmelere dayandığı göz önünde bulundurulduğunda; nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkiye aracılık edebileceği düşünülmektedir. Bu noktada, temelleri erken dönem nesne ilişkileri ve benlik oluşumdaki kırılmalara dayanan narsistik kişilik özelliklerinin, kişilerarası ilişkileri önemli ölçüde etkilediği düşünüldüğünde; hem nesne ilişkileri hem de empati ve zihin kuramı arasındaki ilişki yapılan çalışmalar ve kuramsal

çevre ile açıklanmaktadır (akt. Akar, 2014). Yapılan birçok çalışma, narsistik kişilik özelliklerine sahip kişilerin, erken dönem yaşantılarında ihtiyaçları olan empati ebeveynlerinden göremedikleri ve yetişkinlikte bu ihtiyaçlarını giderebilecek ilişkiler kurmaya çalıştıklarını göstermektedir (Morf ve Rhodewalt, 2001). Ancak alan yazında, nesne ilişkileri, empati, zihin kuramı ve narsisizmin bir arada incelendiği, narsisizmin aracı değişken olarak ele alınarak nesne ilişkileri, empati ve zihin kuramının bir arada incelendiği bir çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmanın bu yönü ile literatürdeki boşlukları dolduracağı ve bu değişkenlerle yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı genel popülasyondan rastgele seçilmiş 18-45 yaş aralığındaki bireylerde, empati ve zihin kuramı becerisi ile nesne ilişkileri arasındaki ilişkilerde, narsisizmin aracı rolünün incelenmesidir. Narsisizmin aracı rolüyle birlikte nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkilerin incelenmesinin, bireylerin kişilik gelişimlerini ve sosyal biliş kapasitelerini daha derin ve kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirebilmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. İşlevselliklerinde yüksek oranda bozulma görülmeyen, daha önce psikiyatrik tanı almamış ve psikiyatrik ilaç kullanımı olmayan bireylerde; nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkilerde, narsisizmin aracı etkisine bağlı olarak görülebilecek bozulmalara bakılması amaçlanmıştır. Bu sayede nesne ilişkilerinin duygusal ve bilişsel gelişim üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, narsisizmin sosyal yaşama ve kişilerarası ilişkilere yansımaları değerlendirilmiştir.

1.2 Araştırmanın Özgünlüğü

Literatürde narsisizm, empati ve zihin kuramı konseptlerinin ilişkilerini inceleyen çalışmalarda genellikle üniversite öğrencilerinden oluşan örneklem kullanılmıştır. Bu doğrultuda alan yazında ilgili kavramların daha geniş yaş aralığına sahip örneklem üzerinde incelenmesi gerekmektedir (Şen ve Barışkın, 2019). 18-45 yaş aralığında bulunan ve genel popülasyondan rastgele seçilmiş bireylerden oluşan bir örneklem

üzerinde araştırma yapılmasının; empati ve zihin kuramı becerisinin daha geniş bir yaş aralığında incelenerek sonuçların genellenebilirliğini arttıracakı düşünölmektedir. Ek olarak, belirlenen bu yaş aralığı Erickson'ın psikososyal gelişim kuramına göre bireylerin benlik duygusu için gerekli olan kişilerarası ilişkilerini keşfettikleri dönemi temsil etmesi bakımından önem taşımaktadır (Malone ve ark., 2016). Alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu narsisizm ile empati ve zihin kuramı becerisi arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterse de; narsisizmin büyüklenmeci ve kırılğan boyutları değerlendirildiğinde sonuçların farklılık gösterdiği çalışmalar da bulunmaktadır (Mota ve ark., 2019). Bu çalışmada narsisizm kişilik özelliği olarak ele alınacak olup büyüklenmeci ve kırılğan boyutlarıyla beraber incelenmiştir. Kuramsal çalışmalar ve klinik gözlemler doğrultusunda nesne ilişkileri yaklaşımı özellikle narsistik kişilik yapılanmasının anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğundan (Bell, 1995); nesne ilişkileri kalitesi faktörünün empati ve zihin kuramı becerisi ile ilişkisindeki aracı rolünün incelenmesinin literatüre katkı sağladığı düşünölmektedir. Empati ve zihin kuramı kavramlarının narsisizm ile arasındaki ilişkiyi destekleyen çalışmalar ve bu kavramların nesne ilişkileri kuramındaki temelleri ışığında; narsisizmin aracı rolünün incelenmesi, literatürde bu konseptlerin bir arada çalışıldığı bir araştırma bulunmaması bakımından önem taşımaktadır. Nesne ilişkileri kalitesi ve narsisizm arasındaki ilişki psikanalitik çerçeve içerisinde birçok kuramcı tarafından çalışılmış olsa da nicel araştırmalar ile desteklenmesi gerekmektedir.

Oluşturulan bu model narsisizmin farklı düzeyleriyle ele alınması, benlik oluşumunda önemli bir yere sahip olan nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkideki aracı etkisinin incelenmesi, literatürdeki eksikliklere eğilmesi yönüyle önem taşımaktadır. Özellikle araştırmanın bulgularının narsistik bireylerin klinik alandaki farklı görünömleri üzerinde çalışan klinisyenlere bir rehber olması açısından katkısı olacağı düşünölmektedir.

1.3 Araştırmanın Hipotezleri

H1. Nesne ilişkileri kalitesinin, narsisizm ve alt boyutları üzerinde negatif yönde yordayıcı etkisi vardır.

H2. Büyüklenmeci narsisizmin, bilişsel empati becerisi üzerinde pozitif; duygusal empati becerisi üzerinde negatif yönde yordayıcı etkisi vardır.

H3. Kırılgan narsisizmin, bilişsel empati becerisi üzerinde negatif; duygusal empati becerisi üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi vardır.

H4. Büyüklenmeci ve kırılgan narsisizmin, zihin kuramı becerisi üzerinde negatif yönde yordayıcı etkisi vardır.

H5. Narsisizm, nesne ilişkileri kalitesi ile empati becerisi arasındaki ilişkide aracı etkiye sahiptir.

H6. Narsisizm, nesne ilişkileri kalitesi ile zihin kuramı becerisi arasındaki ilişkide aracı etkiye sahiptir.

H7. Bireylerin yaşı ile empati ve alt boyutları puanları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H8. Bireylerin yaşı, zihin kuramı becerileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

H9. Bireylerin yaşı, narsisizm ve alt boyutları ile negatif yönde ilişkilidir.

H10. Bireylerin yaşı, nesne ilişkileri kalitesi ile pozitif yönde ilişkilidir.

H11. Empati ve alt boyutları, bireylerin cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.

H12. Bireylerin zihin kuramı becerileri cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

H13. Bireylerin nesne ilişkileri kalitesi cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

H14. Narsisizm ve alt boyutları, bireylerin cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.

1.4 Empati

1.4.1 Empati Kavramı

Bir insanın diğerini anlamaya başladığı bir süreç olarak empati, başkalarının duygusal durumlarını duygusal bulaşma olmadan fark etme yeteneği veya başkasının ne düşündüğünü ve ne hissettiğini belirleme, onların düşünce ve duygularına uygun bir duygu ile cevap verme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Baron-Cohen, 2012).

Bir nesneyi gözlemlerken ve anlamlandırırken kişinin kendini nesneye yansıtarak onunla özdeşim kurmayı sağlayan bir mekanizma olarak tanımlanan kavram için ilk başta Almanca bir terim olan 'Einfühlung' kullanılsa da psikoloji biliminde, kişinin başkalarının zihinsel yönelimlerini algıladığı sistem olarak kabul edilmiş ve İngilizce bir terim olan 'Empati' kullanılmıştır (Solms, 2017). Empati sözcüğü, Einfühlung için yetersiz bir yorum olsa da bir kişi ya da nesneyi "hissetme" ve "okuma" ya da kendini soyutlama sürecinin tamamını belirtmek için kullanılmaktadır (Imago & Spring, 1961). Bu yolla, kişi karşısındakine kendini yansıtma ve içsel bir taklit yolu ile onunla bağlantı kurarak anlamlandırmaya çalışmaktadır. Böylece karşısındakinin iç dünyasına dokunma ve tanıklık etme imkânını elde eder (Barret-Lennard, 1981). Zihin başlı başına sübjektif bir yapıya sahip olduğundan, kişi kendi öznelliği bağlamında kendi dışında başka bir zihne ancak empati yoluyla ve empati kurabilme kapasitesi kadar erişim sağlayabilir. Bu noktada empati kavramı, insan sübjektivitesini objektif bir kanaldan açıklamaya çalışan, psikoloji bilimi için önem taşıyan bir kavramdır (Solms, 2017).

Empati çoğul ve bölünemez bir mekanizmadan oluşmaktadır. Empati kuran özne kendini nesneye yansıtarak 'kendi gibi' hisseder; dolayısıyla empati, duyguyu ve duygunun yönünü içerisinde barındırır. Duygu öznenin kendisine aitken, duygunun bir başkasına atfedilme süreci zor olan ve empati kapasitesini belirleyen kısımdır. Empati becerisinin, duygunun atfedildiği noktada devreye girdiğini söylemek mümkündür. Bu iki yapı duyguyu, nesneyi düşünmenin ötesinde daha güç bir noktaya taşımaktadır. Duygu genellikle üzerine düşünülmeden boşaltılır ve ona bağlı olarak eylem veya tepki ortaya çıkar. Bir duyguyu düşünmek öncelikle duyguyu işlemeyi gerektirir. Duyguyu nesneleştirmek, duygu hakkında veya duygu ile düşünebileceğimiz dışsal, görülebilir, belirlenebilir bir olguya dönüştürmek duyguyu işlemenin standart yoludur (Solms, 2013). Bilişin duyguya etki ettiği nokta budur; ancak duygunun bu şekilde işlenmesi zaman almakta ve tutarsız sonuçları beraberinde getirmektedir.

1.4.2 Empatinin Boyutları

Uluslararası literatür incelendiğinde, araştırmacılar empati kavramının çok boyutlu olduğu vurgulamışlardır (Davis, 1980). Yapılan çalışmalarda empati kavramı; perspektif alma, empatik ilgi, fantezi ve kişisel stres olmak üzere dört farklı alt boyut kapsamında

incelenmiş olsa da güncel olarak, empatinin bilişsel ve duygusal olmak üzere iki alt boyuta sahip olduğu kabul görülmektedir (Hoffman, 1987). Bilişsel kısmı empati yapan subjeye aitken, duygusal boyutu ise duygunun hatasız şekilde atfedilmesiyle ilgilidir ve başka bir kişinin duygusal durumunu paylaşma yeteneği olarak tanımlanır (Mota ve ark., 2019). Duygusal empatinin tamamlayıcısı olarak bilişsel empati, başka bir kişinin deneyimini, perspektifini ve duygusal durumunu paylaşma gereği olmadan anlama kabiliyetidir. Empatini gelişimini inceleyen çalışmalar, duygusal boyutun önemini vurgulayarak, insanın doğduğu andan itibaren çevresindeki kişilerin duygularını bilişsel mekanizma ile algılayıp duygusal tepkiler ortaya koyduğunu ortaya koymuştur (Eisenberg ve Strayer, 1987). Bireyin davranış ve tutumlarının olumsuz sonuçlarını öngörebilmesi ve değerlendirmesi, büyük ölçüde empati kapasitesi ile ilgilidir (Barrett-Lennard, 1997; Andreychik ve Lewis, 2017). Yaşamın ilk yıllarında gelişmeye başlayan limbik sistemlerle ilişkili olan empati, zihin kuramına göre daha erken gelişmektedir. Buna göre, etkili ve uygun empatik tepki vermenin tam olarak geç ergenlik dönemine kadar gelişmeye devam ettiği ileri sürülmüştür (Shamay ve ark., 2002). Duygusal empati eksikliği, duygusuzluğa, tepkisizliğe ve ‘sosyal olarak tutkusuzluğa’, beraberinde narsistik kişiliğe yol açabileceği için sosyal ilişkiler açısından zararlı olarak değerlendirilmektedir (Hepper ve ark., 2014). Ancak bilişsel empati hassas duygusal bilgilere erişim sağladığından, manipülatif ve istismar amaçlı da kullanılabilir. Araştırmalar, empatinin çeşitli motivasyon, işlev ve durumlara göre değişkenlik gösterdiğini göstermektedir (Baskin-Sommers ve ark., 2014; Ritter ve ark., 2011). Narsisizm ve bilişsel empati arasındaki bağlantıya ilişkin mevcut araştırmalar, belirsiz bir sonuç modeli ortaya çıkarsalar da önemli sayıda araştırma, iki yapı arasında negatif bir ilişki olduğuna dair kanıt sağlamaktadır (Watson & Morris, 1991; Jonason ve Krause, 2013; Pincus ve ark., 2009; Vonk ve ark., 2013). Narsisistik kişilik bozukluğu ile empati arasındaki ilişki incelendiğinde, narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin empati puanlarının kontrol grubuna göre daha düşük olduğu görülmektedir (Ersoy, 2016).

Bilişsel empati ile duygusal empati arasındaki kritik fark; bilişsel empatinin, bir başkasının bakış açısını bilişsel olarak anlaşılmasını içerirken, duygusal empatinin, hoş veya hoş olmayan bu duyguları asgari düzeyde benimsemeyi içermesidir (Mehrabian & Epstein, 1972). Bu, empati tanımı dikkate alındığında duygusal empatinin bilişsel empati

yeteneğinin temelini oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca, duygusal empatinin aksine bilişsel empatinin, diğerinin zihinsel ve duygusal durumlarına ilişkin zihinselleştirme kapasitesi ile bağlantılı olduğu görülmektedir (Dvash & Shamay-Tsoory, 2014).

1.4.3 Empatinin Gelişimi

Nörobilimsel çalışmalar, ben ve ötekinin bir araya gelişini yansıtır nitelikte; bir başkasının acısını gözlemlemenin, gözlemcinin acıdan sorumlu beyin bölgelerini harekete geçirdiğini göstermektedir (Singer & Lamm, 2009). Son yıllarda, beyinde empatiye aracılık eden biyofiziksel bileşenleri tanımlayan sosyal bilişsel sinirbilim alanında çok sayıda araştırma ortaya çıkmıştır. Jackson ve arkadaşları (2006), başkalarının deneyimlerinin bizimkiyle aynı şekilde işlendiğini gösteren bir fMRI çalışmasının sonuçlarını bildirmiştir; ancak ilgili beyin bölgelerindeki aktivasyon derecesinin bir başkasının perspektifinden bakma ile karşılaştırıldığında, kişinin kendi perspektifinden baktığında daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Bu nedenle, paylaşılan işleme sistemleri ben ve öteki arasında bir köprü işlevi görerek empati kurmayı destekler. Ben ve öteki arasında bir birleşmeden söz etmeden bir başkasının duygularını anlamaktan yani bilişsel empatiden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Başkalarının eylemlerinin altında yatan premotor nöranal aktivite deseninin, kişinin kendi premotor nöronları tarafından aynalanarak yeniden üretildiği yansıtma mekanizmasına biçimlendirilmiş simülasyon adı verilmektedir. Böylece başkalarının zihinleri hakkında düşünebilir ve anlamlandırmaya çalışabiliriz; ancak bu zihin okumanın yalnızca basit bir tanımı olarak ele alınabilir. Empati, bu modelden daha komplike bir yapıya sahiptir. Başka birinin hareketlerini gördüğümüzde (örneğin acı, gülme veya ağlama), bedenlerimiz de o hareketin bir derecesini hissediyormuşuz gibi tepki verir. Bu fenomene aynalama ve bundan sorumlu beyin devrelerine ayna nöronlar denir (Iacoboni, 2008). Sinir uyarılarını ileten bu hücreler, “bir eylem yapıldığında veya aynı eylem gözlemlendiğinde ateşlenen nöronlar” olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Iacoboni, 2006). Ayna nöronlar üzerinde yapılan çalışmalar empati kavramının nörolojik temeller doğrultusunda anlamlandırılmasına büyük katkı sağlamıştır. Ayna nöronlar, temelde nesnel durumları algıladığından farklı olmayan bir biçimde kişinin, başkalarının kasıtlı durumlarını doğrudan algıladığı bir sistem oluşturmaktadır (Fogassi ve ark., 2005). Yaşamın ilk yıllarında gelişen ayna

nöronlar, bireyin hayatı boyunca taşıyacağı empati kurabilme becerisini belirlemektedir. Ayna nöronlar bir olay ve durumu yaşamının yanında o olaya sadece tanıklık edilmesi ile de aktive olabilmektedir. Daha sonrasında verilecek tepkiyi belirleyen bu aktivasyon, etkileşim ve iletişim için bir ön hazırlık niteliği taşımaktadır. Ayna nöronların, beynin premotor ve inferior parietal kortekslerinde bulunduğu bilinmektedir (Tarhan ve ark., 2013). Ayna nöron alanları, bir tür içsel taklit yoluyla diğer insanların duygularını anlamamıza yardımcı olur. Empatinin bu ayna nöron hipotezine göre; ayna nöronlar, başkalarının duygularını ifade ettiğini gördüğümüzde, sanki bu yüz ifadelerini kendimiz yapıyor muyuz gibi ateşlenir. Bu ateşleme sayesinde nöronlar da diğer insanların hissettiklerini bize hissettirmek için limbik sistemdeki duygusal beyin merkezlerine sinyaller gönderir. İnsan ve primatlarda benzer olarak, erken dönem yaşantılarında bakım veren ile etkileşim sırasında empatiye ilişkin ilk temellerin atıldığı ve uyarıların işlendiği belirtilmiştir (Brothers, 1989). O'Connell (1995), makak maymunları üzerinde yaptığı inceleme sonucunda türlerine özgü bir empati seviyesine sahip olduklarını belirtmiştir. Bilişsel empati ile benzer uyumlu duygulanım ve empati ile doğrudan ilişkili olabilecek yardım davranışını tanımlamış, ayrıca zihin kuramı ile ilgili açıklamalar yapmıştır. Şempanzelerin duygulanımı ve eylemlerini göz önünde bulundurarak bir ötekinin durumunu anlayabildiklerini, kendi hayatlarını tehlikeye atma pahasına tehlikedekini kurtarma motivasyonu belirtmiştir. Makak maymunları ile yapılan başka bir araştırmada insanların, sosyal etkileşimde kullandıkları dudak hareketlerinin taklit edilmesine tanıklık ederken, beyinlerinde oluşan aktivasyon değişiklikleri takip edilmiştir. Sonuç olarak, hareketlerini tekrar eden insanlar karşısında, makak maymunlarının aynalama yaparak aynı jest ve mimikleri yaptıkları gözlemlenmiştir (Ferrari ve ark., 2003).

Empatinin bir tanımı olarak, "kendini başkasının yerine koymak", aynı zamanda kişinin bir parçasını, kendini algılama kapasitesini bir başkasının konumuna sokma olarak açıklanabilir. Aslında bu kişinin düşleminde başkasının durumunu kendine ait bir parça aracılığı ile deneyimlemesidir. Duyarlı kişiler için bu deneyim yansıtımlı özdeşim düşlemlerine dahildir ve normal bir aktivite olarak kabul edilebilir (Hinshelwood, 1991). İnsanların neden farklı şekillerde empati hissedebildiklerini anlamlandırabilmek için, bir başkasının belirli bir durumda nasıl hissettiğini anlamının ne anlam ifade ettiği üzerinde

çalışmanın gerekli olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, başkalarına ilişkin bilişsel algımızın ve kavramsallaştırma biçimimizin, insanların duygularını ne şekilde anlamlandırdığımız ile bağlantılı olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Dökmen (2008), ben-merkezcilik ile empatik anlayışın bir arada bulunamayacağını ifade etmektedir. Benmerkezci bir tutum benimseyen bir kişinin, karşısındakiyle içsel taklit ve özdeşim yolu ile bağ kurması, olayları onun perspektifinden algılayabilmesi, yani empati kurması mümkün değildir. Başkalarının rolüne girerek empati kurabilmenin ön koşulu benmerkezci bakış açısından sıyrılabilme, benmerkezci bireylerin, çevrelerindeki kişi ve olayları değerlendirme ve fark etmede, başkalarının perspektifini anlamlandırabilmede güçlük çektikleri ve bundan dolayı düşünce ve duygularını tanımak konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

Kişinin kendisini anlama şekli, başkalarını anlama şekli ve bu anlayışı nasıl edindiği ile belirlenmektedir. Yani kişinin kendisini görme biçimi, diğer insanları nasıl kavramsallaştırdığıyla içsel olarak bağlantılıdır ve buna bağlıdır. Başkalarına duygusal olarak verilen tepkilerden bağımsız olarak, kişinin benlik algısı ve başkalarına ait algısının kökenleri erken dönem yaşantılardaki bakım veren ve çocuk arasındaki duygusal etkileşimde yatmaktadır. Atlı (2008)'nin yaptığı çalışmanın sonuçları güçlü benlik algısına sahip bireylerin empati kapasitelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bir başka yaklaşıma göre, birincil bakım veren ile bebek arasında gerekli bağ kurulamadığında çocuğun gelecekteki tutum ve davranışlarında, empati kurmakta zorlanma ve narsisistik kişilik özellikleri şeklinde yansımalarının ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir (Ertekin, 2011). Sonuç olarak, psikanalitik çerçevede emosyonel gelişim, sosyal bilişin gelişiminin temel taşı haline gelmektedir. Bu bakımdan, empati gelişiminin psikanalitik kuram temellerinde ele alınması, kişilerin empati becerisindeki bireysel farklılıkları ele almak konusunda önemli bir yere sahiptir.

1.4.4 Kuramsal Açıdan Empati

Empati kurabilme kapasitesinin büyük ölçüde benlik duygusuyla beraber ele alınması gerektiği düşünüldüğünde, empati becerisinin kişilik gelişimi bağlamında anlaşılması ve açıklanması gerekmektedir. Kişinin empati kapasitesi ve empati becerisinin açıklanabilmesi için kişiliğin kökenlerinin incelenmesi gerekmektedir. Psikanalitik

literatüre bakıldığında empati gelişimi ve kişilik gelişimi arasındaki ilişkiye dair ortak bir görüş olmamasına rağmen, erken dönem ilişkilerinin bireyin kişilik gelişimini nasıl şekillendirdiği ve kişilik gelişiminin, bireyin empati kapasitesini nasıl etkilediği soruları önem taşımaktadır.

1920'de empati kavramını "doğal olarak egoya yabancı olan bir ötekini anlama açısından kritik öneme sahip süreç" şeklinde tanımlayan Freud, empatiyi "ben ve öteki arasındaki bazı benzerlikleri baz alarak kurulan özdeşim şekli" olarak ele almıştır (Freud, 1920). Ferenczi, nevrozların yapılanmasını ödipal çatışmalardansa erken dönem yaşantılarındaki empati yetersizliğine bağlamıştır (Ferenczi, 1933). Empati kavramının, 1950 yılından sonra alanda önemli bir yere konulmasında Kohut'un empatiyi yeniden değerlendirmesi ve öne çıkarması büyük bir etkiye sahiptir. Empatiyi ilk olarak 'aracılı iç gözlem' (vicarious introspection) olarak tanımlayan Kohut, kişinin kendi iç dünyasına yönelik keşfinde en önemli araçlardan biri olduğunu belirtmiştir. Kohut da Ferenczi'ye paralel şekilde erken dönem çocukluk deneyimlerinde yetersiz empatinin üzerinde durmuş ve bunu empatik olmayan ebeveynlik (unempathic parenting) olarak adlandırmıştır. Kohut'a göre narsisistik psikopatoloji, kökeninde, kendilik nesnesinin empatiden yoksunluğunu içinde barındırmaktadır (Kohut, 1959).

Literatürde empati kurabilme kapasitesi cinsiyete göre incelendiğinde, araştırmacıların kadınların empati kapasitelerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu konusunda hemfikir olduğu görülmektedir (Endresen ve Olweus, 2001). Başka bir çalışmada ise kadınların özellikle duygusal empati kurma eğiliminin daha fazla olduğu; yetişkinlerin ise gençlere göre empati kurma eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur (Cotton, 2001). Padilla-Walker ve Christensen çalışmalarında (2010), olumlu ebeveynlik ile empati ve öz-düzenlemenin sosyal ilişkilerdeki tutum ve davranışlarla olan bağlantısı üzerinde durmuşlardır. Çalışmanın sonucunda olumlu annelik işlevinin, ergenlerde empati kurabilme kapasitesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

1.5 Zihin Kuramı

1.5.1 Zihin Kuramının Tanımı

Bireyin, diğer insanların düşünce ve arzularının kendininkilerden farklı olabileceğini anlayabilme kapasitesi olarak Zihin Kuramı, sosyal etkileşimin temelini

oluşturmaktadır ve 1990'lı yıllarda özellikle gelişim psikolojisinin üzerine eğildiği bir kavram olmuştur.

İlk olarak Premack ve Woodruff (1978) tarafından başkalarının zihinsel durumlarını, davranış, inanç, istek ve niyetlerini çıkarsayabilme ve zihinsel temsiller oluşturabilmeye yönelik bilişsel kapasite olarak tanımlanmıştır. Literatüre bakıldığında Zihin Kuramı, zihin okuma (mindreading), zihinsel durumu atfetme (mental state attribution), zihinselleştirme (mentalization) gibi farklı terimlerle de açıklanmıştır (Bjorklund ve Pellegrini, 2002; Harrington ve ark., 2005; Moran, 2013). Başka bir deyişle, zihin kuramı, diğer insanların zihinsel durumlarını yani düşünce, arzu ve niyetleri doğrultusunda doğru çıkarsamalar yapabilme becerisidir. (Dziobek ve ark., 2005). Goldman zihin kuramını, bireyin zihinsel durumları kendine ve başkalarına atfedebilmeye yönelik bilişsel bir kapasite olarak açıklamıştır. (Goldman, 2012). Bu noktada, bir başkasının zihinsel durumları hakkında çıkarsama becerisi olarak ortaya çıkan Zihin Kuramı, kişinin kendi psikolojik durumu dahil kendi zihinsel aktivitelerine ilişkin farkındalık oluşturması açısından önem taşımaktadır (Wiffen ve ark., 2013).

İnsanın düşünce, arzu ve niyetlerini doğru bir şekilde yansıtılabilmeleri ve başkalarının bu yansımaları doğru şekilde değerlendirip anlamlandırabilme; ve genel olarak sosyal toplum içerisinde iletişim kurma ve etkileşim için ilişkilene kapasitelerinin gelişebilmesini sağlayan bilişsel süreçlerin tümü sosyal biliş olarak açıklanmaktadır. Sosyal biliş, içerisinde empati, duygu tanıma ve zihin kuramını gibi bilişsel becerilerden oluşmaktadır (Şahin ve ark., 2019). Başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama becerisi sosyal etkileşimin temelini oluşturmaktadır. Kişinin bir başkasının zihinsel durumuna atıfta bulunma becerisi olarak zihin kuramı ile duygusal süreçleri kavrama ve ortak olma becerisi olarak empati, sosyal bilişin yapı taşlarıdır. Empati, bir başkasının duygusal durumuna verilen duygu yüklü bir tepki olması bakımından temelinde zihinsel durumları anlayabilme kapasitesini, yani zihin kuramını barındırır (Völlm ve ark., 2006). Bu çerçevede içerisinde Zihin Kuramı mekanizması sosyal bilişin önemli bir temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Kemp ve ark., 2012). Zihin Kuramı, bilişsel gelişim kuramcılara göre zihinsel durumların anlaşılması bakımından özelleşmiş bir mekanizmaya sahip olan bilişsel bir beceridir (Moran, 2013). Empati kurabilmek ve empatik bir tepki verebilmek için kişinin öncelikle başkasının zihinsel süreçlerine dair temsilleri kavrayabilmesi

gerekmektedir. Zihin kuramı, bir kişinin empatik yeteneğinin bir parçasıdır, aynı zamanda daha geniş bir terimdir. Bireyin kendisinin veya başka birinin zihinsel durumlarını tanımasını ve atfetmesini, duygusal deneyimlerini çıkarsama ve paylaşmanın duygusal yönünü kapsarken; bu bilgiler doğrultusunda tutum ve davranışları tahmin etmeyi gerektirir.

Zihin Kuramı, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyutlu bir mekanizma olarak ele alınmaktadır. İlk olarak Brothers ve Ring (1992) tarafından ‘sıcak’ ve ‘soğuk’ olmak üzere iki boyuta ayrılan zihin kuramı, sosyo-bilişsel sinirbilim alanında yapılan incelemeler sonucunda duygusal beynin işleyişinin anlaşılmasıyla birlikte bilişsel ve duygusal olarak yeniden ele alınmıştır (akt. Shamay-Tsoory ve ark., 2007). Zihin kuramının bilişsel boyutu, diğer insanların zihinsel durumları, inançlar ve düşünceleri ya da niyetleriyle ilişki olup iki zihinsel temsil düzeyinden oluşmaktadır. Birinci düzey, bireyin kendi düşüncelerinin, bir başkasının bakış açısını benimseyerek oluşturduğu zihinsel temsilleri açıklarken; ikinci-düzyen temsiller, bireyin hem kendi hem de bir başkasının perspektifini entegre edebilmeyi gerektirmektedir. Zihin kuramının duygusal boyutu ise, bir başkasının duygudurumu, duygulanımı ve hissettikleri ile ilgilidir. Yapılan bu kavramsallaştırma, duygu, empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkiyi anlamlandırmada etkili bir perspektif kazandırmıştır (Russell ve ark., 2009).

İnsan beyni büyük ölçüde görsel baskınlığı olan bir algılama sistemi ile şekillenmiş olduğundan özellikle bakışların, bir başkasının niyetini anlamlandırıp çıkarım yapabilme becerisinin önemini öne çıkarmaktadır (Dunbar, 1998). Sosyal etkileşimlerde insan yüzü, kişilerin niyet ve motivasyonlarının anlaşılması bakımından önemli bir konuma sahiptir (Schmidt ve Cohn 2001). Yüz ifadelerini tanıyabilmek, bireylerin karşısındaki kişilerin yüz ifadelerindeki duygu değişimlerini algılamaları ve anlamlandırabilmeleri sosyal etkileşim için önemli ve gerekli bir sosyal beceridir (Blair, 2003). Rosnay ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, bireylerin zihin kuramı yetenekleri ile sosyal etkileşim ve ilişki kurma konusundaki becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

1.5.2 Zihin Kuramının Gelişimi

Sosyal biliş, kişinin kendisini ve başkalarını anlamasını sağlayan tüm süreçleri içermesi bakımından sosyal işlevinin temel yapı taşı olarak kabul edilmektedir. Zihin kuramı, düşünsel ve duygusal açıdan çevreyi algılayabilmeyi sağlayan, sosyal bilişin en güçlü yordayıcısıdır (Brün, 2005). Araştırmacılar, sosyal bilişin gelişiminde hem genetik hem de sosyal faktörlerin etkili olduğunu, doğuştan gelen beceriler ile bireyin sonradan edindiği sosyal deneyimlerin kombinasyonu olduğunu belirtmişlerdir (Dziobek ve ark., 2005).

Literatüre bakıldığında Zihin Kuramının gelişimi üç farklı kuram çerçevesinde ele alınmıştır. Teori teorisine göre zihin kuramının gelişimi; çocukların yaşamın 18. ayından itibaren çevrelerindeki nesne, olay ve durumları keşfetmeye başladığı, olgunlaştığı ve bilişsel yapıların geliştiği, böylelikle bunlarla ilgili teoriler geliştirdikleri şeklinde aşamalı bir süreç olarak açıklanmaktadır. Modüler teoriye göre ise beyinde zihinselleştirme ile bağlantılı özel nöral yapılar bulunmaktadır. Bu nöral yapıların, uygun bir çevrede kazanılan deneyimlerle birlikte olgunlaşmasıyla zihin kuramı yetilerinin geliştiğini savunmaktadır. Zihin kuramı gelişimini başka bir perspektiften ele alan simülasyon teorisi çevresel faktörlerin önemini vurgulayarak, modüler teorinin aksine bu yetilerin bütünüyle bireyin çevre ile etkileşimi sonucu kazanıldığını belirtmektedir. Buna göre, diğer insanların zihinsel durumlarına tanık olmak ve model alıyor olmak bireyin kendi zihinsel gelişimi için kritik bir rol oynamaktadır (Doherty, 2009).

Zihin kuramının gelişimi ilk olarak çoğunlukla çocuklar ile yapılan çalışmalarla incelenmiştir ancak son yıllarda gelişimin yaşam boyu sürdüğü yaklaşımını benimseyen ve daha geniş yaş grupları yapılan araştırmaların arttığı görülmektedir (Castelli ve ark., 2010). ‘Sosyal gaf’ (faux-pas) ve uygun olmayan davranışın tanımlanması gibi zihin kuramı becerilerinin gelişimi ile birlikte karmaşık sosyal beceriler 9-11 yaşları arasında ortaya çıkmaktadır. Sosyal gafı anlamlandırabilmek için kişinin kendininki ile diğer kişilerin de zihin durumlarının temsilini oluşturabilmesi gerekmektedir. Bu duruma örnek olarak; söylenmemesi gerektiğini bilmeden söyleyen kişi ve bunu duyduğunda etkilenecek kişinin zihin durumları hakkında çıkarsama yapabilmektir. Bu tür bir çıkarsama yapabilme kapasitesi hem bilişsel hem de duygusal empatik bileşenleri içermektedir (Baron-Cohen ve ark., 1997).

Zihin kuramı kapasitesini incelemek amacıyla gözlerden zihin okuma görevinin kullanıldığı sağlıklı üniversite öğrencilerinden oluşan örneklem ile yürütülen fNIRS (işlevsel yakın kızılötesi spektroskopi) araştırmasında, zihin kuramı ile bağlanma arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Güvenli bağlanan kişilerin güvensiz bağlanan kişilere göre zihin kuramı görevi esnasında, sağ süperior temporal ve komşu parietal korteks alanlarında aktivasyonun arttığı gözlenmiştir (Baskak ve ark., 2019). Birincil bakım veren ile güvensiz bağlanan bireylerin zihin kuramı becerilerinin yetersiz olduğunu gösteren araştırma sonuçları, zihin kuramı gelişiminde erken dönem yaşantıların ve etkileşimlerin önemini destekler niteliktedir (Korver-Nieberg ve ark., 2013).

Zihin kuramının emosyonel bir yapıdan çok bilişsel bir mekanizmaya sahip olduğu ve karmaşıklık düzeyi artan belirli deneyimler üzerinden geliştiği düşünülmektedir (Brüne, 2006). Alandaki çalışmaların bazıları, yönetici işlev bozuklukları ile zihin kuramı yetisindeki bozulmalar arasındaki bağlantıyı, bireyin kendi bakış açısını tamamen bir kenara bırakıp başkasının kine yönelebilmeye ve kendi bakış açısı ile diğerlerinininki arasında ayırım yapabilmemesi olarak değerlendirilmektedir (Ruby ve Decety, 2003). Benzer şekilde, mecazi yorum yapmadaki zorluk, kalıplaşmış değerlendirmelerin engellenememesi ile (Leslie ve ark., 2004); bir olay veya durumun farklı açılardan önemini kavranabilmesindeki yetersizlik ve objektif olarak değerlendirilmesindeki zorlanma ise bilişsel esnekliğin yetersizliği ve asıl bilginin anlamlandırılmaması ile açıklanmaktadır (Channon ve Crawford, 2000).

Güncel çalışmalar, 3-5 yaş aralığında, Zihin Kuramı ve yönetici işlevlerin oluşması arasında gelişimsel bir bağ olduğunu göstermektedir (Aydın ve ark., 2020). Zihin kuramı ile ilgili literatür incelendiğinde araştırmaların çoğunlukla, hem tümüyle gelişmiş bir zihin kuramı yetisine sahip olmayan hem de yönetici işlevleri henüz tam olarak gelişmemiş çocuklar üzerinde yapıldığı görülmektedir (Carlson ve ark., 2004; Cole ve Mitchell, 2000; Fisher ve Happé, 2005). Bu bağlamda, yetişkinlikte Zihin Kuramının incelenmesi, sürecin gelişiminde ve sürdürülmesinde yönetici işlevlerin payının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Zihin kuramının gelişimi ilk olarak çoğunlukla çocuklar ile yapılan çalışmalarla incelenmiştir ancak son yıllarda gelişimin yaşam boyu sürdüğü yaklaşımını benimseyen ve daha geniş yaş grupları yapılan araştırmaların arttığı görülmektedir (Castelli ve ark.,

2010). Yetişkinler ile yapılan çalışmalar, genellikle komplike ve detaylı durumlarda, bir başkasının tepkilerinde duyguları tanımada kadınların erkeklere göre daha avantajlı bir konumda olduğunu göstermektedir. Zihin okumada kadınların daha iyi performans gösterdiği yönündeki algıya rağmen, perspektif alma boyutu incelendiğinde zihin kuramının cinsiyete göre farklılık göstermediği bilinmektedir (Turkstra ve ark., 2020).

1.6 Nesne İlişkileri

Nesne ilişkileri, kişinin günlük yaşamında kurduğu ilişkileri ve diğer kişiyle ilişki içindeyken kendini nasıl algıladığını temsil etmektedir (Uluç ve ark., 2016). Nesne ilişkileri kuramı kendi içinde farklı teoriler barındırsa da genel olarak kişilerarası ilişkilere atıfta bulunmaktadır. Aralarındaki farklılıklara rağmen bu teorilerin paylaştığı ortak perspektif, en temel insan motivasyonunun nesne ile temas kurmak olduğu görüşüdür (Summers, 1997). Her bebek, diğer insanlar ile ilişkilenme dürtüsü ile dünyaya gelmektedir ve bakım veren kişi ile kuracağı ilişki için belirli uyum becerilerine sahip olduğu dşnlmektedir. Kurama göre, kişilik oluşumu ben ve ötekine ilişkin zihinsel temsilleri oluşturan erken çocukluk yaşantılarıyla birlikte yapılanmaktadır. İlişkiye yatırım yapabilme kapasitesi, özdeşim kurabilme, evre ile ilişkilerde nedenselliği kavrayabilme ve sosyal beceriler bireyin erken dönem nesne ilişkileri doğrultusunda şekillenmektedir (Westen ve ark, 2006). Çeşitli araştırmalar, erken dönemde kurulan ilk ilişkilerle şekillenen beklentilerin, duygusal deneyim desenlerinin, duygu düzenleme becerilerinin, yetişkinlikte kişilerarası işlevsellik ve mental sağlığın temel belirleyicileri olduğunu ileri sürmektedir (Lamb, 1987).

Kurama göre, bireyin güncel olarak çevresi ve başkalarıyla ilişki kurma şekli, yaşamın ilk dönemlerinde özellikle de anne ile kurduğu ilişki doğrultusunda belirlenmektedir. Nesne ilişkileri kuramı erken dönemde gelişen ve dönüşen bireyin kendisine ve bir ötekine dair oluşan zihinsel temsillerini içinde barındıran psikolojik yapıların oluşumu ve gelişimini; predipal dönemi ele alarak incelemektedir. Bundan dolayı, bu içsel yapıların güncel kişilerarası ilişkiler ve zihinsel süreçler üzerindeki etkilerinden söz etmek mümkündür. Bu şekilde bu yapıların temelleri ve güncel ilişkilere yansımaları anlaşılabilmektedir. Başka bir deyişle nesne ilişkileri, bir öteki ile kurulan ilişkiyle bireyin kendine ve karşısındakine dair zihinsel temsillerden oluşan i dünyayı

ifade etmektedir. Bireyin iç dünyası aynı zamanda dış dünyaya bakış açısı ve etkileşiminin, mevcut olan ilişki örüntülerinin, özellikle anne ile arasındaki erken dönem ilişkilerin içsel temsilleri ile şekillendiği savunulmaktadır. Bu temsillerin, yetişkin yaşamındaki kişilerarası beklentilerin iskeletini oluşturduğu ve kişinin, başta yakın ilişkileri olmak üzere, kişilerarası ilişkilere yönelik duyguları, tutumları ve davranışları üzerinde etkili olduğu öngörülmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Nesne ilişkileri, nesnelere alınan haz ve engellenme duygularını barındıran sübjektif deneyimlerle ilgili nesne temsilleri ile bağlantılı olup bireyin kendi benliğinin temsillerinin olduğu iç dünyaya atıfta bulunmaktadır. Nesne ilişkileri temellerinde yaşanan sorunların bireyin iç dünyasında dağılmalara sebep olduğu ve dış dünya ile kurduğu ilişkilerdeki zedelenmelerin zihinsel patolojilerin ortaya çıkmasına sebep olduğu düşünülmektedir (Uluç, 2015). Bireyin iç dünyasının, gerçek dış deneyimleri etkilemesi ve çarpıtması sebebiyle ruhsal hastalıkların ortaya çıktığı varsayılmaktadır (St.Clair ve Wigren, 2004).

Klinik alanda, kişilerarası patolojiler şeklinde kendini gösteren ve nevrozdan daha yaygın ve zararlı belirtilerle yüzleşmesiyle nesne ilişkilerine ilgi artmıştır. Bu belirtileri gösteren kişilerin başkalarına güvenmekte zorluk yaşadığı, sosyal olarak içe çekildiği ya da sağlıklı olmayan bağlar kurdukları görülmektedir. Ayrıca tutarlı bir benlik duygusu geliştirmede, ideal ve değer yargılarını sürdürmede zorluk yaşamaktadırlar. Klasik psikanalitik kuram, nevrotik semptomları çatışan dürtü sistemleri arasındaki uyumsuz uzlaşmalar olarak anlamlandırırken, nesne ilişkileri kuramcıları, bu kişilerarası ilişkilerde sorun yaşayan, kişilik bozukluğu olan bireylerin, yaşamın ilk yıllarında bebek ve birincil bakıcı arasındaki ilişkide kendilik ve diğerleriyle ilgili deneyimlerinde "temel bir hata" olarak ortaya çıktığını varsaymaktadırlar (Balint, 1968). Winnicott'a (1971) göre, birincil bakım veren ile bebek arasındaki ilişkide, bebeğin ihtiyaçlarının yeterli bir şekilde karşılanmaması ve bunlar karşısında uyumsuz tepkiler verilmesi sonucunda bebeğin yaşadığı kırılma ve kaygı, temel hata olarak kabul edilmektedir. İlerleyen dönemlerde, ilişki kurulan nesnenin farklılaşmaya başlaması, uyumun ve adaptasyonun bozulmaya başladığının idrak edilmesi ile edinilen farkındalığın yarattığı kaygı ile baş etmek için bebek iki tür savunma düzeneği geliştirmektedir. Bebek ya nesnelere bağlanmaktan

kaçarak tüm yatırımını kendi egosuna yönlendirecek ya da nesnelere ile bağımlılık boyutunda bir ilişkilenecektir.

Klein (1952) çocukların, iç dünyaya hakim olan içgüdü veya biyolojik dürtülerle (id) doğduklarını ve bu dürtülerin yaşam ve ölüm olmak üzere iki temel içgüdü barındırmakta olduğunu ifade etmektedir. Yaşam içgüdü sayesinde ego ve savunmaları güçlenmekte ve bu güç bütünleşmeyi sağlamaktadır, ölüm içgüdü veya ölüm korkusu ise bebeğin kaygısının ana kaynağıdır ve çaresiz bebeğin düşlemlerinde nesneye kontrolsüz bağlanmasına neden olmaktadır (St.Clair ve Wigren, 2004). Bebek, sevgi (yaşam) ve nefreti (ölüm) ayırarak yaşam ve ölüm içgüdülerini birbirinden ayırmaktadır (Klein, 1952). Başka bir deyişle, sevgi, buna bağlı olarak yaşam içgüdü, iç zihinsel dünyaya hakim olursa, ego güçlenebilmekte ve böylece birey ölüm içgüdü veya korkusundan kaynaklanan kaygı ile baş edebilmektedir (Klein, 1958). Widiger (1994) çalışmalarında, geliştirilen ilkel savunmaların, içselleştirilmiş dezorganize ve parçalanmış nesne ilişkilerinin güvensiz, benmerkezci ve yabancılaşmış benlik görüşü dahil olmak üzere sınır ve narsisistik patolojiler ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Erken dönem nesne ilişkileri, kişilerarası ilişkilerin yanı sıra benlik ve benlik işlevlerinin gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. Sullivan (1953), kişinin erken dönemde sosyal etkileşim yoluyla bir benlik anlayışı inşa etmesinin ve kişilerarası kaygıdan kaçınmanın gerektirdiği kişilik ve benlik kavramındaki çarpıklıkları açıklayan bir kişilerarası teori geliştirmiştir. Özellikle çocuklukta, benlik ve diğerlerinin temsillerinde duygulanımın önemini vurgulamıştır. Kohut (1971), benliğin ebeveyn figürlerine ait imajların içselleştirilmesiyle yapılandığını, aynalama işlevinin bu noktada çocuğun duygu ve arzularının ebeveyn tarafından geri yansıtılmasının yetişkinlikte sağlıklı ve bütün bir benlik imgesinin temelini oluşturduğunu ifade etmiştir. Yapılan çalışmalarda, erken dönem ilişkilerinde yeterince iyi annelik işlevinin ve duyarlı ebeveynliğin, çocuğun bilişsel gelişiminde kritik bir öneme sahip olduğu, daha güvenli bağlar kurabildiği ve kendisine ve dış dünyaya dair daha olumlu, yeterli ve bütünleşmiş bir algı geliştirebildiği, sosyal etkileşim ve beceriler bakımından daha yeterli olduğu görülmektedir (Odağ ve Kürşad, 1980).

Çoğu nesne ilişkileri teorisi, yaşamın ilk yıllarında yoksunluk veya istismarın etkisini, kişilerarası işlevselliğe aracılık eden benlik ve diğerlerinin temsillerinin rolünü,

bebeklik döneminde başlayan ilişkilenemeye yönelik birincil ihtiyacı vurgulamaktadır. Sürekli olarak acı veren, kaygı uyandıran veya empatik olmayan kişilerarası yaşantılarla engellenen bu ihtiyaç, kişilik yapılanmasından çarpıklıklara yol açmaktadır (Westen, 1991). Bowlby (1973), yaşamın ilk 3-4 yılında bağlanma için kritik bir dönem olduğunu varsaymaktadır. Bu dönemde bozulan bağlanmaların şiddetli kişilik patolojisine ve yaşam boyunca kişilerarası işlevsellikte patolojik örüntülere yol açabileceğini savunmuştur. 1960'larda ve 1970'lerde nesne ilişkileri teorisindeki bir diğer önemli gelişme, Mahler'in kendisi ve meslektaşlarının ayrılma ve bireyleşmenin gelişiminin izini sürdüğü, bebekler ve küçük çocuklar üzerinde yapılan gözlemlere dayanan çocuğun birincil bakıcıya bağlılık duygusunu sürdürürken bağımsız bir benlik ve özerklik duygusu geliştirme mücadelesi üzerine yaptığı araştırmadır (Mahler ve ark., 1975). Mahler'e göre, çocuk, bakım veren ile güçlü bağlar bağlamında hakimiyet ve bağımsızlık için yaşına uygun istekleri tatmin etmenin bir yolunu bulmalıdır.

Nörobiyolojik gelişim ile birlikte, duygusal sistemlerin aktivasyonu, benliğin diğerlerinden farklılaşması, zihin kuramı ve empatinin geliştirilmesi, benlik yapılanması ve zihinselleştirme süreçlerinin gelişimi de devam etmektedir (Kernberg, 2015). Son yıllarda nöropsikanalitik araştırmalar dahil birçok çalışma hem genlerin hem de çevrenin kişiliğin gelişimine katkı sağladığını ortaya çıkarmıştır. Bu perspektife dayanarak; zihinsel temsillerin oluşumunu etkileyen birincil bakım veren ile ilişki, erken gelişim sürecinde bağlı olan nöronal grup seçimlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Schoore, 1994; Fişek, 2009). Benlik organizasyonu gelişiminin özünün duygulanım sistemleri olduğu düşünülürken, anne-bebek bağlanmasının kalitesinin subkortikal bölgeler ile prefrontal korteks arasındaki nöral bağları şekillendirdiği kabul edilmektedir. Anne ile bağlanma ilişkisine dayanan nesnelere arası deneyimler, duygusal benlik gelişiminde baskın bir rolü olan sağ beyindeki duyu işleme devrelerinin olgunlaşmasını etkilemektedir. Olağan anne-bebek etkileşimi göz önünde bulundurulduğunda, benliğin yapısında ve gelişiminde yeterli seviyedeki empatik bakımın (ve annelerin bebeklerine karşı ne kadar empatik oldukları) payı oldukça büyüktür (Radenovic, 2011). İlk olarak, erken dönemde annenin 'aynalama' işlevi ile aktive olan ayna nöronlar, öznenin nesnel durumları algılayışımızdan temelde farklı olmayan bir şekilde başkalarının mental durumlarını ve niyetlerini doğrudan algıladığımız bir

mekanizma sağlamaktadır (Solms, 2017). Normal gelişimsel koşullar bakım verenin, çocuğun duygusal durumlarını yeterli, tutarlı ve belirgin bir şekilde geri yansıtmasını gerektirir. Tutarlılık veya süreklilik, bakım verenin aynalaması, çocuğun gerçek duygusal deneyimi ile arasındaki temel bir uyumu vurgularken; belirginlik, aynalamanın abartılı "öyleymiş gibi" niteliğini taşır. Bu şekilde çocuk kendi duygularını, bakım verenin gerçekçi duygusal göstergelerinden ayırmış olur. Bakım veren çocuğu sürekli olarak ve yeterli şekilde aynaladığında, çocuk bakım verenin zihninde "kendini görür", bunu içselleştirir ve böylece "duygusal durumunun bilişsel olarak erişilebilir bir temsilini" edinebilir. Bakım veren çocuğu yeterince yansıtmadığında, çocuk daha çok bakım verenin öznel durumlarının temsillerine maruz kalır ve bunları içselleştirir. Bu durum, çocuğun kendi zihinsel ve duygusal deneyimlerinden kopmasına ve Fonagy ve meslektaşlarının (2002) 'yabancı benlik' olarak adlandırdıkları psikolojik bir yapıya yol açar. Bu yapı, Kernberg ve Kohut'un narsistik kişilik yapılanmasının temellerini açıklar niteliktedir. Narsist kişiler için bu süreç, başkalarını manipüle etme veya içselleştirilmiş bir nesne ilişkisini gerçekleştirme arzusuyla motive edilmez; daha ziyade benliğin hayatta kalmasını sağlamak için çaresiz bir çaba, "öz-deneyimin temel sürekliliğini sağlama ihtiyacı" olarak görülebilir. (Drozek & Unruh, 2020)

Psikanalitik literature göre anneyle bebek arasındaki en temel bağlantı görsel bölgede yatmaktadır ve erken dönemde oluşan zihinsel temsiller görsel odaklıdır. Klinik ve bilimsel çalışmalar, oluşmakta olan benliğin duygusal özünün, birincil nesne ile karşılıklı olarak psikobiyojik durumlarının aktif şekilde görsel, dokunsal ve işitsel sinyaller yoluyla iletildiğini açıklamaktadır (Schore, 2001). Yüz ifadeleri, duruş ve ses tonu gibi sözel olmayan bağlanma iletişimlerinin örtük şekilde işlenmesi (dyadic implicit processing), bebeğin sağ beyni ile annenin sağ beyni arasındaki etkileşimin ürünüdür. Feinberg ve Keenan'a (2005) göre; normal koşullarda sağ beyin, özellikle de sağ frontal bölge, benlik ve dünya arasında uygun ilişkiyi kurmada önemli bir rol oynar. Bu bölgede işlev bozukluğu, benlik ve dünya arasında yetersiz veya aşırı ilişkiselliğe yol açabilecek iki yönlü bir bozukluk ile sonuçlanmaktadır. (Schore, 2005).

1.7 Narsisizm

1.7.1 Narsisizm Kavramı

Narsisizm kelimesinin kökü Yunanca'da küntlük ya da duyarsızlık anlamını taşıyan 'narke' kelimesi ile ilişkili olup aşırı öz-sevgi, benmerkezcilik ve kendini olduğundan büyük görme anlamlarını içinde barındırmaktadır (Budak, 2009). Yaygın olarak kibir, kendini beğenme ve gösteriş narsisizm ile bağlantılı olarak kullanılan kavramlardır (Twenge ve Campbell, 2015).

"Narsisizm" kavramının kökenleri Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Efsaneye göre Narcissus her iki cinsiyet tarafından beğenilen ve hayran olunan yakışıklı bir gençtir. Zeus'un karşı Hera tarafından, konuşmaların son hecesini tekrar etmesi sebebiyle cezalandırılan Echo perisi, Narcissus'un umutsuz sevgilisidir. Narcissus'a hiçbir şey söyleyememenin getirdiği çaresizlik onu intihara sürüklemiştir ve geriye yalnızca tekrarlayan sesi kamıştır. Narcissus'un Echo'ya karşı acımasızlığı başka bir tanrıça olan Nemesis tarafından cezalandırılmıştır. Narcissus, bir su birikintisi üzerindeki kendi yansımaya âşık olmak üzere lanetlenmiştir ve hayatının sonuna kadar su üzerindeki görüntüsüne bakmaya devam etmiştir. Sudaki yansıma Narcissus'un sadece kusursuz ve mükemmel yanını göstermekte olup diğer taraflarını gizlemektedir. Narcissus'un güzel bir insan olma arzusu, benliğini inkâr ederek ölmesine yol açmıştır (Anlı, 2010).

Narsisizm kavramı ilk olarak psikanalitik kuram çerçevesinde Havelock Ellis tarafından 'Narcissuslike' terimi ile özellikle kadınlarda görülen, kişinin kendisine duyduğu hayranlık ve cinsel dürtülerini yine kendi benliğine ve bedenine yönlendirmesi olarak açıklanmıştır. Narsisizmi psikanalitik bakış açısı ile açıklayan ilk kuramcılardan Otto Rank (1911), Ellis'in görüşüne paralel olarak kişinin kendisini cinsel nesne olarak sevmesi şeklinde ele almış ve bu görüşe kendine hayranlık ve kibir özelliklerini de eklemiştir.

1.7.2 Kuramsal Açıdan Narsisizm

Freud (1914), narsisizme her insanın psiko-cinsel gelişiminde olağan bir yer vermiştir. Libinal yatırım yapılacak nesne seçimine giden yolları narsisistik ve anaklitik olarak ikiye ayırmıştır. Anaklitik nesne seçimi, çocuğun bakım veren anne figürüyle bağlantılı sevgi nesnesi seçimi olarak temsillenirken; anne yerine kendisinden bir parça

aradığı türden bir seçim narsisistik olarak adlandırılmıştır. Birey nesne yatırım süreçlerinde narsisistik bir yol izleyerek anaklitik nesnenin yanı sıra benliğini ya da benliğinin bir parçasını temsil eden nesnelere seçebilmektedir (Kızıltan, 2004). Sonraki yıllarda Freud çalışmalarında narsisizmi birincil ve ikincil olmak üzere ayırarak birincil narsisizmi, çocuğun libinal yatırımını kendisine yönlendirdiği erken bir dönem olarak; ikincil narsisizmi ise nesnelere yapılan yatırımın yeniden benliğe dönmesi şeklinde açıklamıştır. Birincil narsisizm gelişimsel olarak normal kabul edilirken, ikincil narsisizm, libidonun patolojik olarak yeniden ve yalnızca benliğe yatırım yapmasına işaret etmektedir (Freud, 1914). Freud, narsisizmi yalnızca nesne sevgisi pahasına, olgunlaşmamış, benmerkezci bir özellik olarak görmüştür. Bununla birlikte, kişinin narsistliğinden vazgeçmesi önemli bir olgunlaşma adımı olarak görülmektedir (Russell, 1985). Otto Fenichel, primer narsisizmde yalnızca benlik sevgisinden bahsederken ikincil narsisizmde ise bu benlik sevgisinin, obje sevgisini gölgeleyecek bir gereksinim haline geldiği şeklinde değerlendirmiştir (Fenichel, 1945). Benzer şekilde Kohut, narsisizmi benliğin libidinal yatırımı olarak tanımlamış ve narsisizmi kişisel gelişimin bir parçası olarak ele almıştır. Birincil narsisizmde bebek kendinden başka hiçbir şeyin var olduğunun farkında değildir; bu nedenle her şeye kadir hisseder ve ebeveynleri kendilik nesnelere olarak algılar (Kohut, 1971). Bununla birlikte, ebeveynliğin eksiklikleri, bebeğin sıkıntı yaşamamasına ve hem kendinin hem de ebeveynin kötü yönlerinden iyiyi ayırmasına neden olur; bunun sonucunda, iyi benlik unsurları büyüklenmeci benlik yaratır ve kötü unsurlar dış nesnelere yansıtılır (Stevens vd., 1984). Kernberg (1975), narsisizme sınırdaki kişilik kümesinin altında patolojik bir özellik olarak yaklaşmıştır. Erken dönem ilişkilerinde şiddetli hayal kırıklığına karşı bir savunma olarak çocuğun, gerçek ve ideal kendilik temsilleri ile ideal ebeveyn temsillerini içeren anormal büyüklenmeci bir benlik yarattığını ile sürmektedir. Kernberg'e (1975) göre, yüzeyde 'görmekli' olmalarına rağmen derinde bu insanlar patolojiktir; boşluk ve kimlik karmaşası duyguları vardır, samimi bir üzüntü veya keder gibi derin duyguları hissedemezler. Kernberg, narsist bireylerin ciddi boyutta kişilerarası ilişkilerde sorun yaşadıklarını; başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama kapasitelerinin düşük olduğunu, manipüle etme eğiliminde olduklarını belirtmiştir (Anlı, 2017).

Freud narsisistik bireylerin bir başkasına, dolayısıyla terapistte libidinal yatırım yapamayacağı savından hareketle aktarımsal bir ilişkinin kurulamayacağını iddia ederek tedavinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Freud'a göre narsisistik kişiler sosyal açıdan içe çekilmekte ve dış dünya ile ilişki kurmakta sorun yaşamaktadırlar (Quinodoz, 2020). Freud sonrası psikodinamik temelli kuramcılar aktarım kavramını bir bütün olarak ele alarak narsisistik bireylerin tedavi sürecinden verim alabileceklerine dair katkı sağlamışlardır. Kendilik Psikolojisi kuramını ortaya atan Heinz Kohut 'gereksinim aktarımı' kavramını ileri sürerek, bireyin analiz sürecinde erken dönemde karşılayamadığı temel ihtiyaçların terapist tarafından karşılanması şeklinde değerlendirmiştir. Freud'un gelişim sürecinde bir saplanma olarak ele aldığı birincil narsisizm olgusu Kohut tarafından her insanın doğal gelişim sürecinde uğradığı optimal hayal kırıklıkları ile dönüşecek bir yapı olarak ele alınmıştır (Kohut, 1971). Optimal hayal kırıklığı kavramı, birincil bakım verenlerin bebeğin tüm talep ve ihtiyaçlarını anında doyurmaması, travma yaratmayacak bir gecikme ile karşılaşması olarak açıklanmaktadır. Kohut'un kuramına göre, özellikle erken çocukluk yaşantılarında ebeveynleri tarafından hiç görülmeyen ve aynalanmayan bireylerde ortaya çıkan idealleştirilmiş bir ebeveyn figürünün eksikliğinden kaynaklı zihinsel bir yatay yarıktan bahsedilmektedir. Bu yarığa sahip bireyler, hep idealleştireceği bir figür bulmaya çalışarak mükemmelleştirdiği imajın gölgesinde yaşamaya ve onun bir parçası gibi hissetmeye eğilimlidirler (Özakkaş, 2020).

Narsisizmin büyüdükçe geçilmesi gereken gelişimsel bir evre olduğunu vurgulayan Kernberg (1970), Kohut ile paralel bir şekilde narsisizmin normal gelişim sürecinin bir parçası olduğu ve bireyin sağlıklı bir yetişkin haline gelebilmesi için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu süreç ödipal dönemin öncesinde, süperego'nun gelişimi ile bağlantılıdır ve nesne ilişkilerinin öncülü olarak kabul edilmektedir. Başarılı süperego oluşumu, çocuksu narsisizmin üstesinden gelmek için önemlidir; ideal benlik ve ideal nesne imgelerini birleştirme görevi ise bu oluşumun bir parçasıdır. İdeal benlik, oral öfke ve kıskançlık duygularını telafi eden, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, tamamen iyi ve güzel olan imajlardır (Kernberg,1974). Melanie Klein bu imajların paranoid-şizoid konumda ortaya çıktığını ve sonrasında depresif konumda, ben ve ötekine ait iyi ve kötü parçaların kapsanarak bütünleştirildiğini ifade etmiştir (1940). Bireyin öznel oluşumunu haz ilkesi ile açıklayan narsisizm teorisine göre özne nesnelere ayrı bir konumdadır ve

hoş olmayan durumlar yerine zevk alacağı durumlarda olmayı arzulamaktadır. Yaşamın ilk yıllarında zihinsel yönelim durumuzu şekillendiren öznellik buradan gelmektedir. Freud'un 'birincil narsisizm' olarak tanımladığı bu durumda, özne haz vermeyen duyguları yansıtmaz; haz veren duyguları içe yansıtmaya yoluyla birbirinden katı bir şekilde ayırır. İyi bir şey hissettiğimizde bu duyguyu kendimize atfederken, kötü hissettiğimizde bu duyguyu ötekine atfettiğimizden kendimize ait olmayan duyguları dışarıda bırakma eğilimi içindeyizdir. Bu durum, bir başkasının duygularını ve zihinsel yönelimini anlamlandırma konusunda empati için iyi bir temel oluşturmamaktadır. Narsisizmin bu noktada, bir ötekine, kendimiz dışındaki nesnelere atfedilen istenmeyen, olumsuz niteliklere sahip olabileceğimizi kabul edememe ve gerçeklik ilkesine geçememe olarak benlik gelişiminin sekteye uğraması şeklinde açıklanabilir. Kişinin kendine duyduğu sevgiden, nesne sevgisine geçemediği, iyi ve kötü duyguların hem kendine hem de nesneye ait olabileceği bilicine varamadığı düşünülebilir. Bu yüzden 'ben' kavramı, yani özneliğin var olmaya çalıştığı yer, hazzın olduğu yerdir ve özne 'ben olmadığı' durumlardan, hoşnutsuzluğun olduğu yerde olmaktan her zaman kaçınmak ister. Bu nedenle, ego gelişiminin başlangıcında 'ben' haz ile 'ben olmayan' hazzsızlık ile çakışmaktadır. Gelişimini tamamlamamış zihinlerde ve ağır psikopatolojilerde de bu işleyiş görülmektedir. Öznenin benliğinin ego gelişiminin başlangıcında iyi ve kötü olmak üzere bu iki durumun çakıştığı noktada şekil almaya başladığı varsayılmaktadır. Olgunlaşmamış egoya sahip kişilerin (çocuklar ve patolojik kişiler) bu noktada sorun yaşadığı söylenebilir. "Birincil narsisizm" olarak adlandırılan bu durumda, özne, birincisinin kaynaklarını "içe atarak" ve ikincisinin kaynaklarını "yansıtarak" zevkli ve tatsız duygular arasında katı bir bölünmeyi sürdürmektedir.

Narsisizm, sosyal ortamda ortaya çıkan bilişsel ve duygusal içsel süreçlerin, kişilerarası öz-düzenleme stratejileri ile olan dinamik etkileşimi tarafından şekillenen bir benlik inşasıdır. Öz düzenleme süreçleri, arzu edilen benliği inşa etme ve sürdürme, kendi kendini değerlendirme ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik öz inşa motivasyonuna hizmet etmektedir. Altta yatan narsistik öz düzenleme büyülenmeci ancak savunmasız bir benlik barındırmaktadır. Bu kırılganlık, narsist kişileri sürekli dış dünyadan almak istenen bir onay arayışına sürüklemektedir. Narsistler, kendini yücelten ve kendi içine kapanan ancak kolayca tehdit altında hisseden ve başkalarından gelen geri bildirimlere karşı aşırı duyarlı

bireylerdir. Görünüm olarak çoğu insanın erken dönem gelişim sürecinde geride bıraktığı çocuksu özelliklerin yetişkin versiyonlarını taşırlar. Erken çocukluk döneminde bakım veren ile yaşadıkları olumsuz deneyimler sebebiyle genellikle düşmanlık ve güvensizlik duygularının yoğun olduğu ilişkiler kurmaktadır. Alınan sosyal geri bildirimler ve yapılan öz çıkarımlar arasındaki beklenmedik durumların getirdiği belirsizlikler dolayısıyla sosyal geri bildirimlerin geçerliliği hakkında sürekli olarak şüphe duymaktadırlar. Narsistlerin benlikleri ve sosyal öz-destek ağları arasındaki taraflı ilişki DSM’de; empati yoksunluğu, hak duygusu, sömürücü ve kibirli davranışlar olmak üzere birçok kişilerarası yetersizlik şeklinde açıklanmıştır. Düşmanlık duygusu barındıran kişilerarası bu yönelim, başkalarının ihtiyaç ve arzularına karşı duyarsızlık ile birleştiğinde, narsist kişilerin genellikle ters etki yaratan ve sosyal ilişkilerinde aradıkları olumlu geribildirimleri almalarını engelleyen kişilerarası dinamiklere zemin hazırlamaktadır.

Birçok kuramcıya göre narsist kişiler özünde, erken çocukluk döneminde ebeveyn ya da bakım verenin empati eksikliği ve ihmalleri sonucunda kendi ihtiyaç ve isteklerini duyumsayıp karşılayamadığından bu ihtiyaç ve eksiklikleri yetişkinlikte kurduğu ilişkilerde doyumaya çalışmaktadırlar. Kernberg (1975) narsisizmin temelinde reddeden bir anne ve terk edilme duyguları içerisinde bırakılan bir çocuk olduğunu vurgularken; Kohut (1971) büyük ölçüde annenin ruh haline bağlı tutarsız, değişken ve negatif pekiştirmenin etkili olduğuna işaret etmektedir. Millon (1981) ise bu benlik yapılanmasını herhangi bir nesnel gerçekliğe dayanmayan sürekli ve aşırı değerlendirmelerin sonucunda ortaya çıktığını açıklamıştır. Klinik alanda etiyoloji konusunda fikir ayrılıkları yaşansa da büyülenmeci ama kırılğan benliğin kökeninin, empatiden yoksun ve tutarsız erken dönem ilişkilerine bir tepki olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin kişilerarası eksikliklerinin temel bir yönü, zihinselleştirme kapasitelerinin düşük olması ve başkalarına karşı empati kurmamalarıdır (Hepper ve ark., 2014). Baskin-Sommers ve arkadaşlarının (2014) çalışması, narsistik kişilik özellikleri yüksek olan bireylerin olgunlaşmamış olsa da bir tür duygusal işleme yeteneğine sahip olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Narsistik kişilik özellikleri baskın olan bireyler, başkalarının zihinsel ve duygusal durumlarını anlamada bir eksiklik göstermemelerine rağmen aşırı derecede ihtiyatlı ve duyarsız

görülmektedirler. Bu durum, duygu yükü fazla olan durumlar üzerindeki kontrolü kaybetmemek ve savunmasız görünmemek amacı ile başkalarının bakış açısını dikkate almada ve empatik yaklaşımda motivasyon eksikliği yaşamalarına sebep olarak görülmektedir. Özellikle büyülenmeci narsistik özelliklere sahip bireyler, başkalarının duygularını, hedeflerini ve niyetlerini daha iyi anlayabiliyor olmaktan yararlanırken; kırılmalı narsistik özelliklere sahip bireyler, tepkiselliklerini ve savunmasızlıklarını tetiklediğinden, başkalarının zihinsel durumlarını tanımadaki başarısızlıklarından muzdariptirler (De Panfilis ve ark., 2019).

Freud (1914), narsisizm üzerine ilk yazısında, kadınların fiziksel görünüşleriyle daha fazla meşgul oldukları ve “kendilik için istenen niteliklere göre nesne seçimleri yapma” eğiliminde oldukları varsayımına dayanarak, kadınların erkeklerden daha fazla narsistik eğilim gösterdiklerini aktarmıştır. Ancak, araştırmalar genellikle erkeklerin kadınlardan daha yüksek narsisizm sergilediklerini göstermektedir (Emily ve ark., 2015). Erkeklerin narsisizminin kadınlara kıyasla daha yüksek olması, kadınların sürekli olarak genel empati ölçütlerinin ve duygusal empati ölçütlerinin puanının erkeklerden daha yüksek olması ile anlaşılabilir (Jonason ve Krause, 2013).

Narsist bireyler, fırsat bulduğı her durumda öz-saygı imalarını algılamakta ve hatta dayatmakta hızlıdır. Bu öz-değeri korumak için karakteristik biçimde sosyal-bilişsel-duygusal dinamik öz-düzenleme stratejileri kullanırlar. Temel süreçler, kendini yücelten kibirli davranış, düşmanlık, hak duyma ve başkalarına karşı empati eksikliğinin düzenli kalıplar şeklinde yansıtılmaktadır. Büyülenmeci tutumlarına rağmen bu bireyler aynı zamanda ilgi ve hayranlık görmek isteyen, ne kadar iyi olduklarını ve başkalarının kendileri hakkında ne kadar olumlu düşündüğü ile ilgilenen kişilerdir. Diğer insanlar onlar için gerçek değildir ve kendi başlarına önemli görünmemektedirler. Narsist bireyler için başkaları, sadece kendi benliklerini güçlendirmeye yaradıkları bakımından önem taşımaktadırlar. Beraberinde, narsist kişilerin başkalarına empati duyma kapasiteleri düşük olduğundan ve diğerlerinin gerçekten ne düşündükleri, ne hissettikleri ile ilgilenmediklerinden çevrelerindeki insanların onların arzu ettiği şekilde tepki vermelerinin önüne geçen paradoksal davranışlar sergilemektedirler.

1.7.3 Büyüklenmeci ve Kırılğan Narsisizm

Güncel psikodinamik literatürde narsisizm, büyüklenmeci ve kırılğan alt tipler arasında var olan bir süreklilik üzerinde kavramsallaştırılmaktadır (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Kernberg ve Kohut arasında narsisizmin tanımı ile ilgili fikir ayrılıkları ve çatışma, narsisizmin çok boyutlu bir yapı olabileceği fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Eldoğan, 2016). Kohut ve Kernberg, narsisizmle ilgili psikanalitik literatüre katkı sağlamış önemli kuramcılardandır. Kohut, patolojik narsisizmin 'normal narsisistik gelişimin' erken bir aşamasında bir saplantıyı içerdiğini ima etmektedir; ancak Kernberg, patolojik narsisizmin, içinde büyüklenmeci benliğin ardına gizlenen öfke ve kıskançlığı barındırması gereken patolojik bir benlik yapısından bahsetmektedir. Bu iki önemli kuramcı arasındaki bir diğer fark, patolojik narsisizm hakkındaki görüşleridir; patolojik narsisizmi olan bireyler, başkalarına güvenememeleri, acı veren izolasyon duyguları ve duygusal düzensizlik ile belirgin olan ayrılıklarıyla tanımlanmaktadır (Bromberg, 1983; Kernberg, 2018). Narsisizmin, teşhirci, kalın derili, aleni, ilgisiz olarak da anılan büyüklenmeci tip; ve aynı zamanda kapalı, ince derili, gizli, aşırı duyarlı, utangaç olarak da adlandırılan kırılğan tip olmak üzere iki alt türü olduğu konusunda hemfikir olan yazarlar vardır (Ronningstam, 2005; Gabbard, 1989; Rosenfeld, 1987). Bu alt tiplere farklı isimler verilmesine rağmen, kırılğan ve büyüklenmeci tipler için benzer özellikler tanımlanmıştır. Kernberg, kıskanç ve açgözlü olarak karakterize edilen büyüklenmeci boyut üzerine eğilirken; Kohut, narsisizmin kırılğan boyutuna odaklanmıştır. Kohut'a göre narsisistik kişiliklerin iki ayrı görünümü yine iki kutuplu bir benliğe dayanmaktadır. Aynalanma açlığı içerisindeki 'büyüklenmeci' tip ve idealize edilmiş ebeveyn imajı tarafından görülme ve takdir edilme açlığı içerisinde olan 'kırılğan' tip olarak değerlendirilmiştir (Kohut, 1977).

Büyüklenmeci narsisizm büyüklük duygusu, başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarsızlık, empatiden yoksun, kibirli, saldırgan ve benmerkezci davranışlar ile tanımlanmaktadır (Gabbard, 1989; Kernberg, 1985). Kırılğan narsisizm ise aşağılık duygusu, utanç, çekingenlik, başkalarının tepkilerine ve eleştiriye karşı hassasiyet ile karakterize edilmektedir (Akhtar, 2000). Narsist benliğin grandiyöz bir yapı oluşu beraberinde doğuştan gelen bir kırılğanlık getirmektedir. Bu bireylerin kendilerine dair son derece olumlu benlik görüşleri olsa da bu oldukça kırılğandır. Nesnel bir gerçekliğe

dayanmadığından benlik yapısı kendi başına ayakta duramamaktadır ve bu sebeple sürekli olarak desteklenmeye ve pekiştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Narsisizmin kırılğan ve büyüklenmeci alt boyutları ‘zayıf’ ve ‘güçlü’ olarak incelendiğinde kendi içlerinde bu boyutların ‘hassasiyet’, ‘utanç’ ve ‘empati’ olarak üç noktada farklılaştıkları görülmektedir. Kırılğan narsisistik davranışlar gösterenlerde daha zayıf ve hassas bir ego ortaya çıkarken büyüklenmeci olarak adlandırılan narsisistik bireylerde ise hassasiyet ve kırılğanlık hiçbir şekilde öne çıkmamaktadır. Kırılğan narsistlerin tutum ve davranışlarda az da olsa empati yetilerinin var olmasına rağmen büyüklenmeci narsistlerin davranışlarında empatiden bahsetmenin pek mümkün olmadığı görülmektedir (Yaşar ve ark. 2017). Baeck ve Hyun (2008) tarafından yapılan araştırmada büyüklenmeci narsistlere kıyasla, kırılğan narsistlerin öfke ve düşmanlıklarını bastırma konusunda daha fazla eğilime sahip olduğu bulunmuştur (akt. Ra, 2003).

1.7.4 Patolojik Narsisizm

Pincus ve Lukowitsky (2010) de bireyin erken yaşam evrelerinde, benlik gelişiminin sekteye uğramasına yönelik tehditler sonucunda bireyin baş etme mekanizmalarının zarar görmesi ve maladaptif başa çıkma stratejilerinin kullanılmasının, narsistik örüntüye zemin hazırladığını ifade etmektedir. Sağlıklı narsisizm, bir kişinin olumlu benlik imajını, kendini sevme duygusunu, benlik saygısını, empati, bağlılık ve aidiyet duygusunu sürdürmek için gerekli olan normal bir onay alma ihtiyacını sürdürebilme kapasitesidir. (Pincus & Lukowitsky, 2010; Sandage ve ark., 2017). Tutarlı bir pozitif benlik imajının aksine patolojik narsisizm, benlik saygısı düzenlemesi ile ilgili bir bozukluktur. Narsistik psikopatolojiye sahip bireyler benlik saygılarını koruma ve onaylanma ihtiyaçları doğrultusunda dış dünyaya bağımlıdırlar.

Kernberg (2004) normal ve patolojik narsisizmi birbirinden ayırtmıştır. Normal çocuksu narsisizm, yaşa bağlı doyumlarla birlikte benlik saygısının düzenlenmesini sağlarken normal yetişkin narsisizminde, içselleştirilmiş nesne temsilleri ile benlik yapısı bütünleşmiş, süperego büyük ölçüde bireyselleştirilmiştir ve nesnelere tutarlı ilişkiler kurulmaktadır. Patolojik narsisizmin bir türü, benlik saygısının gelişmesi için yetişkinlikte vazgeçilmesi gereken doyumlara bağlı olan normal çocukluk narsisizmindeki saplanmayla meydana gelir. Bir diğer patolojik narsisizm ise libidinal ilişkinin yaratıldığı

nesne seçimindeki narsisistik duygudan kaynaklanmaktadır. Normal narsisizmde libidinal ve saldırgan yatırım yapılmış nesne imgeleri arasında bir bütünlük sağlanmıştır ancak; patolojik narsisizmde ego ve süperegoda bir ayrışma ve entegre edilememe durumu vardır (Karaaziz ve Atak, 2013).

Literatürde patolojik narsisizmi anlamak için hem genetik hem de gelişimsel faktörler incelenmiştir. Gelişimsel bakış açısı ile patolojik narsisizmin erken çocukluk dönemi uyumsuz yaşantılar, yetersiz ebeveynlik ve ihmal edilmenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Imbesi, 1999; Thomas vd., 2009). Genel popülasyondan seçilmiş yetişkinlerle yapılan bir çalışmada, aşırı bir şekilde öven ancak mesafeli ve soğuk ebeveyn tutumlarının narsisizmi pozitif yönde yordadığı bulunmuştur (Otway & Vignoles, 2006).

BÖLÜM 2

2. YÖNTEM

2.1 Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Bilgilendirilmiş Onam Formunu onaylayan 18-45 yaş aralığında 336 kadın, 129 erkek olmak üzere toplam 465 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki form ve ölçekler, çevrimiçi veri toplama aracı olan Google Forms kullanılarak oluşturulmuştur. Verilere uygun örnekleme ile çeşitli sosyal medya platformları ve mail gruplarında yapılan duyurular aracılığıyla kartopu örneklem yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Çalışma öncesinde araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyodemografik Bilgi Formu ile örneklemin içleme ve dışlama kriterleri sağlanmış olup; psikiyatrik tanı almış ve psikiyatrik ilaç kullanımı olan 22 kadın, 30 erkek olmak üzere 52 kişi araştırmadan dışlanmış ve 413 katılımcı çalışmaya dahil edilmiştir.

2.2 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Patolojik Narsisizm Ölçeği, Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi ve Gözlerden Zihin Okuma Testi kullanılmıştır. Öncesinde katılımcıların sosyodemografik bilgilerini elde etmek amacıyla araştırma tarafından hazırlanmış olan Sosyodemografik Bilgi Formu ve Bilgilendirilmiş Onam Formu verilmiştir.

2.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu

Örneklemin işleme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından hazırlanmış form katılımcıların yaşını, cinsiyetini, öğrenim durumunu, aylık gelirini, kardeş sayısını, tıbbi hastalık geçmişini ve tıbbi ilaç kullanımını, psikiyatrik hastalık geçmişini ve psikiyatrik ilaç kullanımını belirlemeye yönelik sorular içermektedir.

2.2.2 Patolojik Narsisizm Ölçeği

PNÖ, Pincus ve arkadaşları (2009) tarafından narsisizmi büyüklenmeci ve kırılğan düzeyleri ile değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçüm aracıdır. Ölçek 52 maddeden oluşmakta, 6'lı Likert (0: beni hiç tanımlamıyor, 5: beni tam olarak tanımlıyor) şeklinde derecelendirme ile değerlendirilen, öz bildiri aracıdır. Geçerlik ve güvenilirlik değerlerine bakıldığından geçerli bir ölçüm aracı olarak kabul edilmektedir (Şen ve Barışkın, 2019). Alt boyutların iç tutarlık kat sayıları incelendiğinde Koşullu Benlik Saygısı için $\alpha= 0,93$; İstismarcı/Sömürücü için $\alpha= 0,78$; Kendini Feda/Yüceltme için $\alpha= 0,79$; Benliği Saklama için $\alpha= 0,75$; Büyüklenmeci Hayaller için $\alpha= 0,89$; Değersizleştirme için $\alpha= 0,85$; Öfkeyi Haklı Görme için $\alpha= 0,89$; ve Patolojik Narsisizm Ölçeği toplam puanı için $\alpha= 0,95$ olarak belirtilmiştir (Pincus ve ark., 2009). Ölçekten alınan puanların yükselmesi düşük benlik saygısı, kişilerarası ilişkilerde çatışma, saldırganlık, sınırdaki kişilik yapılanması ve empati becerisinde yetersizlik ile bağlantılıdır. Patolojik Narsisizm Ölçeği'nin Büyüklenmecilik alt boyutu, otoriterlik, müdahalecilik ve yoğun kişilerarası ilişki problemleri ile pozitif bir ilişki içindedir. Kırılğan boyutu ise kişilerarası ilişkilerde mesafe, kaçınma, ilişkilerde sömürücülük ile pozitif bir ilişki içindedir (Pincus ve ark., 2009). Patolojik Narsisizm Ölçeğinin (PNÖ) Türkçe Standardizasyon, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması'nda (2019) elde edilen iç tutarlık katsayısı $\alpha= 0,73$ olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında büyüklenmeci alt boyut için $\alpha= 0,63$ olarak ve kırılğan alt boyut için $\alpha= 0,94$ olarak, total PNÖ için $\alpha= 0,93$ olarak hesaplanmıştır.

2.2.3 Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği

BORRTI, bireylerin erken dönem nesne ilişkilerindeki bozulmaları ve gerçeği değerlendirme yetisini ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir öz bildirim aracıdır. Bireyin günlük yaşantısında içinde bulunduğu ilişkileri ve karşısındaki kişi ile ilişkilendirirken kendini algılama biçiminin değerlendirilmesiyle ilişkilerin niteliğini ölçümlenmektedir. BORRTI'nin ilk modeli olarak Bell ve arkadaşları tarafından 1986'da 45 maddelik BORİ ölçeği geliştirilmiştir. Nesne ilişkileri alt ölçeğini oluşturan yabancılaşma, benmerkezcilik ve sosyal yetersizlik alt boyutlarından oluşan BORİ, gerçekliğin bozulması ve halüsinasyonlar-delüzyonlar alt ölçeklerinden oluşan gerçeği değerlendirme alt boyutu eklenerek son halini almış ve (Object Relations and Reality Testing Inventory) olarak isimlendirilmiştir (Bell, 1995). Son haliyle BORRTI Gerçeği değerlendirme ve Nesne İlişkileri olarak, her biri 45 maddeden oluşan 2 ayrı formdan oluşan 90 maddelik bir ölçüm aracı haline gelmiştir. Maddeler doğru veya yanlış yanıtlanmakta ve her maddeye verilen yanıtlardan alınan puanların toplamı üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. BORRTI'nin Türkçe standardizasyon çalışması 2015 yılında Uluç, Tüzün, Haselden ve Piri-Erbaş tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Nesne İlişkileri alt boyutu için cronbach alfa değeri 0,70 ile 0,80; Gerçeği Değerlendirme alt boyutu için ise 0,54 ile 0,77 arasında bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında BORRTI'nin yalnızca 45 maddeden oluşan Nesne İlişkileri formu kullanılmış olup nesne ilişkileri alt boyutu analizlere total puan olarak dahil edilmiştir. Bu alt boyuttan alınan total puanının yükselmesi nesne ilişkilerinde bozulmaya ve nesne ilişkilerinin kalitesinde azalmaya işaret etmektedir. Nesne İlişkileri boyutu kapsamındaki alt testlerin iç tutarlılık katsayıları sırasıyla: Yabancılaşma için $\alpha = 0,80$; Güvensiz Bağlanma için $\alpha = 0,74$; Egosentrizm için $\alpha = 0,70$ ve Sosyal Yetersizlik için $\alpha = 0,73$ olarak hesaplanmıştır. Gerçeği Değerlendirme boyutu kapsamındaki alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları ise Gerçekliğin Bozulması için $\alpha = 0,77$; Algıların Belirsizliği için $\alpha = 0,54$ ve Halüsinasyon ve Delüzyon için $\alpha = 0,70$ olarak belirlenmiştir (Uluç ve Ark., 2015). BORRTI'nin bu çalışma kapsamında kullanılan Nesne İlişkileri alt boyutunun cronbach alfa değeri 0,89 olarak hesaplanmıştır.

2.2.4 Kişilerarası Tepkisellik İndeksi

KTI, Davis tarafından, empatiyi çok boyutlu ele alan bir yaklaşımla bilişsel ve duygusal boyutlarını bir arada değerlendirebilmek için 1980 yılında geliştirilmiştir. KTI 28 maddeden oluşan 5'li Likert tipinde öz bildirim aracıdır. Katılımcıların her bir madde için kendilerine en uygun gelen seçeneği (0= Beni iyi bir şekilde tanımlamıyor, 4= Beni çok iyi tanımlıyor) işaretlemeleri beklenmektedir. 3, 4, 7, 12, 13, 14, 15, 18 ve 19. maddeler olumsuz yargılar içermekte ve ters puanlanmaktadır. Puanlanan maddelerden elde edilen toplam puanın yükselmesi bireyin empati kurma kapasitesindeki artışa işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları her iki cinsiyet için ayrı ayrı hesaplanmış olup alt ölçeklerin cronbach alfa değerlerinin 0,71 ile 0,77 arasında değiştiği görülmüştür. Ek olarak iki buçuk ay arayla yapılmış test tekrar test sonuçlarına göre katsayıların 0,61 ile 0,81 arasında olduğu bulunmuştur (Davis, 1980). Ölçeğin Türkçe standardizasyonu 2007 yılında Engeler ve Yargıç tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, perspektif alma alt boyutu için $\alpha= 0,73$; empatik ilgi alt boyutu için $\alpha= 0,66$; fantezi alt boyutu için $\alpha= 0,76$; kişisel rahatsızlık alt boyutu için ise $\alpha= 0,60$ şeklinde hesaplanmıştır. KTI'nın bu çalışma kapsamında hesaplanan cronbach alfa değerinin total puan için 0,78; bilişsel alt boyut için 0,59 ve duygusal alt boyut için 0,78 olduğu saptanmıştır.

2.2.5 Gözlerden Zihin Okuma Testi

Baron-Cohen ve arkadaşları tarafından ilk olarak 1991 yılında geliştirilen, GZOT zihin kuramı ve duygu tanıma yetilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. GZOT, yalnızca göz çevresini gösteren 36 adet fotoğraftan oluşmaktadır. Katılımcılardan, dört seçenek arasından her fotoğrafta göz çevresi verilen kişinin zihinsel durumunu en iyi anlatanı seçmeleri beklenmektedir. Bu çalışmada, testin Yıldırım ve arkadaşları (2011) tarafından Türkçe standardizasyon çalışması yapılmış uyarlaması kullanılacaktır. Pilot çalışma sonucunda, tutarlı şekilde yanlış cevap verilen iki madde ile geçerlik-güvenilirlik çalışmalarında iç tutarlılık katsayısı düşük olan iki madde çıkarılarak, testin Türkçe uyarlamasının 32 adet fotoğraftan oluşmasına karar verilmiştir. Uygulama Baron-Cohen ve arkadaşlarının 2015 yılında yapılmış çalışması baz alınarak online olarak gerçekleştirilecektir. Başlamadan katılımcılara “32 çift göz fotoğrafı göreceksiniz. Sizden beklenen, 4 seçenek arasından fotoğraftaki kişinin ne düşündüğünü veya hissettiğini en

iyi tanımlayan sözcüğü seçmenizdir. Seçiminizi yapmadan önce lütfen 4 kelimeyi de okuduğunuzdan emin olunuz. Mümkün olduğunca çabuk ve hatasız cevap vermeye çalışmalısınız.” şeklinde bir yönerge verilmiştir. Ölçekte yer alan öğelerin kelime anlamları her ayrı soru için eklenecek olup ve katılımcının uygulamayı tek başına tamamlaması beklenmektedir. Her fotoğraf için verilen seçenekler arasında yalnızca bir doğru yanıtı bulunmakta olup doğru yanıtlanan soru sayısı ile değerlendirme yapılmaktadır. Test sonunda doğru yanıtlardan alınan toplam puanın yüksek olması sosyal biliş ve zihin kuramı yetilerinin iyi olduğuna işaret etmektedir. Gözlerden Zihin Okuma Testinin güvenilirlik analizleri için Bland ve Altman metodu (1986) ve Kuder - Richardson 20 kullanılmıştır. Ölçeğin her sorusundaki seçenekler doğru ve yanlış olmak üzere sınıflandırılarak Kuder –Richardson 20 ile güvenilirlik sonuçları incelenmiş, 34 fotoğraf için KR20= 0,69 bulunurken; 19. ve 21. Fotoğraflar çıkarıldığında bu değer KR20= 0,72 olarak saptanmıştır. Bu çalışma kapsamında GZOT’un hesaplanan cronbach alfa değeri 0,66 olarak hesaplanmıştır.

2.3 İşlem

Etik Kurul’dan yapılacak çalışma için onay alındıktan sonra katılımcılara ulaşılarak veri toplama sürecine başlanmıştır. Çalışmada nicel bir araştırma deseni ile yürütülmüş olup veriler Türkçe standardizasyon çalışmaları yapılmış ve geçerlik-güvenirlik katsayıları uygulamaya uygun olan ölçüm araçları ile toplanmıştır. Bilgilendirilmiş Onam Formu, Sosyodemografik Bilgi Formu, BORRTI (Nesne İlişkileri Formu), PNÖ, KTI ve GZOT’u içeren ve Google Forms’ta oluşturulan anket formu çeşitli sosyal medya hesaplarında paylaşılmıştır.

Anketin tamamlanma süresi ortalama 25 dakikadır ve veriler 13.07.2021-16.11.2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına bağlı olarak çalışmaya dahil edilmiş, gizlilik ilkesi nedeniyle herhangi bir kimlik bilgisi talep edilmemiştir. Toplanan veriler sadece araştırmacının erişimine açık olan bir bilgisayarda muhafaza edilmiş olup ve hedeflenen veri sayısına ulaşıldıktan sonra sonra analizler yürütülmüştür.

2.4 Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS v.26.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Dışlama kriterleri doğrultusunda psikiyatrik tanısı olan ve psikiyatrik ilaç kullanan 52 katılımcı çalışmadan çıkarılmıştır. Sonrasında kalan kalan 413 katılımcı için öncelikle ilgili ölçüm araçlarının normal dağılım gösterip göstermediği normallik testi (Shapiro-Willk) ve diğer normal dağılım varsayımı (çarpıklık ve basıklık istatistikleri gibi) ile sınanmıştır. Çarpıklık katsayısının -2 ve +2, basıklık katsayısının ise -3 ve +3 arasındaki değerlerin normal dağılım sağladığını savunan çalışma (Schmider, Ziegler, Danay, Beyer ve Bühner, 2010) baz alınarak yürütülen betimsel analizler sonucunda bu değerler üzerinde değerler göstermesi nedeniyle 4 kadın katılımcı daha veri setinden çıkarılmıştır. Bu sebeple çalışma 409 katılımcı ile yürütülmüştür.

Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra ilk olarak ölçeklerin psikometrik analizleri yapılmıştır. Yapılan psikometrik analizler sonrası katılımcıların sosyodemografik verilerinin betimsel istatistik değerleri hesaplanmıştır. Çalışmanın değişkenlerinin yaş ile olan ilişkisini incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi; cinsiyete göre karşılaştırılması amacıyla bağımsız gruplar t-test analizi yapılmıştır. Kadın katılımcıların sayısı (N=310) erkek katılımcılardan (N=99) fazla olduğundan ve homojen dağılmadığından; t-test analizleri rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak kadın katılımcı sayısı erkek katılımcı sayısına eşitlenerek yürütülmüştür.

Nesne ilişkileri total puanı ile empati total puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişki; nesne ilişkileri total puanı ile zihin kuramı total puanı arasındaki ilişki; nesne ilişkileri total puanı ile narsisizm total puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişki; narsisizm total puanı ve alt boyut puanları ile empati total puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişki; narsisizm total puanı ve alt boyut puanları ile zihin kuramı total puanı arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Regresyon analizine dahil edilen değişkenler ve alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmeden önce; yordayıcı değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiş olup çoklu bağlantısallık (multi-collinearity) problemi olmadığı belirlenmiştir. Çoklu doğrusal bağıntısı ayrıca varyans büyütme faktörü (VIF<10) değerleri ile de incelenmiştir.

Nesne ilişkilerinin (X) direkt olarak ve çalışmanın aracı değişkeni olan narsisizm (M) üzerinden empati ve zihin kuramına (Y) etkisini incelemek amacıyla yürütülen

aracılık analizi SPSS program üzerinden, Hayes (2013) tarafından geliştirilen PROCESS eklentisi (Model 4) ile yapılmıştır. Narsisizmin, nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkideki aracı rolü Şekil 3.1’de tasvir edilmiştir. Modeldeki direkt ve dolaylı etkilerin niteliğine ilişkin bulgular, Hayes’in (2013) önerdiği şekilde, 5000 bootstrap örneğine dayalı %95 düzeltilmiş güven aralığı baz alınarak incelenmiştir. Kenny ve arkadaşları (1998), X ile Y arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamasının, hiçbir şekilde ilişkili olmamaları sebebiyle değil, aslında güçlü olmayan araştırma desenlerinin kullanılmasından olabileceğini vurgulamıştır (akt. Pardo ve Moran, 2013). Yapılan aracı etki analizinde PROCESS eklentisinin kullanılmasının nedeni PROCESS’in Baron ve Keny’nin (1986) öne sürdüğü üç farklı koşulun aşamalı olarak sağlanması ile oluşturulan regresyon modelinde gerek duyulmadan aracı etki analizini çok daha basit hale getirmesidir. Aracı etki analizine dahil edilen değişkenlerin Pearson korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, aracı değişken analizlerini yürütmek için gerekli koşulların sağlandığı görülmüştür.

BÖLÜM 3

3. BULGULAR

Bu çalışmada nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmanın ana hipotezleri test edilmeden önce sırasıyla sosyodemografik değişkenlerin dağılımına, ölçeklerin psikometrik analizlerine, bağımsız gruplar t-test analizlerine ve Pearson korelasyon analizlerine yer verilmiştir. Son olarak, araştırmanın ana hipotezleri kapsamında regresyon ve aracı etki analizleri yürütülmüştür.

3.1 Sosyodemografik Özellikler

Tablo 3.1 Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı

	Ort.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık
Yaş	28,32	9,26	0,594	-0,661
	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)		
Cinsiyet				
Kadın	310	75,8		
Erkek	99	24,2		
İlişki Durumu				
İlişkisi var	118	28,9		
İlişkisi yok	169	41,3		
Evli	122	29,8		

Tablo 3.1 Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı (devamı)

	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Eğitim		
İlkokul	5	1,2
Ortaokul	8	2,0
Lise	149	36,4
Lisans	200	48,9
Lisansüstü	44	10,8
Doktora	3	0,7
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	179	43,8
Çalışmıyor	230	56,2
Gelir		
0-1000 TL	151	36,9
1000-3000 TL	86	21,0
3000-5000 TL	76	18,6
5000-7000 TL	34	8,3
7000+ TL	62	15,2
Kardeş Sayısı		
Yok	47	11,5
1 Kardeş	147	35,9
2 Kardeş	90	22,0
3 ve üzeri	125	30,6

Tablo 3.1’de çalışmaya katılan bireylerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin sayı ve yüzde değerlerinin dağılımı verilmiştir. Yapılan normallik analizleri sonucunda yaş çarpıklık basıklık değerlerinin normal dağılım sağladığı görülmektedir. Çalışmaya katılan katılımcı sayısı 409 kişidir. Katılımcıların yaş ortalamasının 28,32 (S.S.= 9,264) olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların 310’u (%75,8) kadın, 99’u (%24,2) erkektir. 18-30 yaş arası toplamda 273 katılımcı (%73,6), 31-45 yaş arası toplam 126 katılımcı (%26,4) bulunmaktadır. Katılımcıların 118’inin (%28,9) ilişkisi varken 169’unun (%41,3) ilişkisi yoktur ve 122’si (%29,8) evlidir. İlkokul mezunu olan katılımcı sayısı 5 (%1,2), ortaokul

mezunu olanların sayısı 8 (%2,0), lise mezunu olanların sayısı 149 (%36,4), lisans mezunu olanları sayısı 200 (%48,9), lisansüstü mezunu olanların sayısı 44 (%10,8) ve doktora mezunu olanların sayısı 3'tür (%0,7). Katılımcıların 179'u (%43,8) çalışmakta olup 230'u (%56,2) çalışmamaktadır. Aylık geliri 0-1000 TL olan katılımcı sayısı 151 (%36,9), 1000-3000 TL olan katılımcı sayısı 86 (%21,0), 3000-5000 TL olan katılımcı sayısı 76 (%18,6), 5000-7000 TL olan katılımcı sayısı 34 (%8,3) ve 7000+ olan katılımcı sayısı 62'dir (%15,2). Katılımcıların 47'si (%11,5) tek çocuk olup, 147'si (%35,9) 1 kardeşe, 90'ı (%22,0) 2 kardeşe, 125'i (%30,6) 3 ve daha fazla kardeşe sahiptir.

3.2 Normallik Analizleri

Araştırmada kullanılan ve analize dahil edilen tüm değişkenler ve alt boyutlarına ilişkin normallik analizi sonuçları Tablo 3.2'de verilmiştir. Bulgular incelendiğinde PNÖ-Kırılgan alt boyutu dışında çalışmanın hiçbir değişkeninin normal dağılmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bundan dolayı normallik varsayımı çarpıklık basıklık istatistikleri ile sınınanmıştır.

Tablo 3.2 Shapiro-Wilk's Analizi Sonuçları

	W	p
Yaş	0,207	0,000
BORRTI	0,082	0,000
PNÖ	0,045	0,046
PNÖ-Büyüklenmeci	0,094	0,000
PNÖ-Kırılgan	0,035	0,200
KTI	0,046	0,036
KTI-Bilişsel	0,072	0,000
KTI-Duygusal	0,057	0,003
GZOT	0,134	0,000

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği

3.3 Ölçeklerin Psikometrik Analizi

Tablo 3.3 Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizi

	Ort.	S.S.	Cronbach α	Çarpıklık	Basıklık
KTI	99,16	12,48	0,78	0,073	-0,161
KTI – Bilişsel Alt Boyut	26,01	4,40	0,59	-0,147	-0,222
KTI – Duygusal Alt Boyut	73,17	10,90	0,78	-0,054	0,487
GZOT	23,56	4,02	0,66	-1,403	2,963
BORRTI	30,43	18,09	0,89	0,646	0,053
PNÖ	112,40	35,84	0,93	-0,184	-0,318
PNÖ – Büyüklenmeci Alt Boyut	30,47	8,34	0,63	-0,786	0,804
PNÖ – Kırılgan Alt Boyut	81,91	32,70	0,94	0,118	-0,460

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği

Araştırmada kullanılan KTI ve alt boyutları, GZOT, BORRTI ve Patolojik PNÖ ve alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları, betimsel istatistikleri ve çarpıklık basıklık değerleri hesaplanarak Tablo 3.3'te sunulmuştur. Yapılan analizlerin sonucunda KTI'nın genel güvenilirliği $\alpha = 0,781$, Bilişsel Alt Boyut için $\alpha = 0,597$ ve Duygusal Alt Boyut için $\alpha = 0,785$ olarak bulunmuştur. GZOT'un genel güvenilirliği $\alpha = 0,665$ olarak, BORRTI'nin genel güvenilirliği $\alpha = 0,894$ olarak bulunmuştur. PNÖ'nün genel güvenilirliği $\alpha = 0,932$ olarak, Büyüklenmeci alt boyut için $\alpha = 0,632$, Kırılgan alt boyut için $\alpha = 0,945$ olarak bulunmuştur.

3.4 Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Analizler

3.4.1 Yaş Değişkeninin Cinsiyete Göre Farklılaşması

Tablo 3.4 Yaş Değişkeninin Cinsiyete Göre Farklılaşması

	N	Ort.	S.S.	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Yaş						
Kadın	310	28,40	9,40	0,308	407	0,759
Erkek	99	28,07	10,00			

$p < 0,05^*$

Tablo 3.4’te yaş değişkeninin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tüm örneklemin dahil edildiği bağımsız gruplar t-test analizi sonuçlarını verilmiştir. Bulgular, bireylerin yaşının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir ($p > 0,05$).

Tablo 3.5 Yaş Değişkeninin Homojen Dağılan Cinsiyet Gruplarına Göre Farklılaşması

	N	Ort.	S.S.	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Yaş						
Kadın	99	28,84	8,79	0,581	196	0,562
Erkek	99	28,07	10,00			

$p < 0,05^*$

Tablo 3.5’te yaş değişkeninin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla öncelikle rastgele örneklem yöntemi kullanılarak erkek katılımcıların sayısı kadar kadın katılımcı seçilmiştir ve sonrasında yapılan bağımsız gruplar t-test analizi sonuçları verilmiştir. Bulgular, bireylerin yaşının cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermektedir, ($p > 0,05$).

3.4.2 Cinsiyet Değişkenine İlişkin Analizi Sonuçları

Tablo 3.6 Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Gruplar T-test Analizi Sonuçları

	N	Ort.	S.S.	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
BORRTI						
Kadın	99	30,15	19,67	0,925	196	0,355
Erkek	99	27,80	15,68			
PNÖ						
Kadın	99	109,80	35,75	-0,203	196	0,839
Erkek	99	110,84	36,32			
PNÖ-Büyüklenmeci						
Kadın	99	29,49	8,27	-1,814	196	0,071
Erkek	99	31,59	8,02			
PNÖ-Kırılğan						
Kadın	99	80,31	32,32	0,227	196	0,820
Erkek	99	79,25	33,31			
KTI						
Kadın	99	100,96	13,12	4,790	196	0,000
Erkek	99	92,80	10,73			
KTI-Bilişsel						
Kadın	99	25,85	4,62	0,385	196	0,701
Erkek	99	25,61	4,22			
KTI-Duygusal						
Kadın	99	75,11	11,33	5,347	196	0,000
Erkek	99	67,19	9,42			
GZOT						
Kadın	99	23,95	3,60	2,936	196	0,004
Erkek	99	22,12	5,08			

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği
 $p < 0,05^*$

Araştırmada kullanılan ölçek puanlarının cinsiyet demografik değişkenine göre farklılaşmasını incelemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Çalışmanın değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşmasına yönelik yapılan analiz sonuçları Tablo 3.6’te verilmiştir.

Bağımsız gruplar t-test analizi sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların BORRTI puanları cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında PNÖ puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). PNÖ-Büyüklenmeci ve PNÖ-Kırılgan alt boyut puanları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). KTI puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($t(196)=4,790, p<0,05$). Kadın katılımcıların KTI puanlarının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. KTI-Bilişsel alt boyut puanının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). KTI-Duygusal alt boyut puanı ise cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t(196)=5,347, p<0,05$). Kadınların duygusal empati alt boyut puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. GZOT puanları bakımından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$).

3.4.3 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması

Tablo 3.7’de çalışmanın değişkenlerinin bireylerin ilişki duruma göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları verilmiştir. Bulgular bireylerin BORRTI puanlarının ilişki durumlarına göre anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir ($F(2)=23,78, p<0,05$). İlişkisi olmayan bireylerin BORRTI puanının, ilişkisi olan ve evli bireylerin BORRTI puanından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bireylerin PNÖ puanlarının ilişki durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur ($F(2)=10,44, p<0,05$). İlişkisi olan bireylerin PNÖ puanının evli bireylerden daha yüksek olduğu; ilişkisi olmayan bireylerin PNÖ puanlarının evli olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bulgulara göre, PNÖ-Büyüklenmeci alt boyut puanları ($F(2)=4,59, p<0,05$) ve PNÖ-Kırılgan alt boyut puanları ($F(2)=8,89, p<0,05$), bireylerin ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. İlişkisi olmayan bireylerin PNÖ-Büyüklenmeci alt boyut puanının evli bireylere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Evli olan bireylerin

PNÖ-Kırılğan alt boyut puanlarının ilişkisi olan ve ilişkisi olmayan bireylere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bireylerin KTI puanlarının ilişki durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur ($F(2)=6,78$, $p<0,05$). İlişkisi olan bireylerin KTI puanlarının evli olan bireylerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulara göre, KTI-Bilişsel alt boyut puanları bireylerin ilişki duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamakta ($p>0,05$); KTI-Duygusal alt boyut puanları ise bireylerin ilişki durumuna göre anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır ($F(2)=5,64$, $p<0,05$). İlişkisi olan bireylerin KTI-Duygusal alt boyut puanlarının evli olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bireylerin GZOT puanlarının ilişki duruma göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 3.7 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	N	Ort.	S.S.	F	<i>p</i>
BORRTI					
İlişkisi var	118	28,22	16,43		
İlişkisi yok	169	37,03	17,32	23,78	0,000
Evli	122	23,36	17,67		
PNÖ					
İlişkisi var	118	118,06	33,91		
İlişkisi yok	169	117,19	32,68	10,44	0,000
Evli	122	100,23	39,17		
PNÖ-Büyüklenmeci					
İlişkisi var	118	31,01	7,68		
İlişkisi yok	169	31,44	7,15	4,59	0,011
Evli	122	28,59	10,07		
PNÖ-Kırılğan					
İlişkisi var	118	87,05	31,82		
İlişkisi yok	169	85,74	30,69	8,89	0,000
Evli	122	71,64	34,15		

Tablo 3.7 Değişkenlerin İlişki Durumuna Göre Farklılaşması İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları (devam)

	N	Ort.	S.S.	F	<i>p</i>
KTI					
İlişkisi var	118	102,24	10,53		
İlişkisi yok	169	99,06	12,62	6,78	0,001
Evli	122	96,39	13,41		
KTI-Bilişsel					
İlişkisi var	118	26,65	4,26		
İlişkisi yok	169	25,95	4,40	2,18	0,114
Evli	122	25,47	4,48		
KTI-Duygusal					
İlişkisi var	118	75,59	10,11		
İlişkisi yok	169	73,10	10,76	5,64	0,004
Evli	122	70,91	11,40		
GZOT					
İlişkisi var	118	23,66	4,22		
İlişkisi yok	169	23,78	4,06	1,01	0,364
Evli	122	23,12	3,73		

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği
 $p < 0,05^*$

3.5 Değişkenler Arasındaki Korelasyon İlişkileri

Araştırmada kullanılan ölçek puanlarının ve yaş demografik değişkeni arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Normallik analizlerine göre yaş dahil tüm değişkenler normallik koşulunu sağlamaktadır. Çalışmanın değişkenlerinin arasındaki ilişkilere yönelik yapılan analiz sonuçları Tablo 3.8’de görülmektedir.

Tablo 3.8 Değişkenlerin İlişkilerine Yönelik Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Yaş	r	1								
	p									
BORRTI	r	-0,240**	1							
	p	0,000								
PNÖ	r	-0,226**	0,499**	1						
	p	0,000	0,000							
PNÖ-Büyüklenmeci	r	-0,136**	-0,042	0,481**	1					
	p	0,006	0,394	0,000						
PNÖ-Kırılgan	r	-0,213**	0,558**	0,975**	0,273**	1				
	p	0,000	0,000	0,000	0,000					
KTI	r	-0,151**	0,177**	0,220**	-0,026	0,248**	1			
	p	0,002	0,000	0,000	0,596	0,000				
KTI-Bilişsel	r	-0,091	-0,143**	-0,050	0,059	-0,070	0,513**	1		
	p	0,066	0,004	0,316	0,232	0,160	0,000			
KTI-Duygusal	r	-0,136**	0,260**	0,272**	-0,054	0,312**	0,938**	0,184**	1	
	p	0,006	0,000	0,000	0,276	0,000	0,000	0,000		
GZOT	r	-0,030	-0,076	-0,107*	-0,012	-0,114*	0,139*	0,087	0,123*	1
	p	0,540	0,124	0,031	0,813	0,021	0,005	0,078	0,012	

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$

Pearson korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında BORRTI ile yaş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). Bu göre, bireylerin yaşı arttıkça BORRTI puanları düşüş göstermektedir. Yaş ile PNÖ arasındaki ilişki incelendiğinde araların negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). Bireylerin yaşı arttıkça PNÖ puanlarının düşmektedir. Yaş ile PNÖ-Büyüklenmeci ve PNÖ-Kırılgan alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). PNÖ-Kırılgan ve PNÖ-Büyüklenmeci alt boyut puanları, bireylerin yaşı arttıkça düşüş göstermektedir. Yaş ile KTI arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). Bireylerin yaşı arttıkça KTI puanları düşmektedir. KTI-Bilişsel alt boyutu ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0,01$). KTI-Duygusal alt boyutu ile yaş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). Bireylerin yaşı arttıkça KTI-Duygusal alt boyut puanları düşmektedir. GZOT ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişki için yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.8’de verilmiştir. Buna göre, BORRTI ile KTI pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmüştür ($p<0,01$). BORRTI ile KTI-Duygusal alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,01$), KTI-Bilişsel alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0,01$). BORRTI ile GZOT arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Narsisizm ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişki için yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, PNÖ ile KTI arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). PNÖ ile KTI-Bilişsel alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişki yok iken ($p>0,01$); KTI-Duygusal alt boyutu ile arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). GZOT ise PNÖ ile istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki içindedir ($p<0,05$). PNÖ-Büyüklenmeci alt boyutunun GZOT, KTI ve alt boyutları ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). PNÖ-Kırılgan alt boyutunun, KTI-Bilişsel alt boyutu ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,01$). Ancak PNÖ-Kırılgan alt boyutunun KTI ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki içerisinde olduğu ($p<0,01$); KTI-Duygusal alt

boyutu ile arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu ($p<0,01$); ve yine GZOT ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Nesne ilişkileri ile narsisizm ve BORRTI ile PNÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,01$). PNÖ alt boyutları ile arasındaki ilişkiye bakıldığında; BORRTI ile PNÖ-Büyüklenmeci alt boyutunun istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisinde bulunmadığı ($p>0,01$); PNÖ-Kırılgan alt boyutu ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişkisi olduğu görülmektedir ($p<0,01$).

3.6 Regresyon Analizleri

Çalışmanın bu kısmında ilk olarak nesne ilişkilerinin narsisizmin alt boyutları, empatinin alt boyutları ve zihin kuramı üzerindeki yordayıcı etkisi; sonrasında narsisizmin alt boyutlarının empatinin alt boyutları ve zihin kuramı üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3.9 Nesne İlişkilerinin Narsisizm, Empati ve Zihin Kuramı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini İncelemek için Yapılan Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	B	β	t	p	R ²	F
	PNÖ-Büyüklenmeci	-0,019	-0,042	-0,854	0,394	0,002	0,729
	PNÖ-Kırılgan	1,008	0,558	13,579	0,000	0,312	184,311
BORRTI	KTI-Bilişsel	-0,035	-0,143	-2,906	0,004	0,020	8,445
	KTI-Duygusal	0,157	0,260	5,440	0,000	0,068	29,597
	GZOT	-0,017	-0,076	-1,543	0,124	0,006	2,381

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, BORRTI: Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği
 $p<0,001^{**}$

Tablo 3.9’da gösterildiği gibi nesne ilişkileri ile büyüklenmeci narsisizm arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,001$). Nesne ilişkileri ile kırılıg narsisizm arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur ($F(1,408)=184,311, p<0,001$). Nesne ilişkilerinin kırılğan narsisizm üzerinde %31,2 oranında pozitif yönde yordayıcı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta =0,558$).

Nesne ilişkileri ile bilişsel empati arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F(1,408)= 8,445, p<0,001$). Nesne ilişkilerinin bilişsel empati üzerinde %2,0 oranında negatif yönde yordayıcı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta =-0,143$). Nesne ilişkileri ile duygusal empati arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F(1,408)=29,597, p<0,001$). Nesne ilişkilerinin duygusal empati üzerinde %6,8 oranında pozitif yönde yordayıcı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta =0,260$). Nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,001$).

Tablo 3.10 Narsisizmin Empati ve Zihin Kuramı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini İncelemek için Yapılan Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

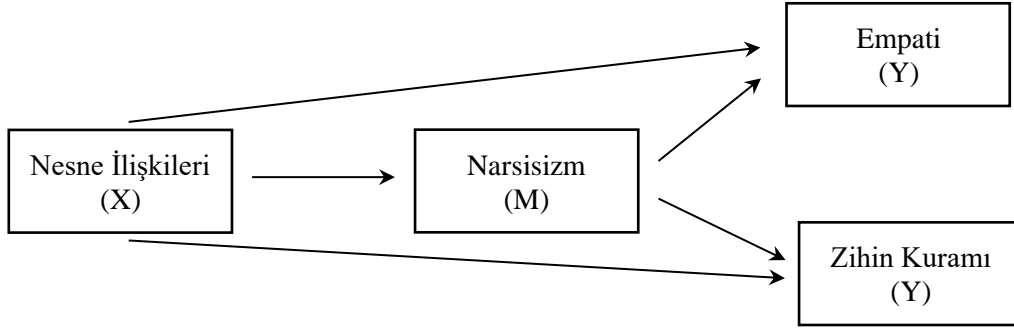
Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	B	β	t	p	R ²	F
PNÖ-Büyüklenmeci	KTI-Bilişsel	0,031	0,059	1,198	0,232	0,004	1,434
	KTI-Duygusal	-0,071	-0,054	-1,091	0,276	0,003	1,191
	GZOT	-0,006	-0,012	-0,236	0,813	0,000	0,056
PNÖ-Kırılğan	KTI-Bilişsel	-0,009	-0,070	-1,409	0,160	0,005	1,984
	KTI-Duygusal	0,104	0,312	6,633	0,000	0,098	43,998
	GZOT	-0,014	-0,114	-2,315	0,021	0,013	5,358

KTI: Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, GZOT: Gözlerden Zihin Okuma Testi, PNÖ: Patolojik Narsisizm Ölçeği
 $p<0,001^{**}$

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi büyüklenmeci narsisizm ile bilişsel empati arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,001$). Büyüklenmeci narsisizm ile duygusal empati arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,001$). Büyüklenmeci narsisizm ile zihin kuramı arasındaki ilişkinin regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,001$).

Kırılgan narsisizm ile bilişsel empati arasındaki ilişkinin regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > ,001$). Kırılgan narsisizm ile duygusal empati arasındaki ilişkinin regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F(1,408)=43.998$, $p < 0,001$). Kırılgan narsisizmin duygusal empati üzerinde %9,8 oranında pozitif yönde yordayıcı bir etkisi bulunmaktadır ($\beta = 0,312$). Kırılgan narsisizm ile zihin kuramı arasındaki ilişkinin regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F(1,408)=5.358$, $p < 0,001$). Kırılgan narsisizmin zihin kuramı üzerinde %1,3 oranında negatif yönde yordayıcı bir etkisi bulunmaktadır ($\beta = -0,114$).

3.7 Aracı Etki Analizi

Şekil 3.1 Nesne İlişkileri ile Empati ve Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolü

Nesne ilişkilerinin (X) direkt olarak ve çalışmanın aracı değişkeni olan narsisizm (M) üzerinden empati ve zihin kuramına (Y) etki edip etmediğini belirlemek üzere yapılan aracılık analizine ilişkin model ve sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.11 Nesne İlişkileri ile Empati Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolünü İncelemek için Yapılan Aracı Etki Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	β	SE	p	t	R^2	F	p
Nesne İlişkileri	Narsisizm	0,498	0,085	0,000	11,614	0,248	134,9	0,000
Nesne İlişkileri x Narsisizm	Empati	0,061	0,089	0,108	1,608	0,054	11,68	0,000
Nesne İlişkileri	Empati	0,122	0,033	0,000	3,629	0,031	13,17	0,000

$p < 0,01$ *

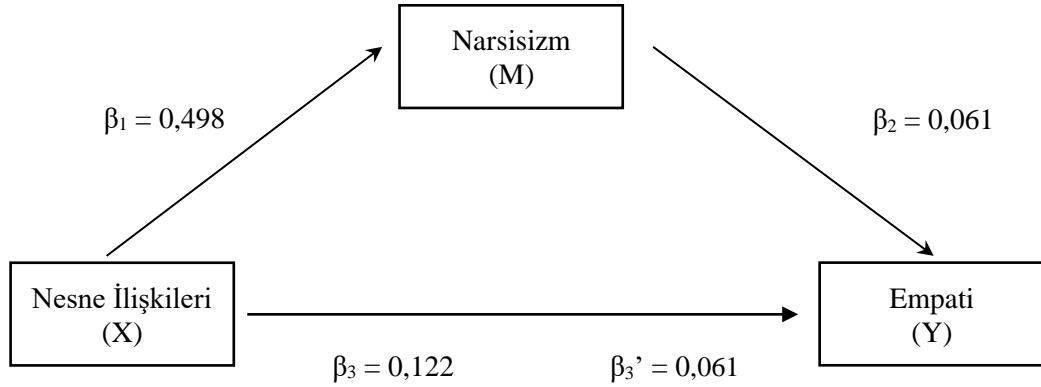
Nesne ilişkileri (X) ile empati (Y) arasındaki ilişkide narsisizmin (M) aracı rolünü incelemek için yapılan aracı etki analizi sonuçları Tablo 3.11’de görülmektedir. İlk aşamada, nesne ilişkileri narsisizmi istatistiksel olarak pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir ($\beta_1 = 0,498$, %95 CI [0,8309, 1,138], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri narsisizmdeki değişimin yaklaşık %24’ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0,248$).

Nesne ilişkileri (X) ile empati (Y) arasındaki ilişkide narsisizmin (M) aracı rolünü incelemek için yapılan aracı etki analizi sonuçları Tablo 3.11’de görülmektedir. İlk aşamada, nesne ilişkileri narsisizmi istatistiksel olarak pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir ($\beta_1 = 0,498$, %95 CI [0,830, 1,138], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri narsisizmdeki değişimin yaklaşık %24’ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0,248$).

İkinci aşamada narsisizm ile nesne ilişkilerinin empati üzerindeki birlikte etkileri görülmektedir. Narsisizm ile nesne ilişkileri birlikte empatideki değişimin yaklaşık %5’ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,054$). Narsisizmin empatiyi istatistiksel olarak pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir ($\beta_2 = 0,061$, %95 CI [0,022, 0,098], $p < 0,01$). Narsisizm ilişkiye dahil edildiğinde, nesne ilişkilerinin empati üzerinde istatistiksel olarak yordayıcı bir etkisi olmadığı görülmektedir ($\beta_3' = 0,061$, %95 CI [-0,010, 0,139], $p > 0,01$).

Üçüncü aşamada, narsisizm aracı değişken olarak ilişkiye dahil edilmediğinde, nesne ilişkilerinin empati üzerinde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir total etkisi

olduğu görülmektedir ($\beta_3 = 0,122$, CI [0,055, 0,188], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri empatideki değişimin yaklaşık %3'ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0,031$). Buna göre; narsisizmin empati üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, nesne ilişkileri ile empati arasındaki ilişkide tam aracılık etkisi gösterdiği görülmektedir ($\beta = 0,060$, %95 CI [0,022, 0,100], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri ile empati arasındaki ilişkide narsisizmin aracılık etkisini incelemek üzere oluşturulan model ve standartlaştırılmış regresyon katsayıları Şekil 3.2'de verilmiştir.

Şekil 3.2 Nesne İlişkileri ile Empati İlişkisinde Narsisizmin Aracı Rolü

Tablo 3.12 Nesne İlişkileri ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Rolünü İncelemek için Yapılan Aracı Etki Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	β	SE	p	t	R^2	F	p
Nesne İlişkileri	Narsisizm	0,498	0,085	0,000	11,614	0,248	134,9	0,000
Nesne İlişkileri x Narsisizm	Zihin Kuramı	-0,031	0,012	0,589	-0,539	0,012	2,480	0,085
Nesne İlişkileri	Zihin Kuramı	-0,076	0,011	0,123	-1,542	0,006	2,380	0,236

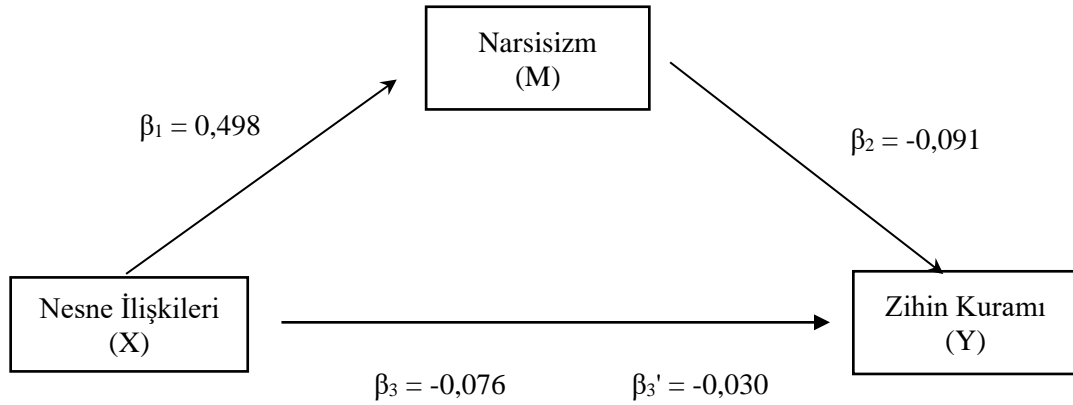
$p < 0,01$ *

Nesne ilişkileri (X) ile zihin kuramı (Y) arasındaki ilişkide narsisizmin (M) aracı rolünü incelemek için yapılan aracı etki analizi sonuçları Tablo 3.12’de görülmektedir.

İlk aşamada, nesne ilişkileri narsisizmi istatistiksel olarak pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir ($\beta_1 = 0,498$, %95 CI [0,830, 1,138], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri narsisizmdeki değişimin yaklaşık %24’ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0,248$).

İkinci aşamada narsisizm ile nesne ilişkilerinin zihin kuramı üzerindeki birlikte etkileri görülmektedir. Narsisizm ile nesne ilişkileri birlikte zihin kuramındaki değişimin yaklaşık %1’ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,012$). Narsisizmin zihin kuramını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemediği görülmektedir ($\beta_2 = -0,091$, %95 CI [-0,025, 0,005], $p > 0,01$). Narsisizm ilişkiye dahil edildiğinde, nesne ilişkilerinin zihin kuramı üzerinde istatistiksel olarak yordayıcı bir etkisi olmadığı görülmektedir ($\beta_3' = -0,030$, %95 CI [-0,035, 0,019], $p > 0,01$).

Üçüncü aşamada, narsisizm aracı değişken olarak ilişkiye dahil edilmediğinde, nesne ilişkilerinin zihin kuramı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir total etkisi olmadığı görülmektedir ($\beta_3 = -0,076$, CI [-0,038, 0,004], $p > 0,01$). Nesne ilişkileri zihin kuramındaki değişimin yaklaşık %0,5’ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,005$). Buna göre; narsisizmin zihin kuramı üzerindeki dolaylı bir etkisi olmadığı, nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkiye aracılık etmediği görülmektedir ($\beta = -0,010$ %95 CI [-0,025, 0,005], $p < 0,01$). Nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkide narsisizmin aracılık rolünü incelemek üzere oluşturulan model ve standartlaştırılmış regresyon katsayıları Şekil 3.3’te verilmiştir.

Şekil 3.3 Nesne İlişkileri ile Zihin Kuramı İlişkisinde Narsisizmin Aracı Rolü

BÖLÜM 4

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, erken dönem ilişkilerinin bilişsel gelişim ve kişilik gelişimindeki önemini göz önünde bulundurarak, bireylerdeki narsisizm düzeyleri ile empati ve zihin kuramı yetilerinin araştırılmıştır. Bu bölümde çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan nesne ilişkileri ile ilgili bulgular incelenirken; BORRTI puanındaki artışın, bireylerin nesne ilişkilerindeki bozulmalara işaret ettiği göz önünde bulundurulmuştur (Uluç ve ark., 2015).

4.1 Nesne İlişkileri ile Empati ve Zihin Kuramı Arasındaki İlişkide Narsisizmin Aracı Etkisinin Tartışılması

Araştırmada ilk olarak nesne ilişkileri ile empati arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolü incelenmiştir. Narsisizmin bu ilişkide tam aracılık rolü olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Nesne ilişkileri ile empati arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki var iken analize narsisizm aracı değişken olarak dahil edildiğinde, var olan ilişki anlamlılığını yitirmiştir. Yani nesne ilişkileri ile empati arasında var olduğu görülen ilişki aslında narsisizm tarafından sağlanmaktadır. Elde edilen bulgular araştırmanın H₅ hipotezini destekler niteliktedir. Birçok kuramcıya göre narsist kişiler özünde, erken çocukluk döneminde ebeveyn ya da bakım verenin empati eksikliği ve ihmalleri sonucunda kendi ihtiyaç ve isteklerini duyumsayıp karşılayamadığından bu ihtiyaç ve

eksiklikleri yetişkinlikte kurduğu ilişkilerde doyurmaya çalışmaktadırlar (Kernberg, 1975); Kohut, 1971). Bu motivasyon ile kurdukları ilişkilerde, kendi ihtiyaçlarını karşılamaya ve arzu ettikleri benliği inşa etmeye yönelik tutumlar doğrultusunda başkalarının zihinsel durumlarını ve niyetlerini anlama motivasyonu göstermektedirler (Yağmur, 2014).

Araştırmada ikinci olarak nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolü incelenmiştir. Bulgulara göre, narsisizmin bu ilişkide aracılık rolü üstlenmediği görülmektedir. Nesne ilişkileri, narsisizm ve zihin kuramı arasında anlamlı ilişkiler bulunsa da aracı etki analizine dahil edildiklerinde değişkenler arasındaki ilişkiler ortadan kalkmıştır. Elde edilen bulgular araştırmanın H₆ hipotezini karşılamamaktadır. Yapılan korelasyon analizlerinde nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkinin anlamlı ancak zayıf olmasının, regresyon analizinde ise nesne ilişkilerinin zihin kuramını anlamlı bir biçimde yordamamasının buna sebep olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan empati ve zihin kuramı, literatürde sosyal bilişin yapıtaşları olarak ele alınmakta olup, zihin kuramı bireyin empatik yeteneğinin bilişsel bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Völlm ve ark. 2006). Çalışmanın bulguları büyülenmeci narsisizmin özellikle bilişsel empati ve zihin kuramı ile anlamlı ilişkilere sahip olmadığını göstermektedir. Ancak ilgili literatür büyülenmeci narsistik özelliklere sahip bireylerin başkalarını manipüle etme veya içselleştirilmiş bir nesne ilişkisini gerçekleştirerek benliğin hayatta kalmasını sağlamak için çaresiz bir çaba içerisinde olduklarını belirtmektedir (Drozek & Unruh, 2020).

4.2 Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

Araştırmada nesne ilişkileri ile empati ve alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Nesne ilişkileri ile empati arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça empati becerileri artış göstermektedir. Literatürde nesne ilişkileri ile empati arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Nesne ilişkilerindeki bozulmaların özellikle bireyin bir öteki ile empati kurabilme, olay ve durumları olgun bir biçimde değerlendirme kapasitelerinde yetersizliğe yol açtığı belirtilmektedir. Gerçekliğin tanınması ve sosyal yaşantılar ile

şekillenen empati becerisindeki yetersizlikler, bireylerin başkalarına karşı anlayışlı ve düşünceli olma yetilerini kısıtlamaktadır (Pulat, 2019).

Çalışmanın bulguları, nesne ilişkileri ile empatinin bilişsel alt boyutu arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça, bilişsel empati becerileri zayıflamaktadır. Yapılan bir çalışmada, erken dönem ilişkilerinde yeterince iyi annelik işlevinin ve duyarlı ebeveynliğin, çocuğun bilişsel gelişiminde kritik bir öneme sahip olduğu, daha güvenli bağlar kurabildiği ve kendisine ve dış dünyaya dair daha olumlu, yeterli ve bütünleşmiş bir algı geliştirebildiği, sosyal etkileşim ve sosyal beceriler bakımından daha yeterli olduğu görülmektedir (Odağ ve Kürşad, 1980).

Nesne ilişkileri ile empatinin duygusal boyutu arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça duygusal empati becerileri artmaktadır. Duygusal empati bireyin hoş veya hoş olmayan duyguları asgari düzeyde anlamlandırmayı ve benimsemeyi içermesi bakımından özellikle erken dönem yaşantılarda ihtiyaçları görülmemiş ve karşılanmamış çocuğun yabancı bir benlik yapısı inşa etmesine yol açtığından (Mehrabian & Epstein, 1972; Fonagy ve ark., 2022); benlik ve dünya arasında uygun bir ilişki kurmada aşırı ilişkisellik ile sonuçlandığı düşünülmektedir (Schoore, 2005).

Araştırmada nesne ilişkileri zihin kuramı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça zihin kuramı becerileri azalmaktadır. Literatür incelendiğinde nesne ilişkileri ile zihin kuramı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Kuramsal açıdan bakıldığında, anne ile bağlanma ilişkisine dayanan nesnelere arası deneyimlerin, duygusal benlik gelişiminde baskın bir rolü olan sağ beyindeki duyu işleme devrelerinin olgunlaşmasını etkilediği bilinmektedir. Nörobiyolojik gelişim ve duygusal sistemlerin aktivasyonu ile birlikte, zihin kuramı ve empatinin yetilerinin temellerinin atıldığı ve bakım verenle kurulan tutarlı ve yeterli bağı ile gelişmeye devam etmekte olduğu belirtilmiştir (Kernberg, 2015). Erken dönemde anne-çocuk ilişkisinde, anneden gelen detaylı açıklamaların çocuğun olay, durum ve başkaları hakkındaki algısının yani zihin kuramı yetilerinin gelişmesinde önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Bir başkasının zihnini okumanın, karşısındakini anlamada

ve olayları değerlendirmede kısıtlılık yaratıyor olabileceği, daha çok başkalarının beklentileri ve onaylanma ihtiyacı doğrultusunda hareket etmesine sebep olabileceği düşünölmektedir (Ontai ve Thompson, 2008).

Araştırmada nesne ilişkileri ile narsisizm ve alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, nesne ilişkileri ile narsisizm arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça narsisizm düzeyleri artmaktadır. Kernberg(1975) narsisizmin temelinde reddeden bir anne ve terk edilme duyguları içerisinde bırakılan bir çocuk olduğunu vurgularken; Kohut (1971) büyük ölçüde annenin ruh haline bağlı tutarsız, değişken ve negatif pekiştirmenin etkili olduğuna işaret etmektedir. Çalışmanın bulguları, nesne ilişkileri ile büyüklenmeci narsisizm arasındaki anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Klinik alanda etiyoloji konusunda fikir ayrılıkları yaşansa da büyüklenmeci ama kırılğan benliğin kökeninin, empatiden yoksun ve tutarsız erken dönem ilişkilerine bir tepki olarak ortaya çıktığı görölmektedir (Millon,1981).

Bulgular, nesne ilişkileri ile kırılğan narsisizm arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre; bireylerin nesne ilişkileri kalitesi azaldıkça kırılğan narsisizm düzeyleri artmaktadır. Araştırmanın H₁ hipotezi nesne ilişkileri ile narsisizm arasındaki ilişki bakımından desteklense de nesne ilişkilerinin narsisizmin alt boyutları ile ilişkisine ait bulgular bu hipotezi karşılamamaktadır. Kuramsal çerçeveden bakıldığında; erken çocukluk döneminde ebeveyn ya da bakım verenin empati eksikliği ve ihmalleri sonucunda kendi ihtiyaç ve isteklerini duyumsayıp karşılayamayan, bu ihtiyaç ve eksiklikleri yetişkinlikte kurduğu ilişkilerde doyurmaya çalışın kırılğan bir benlik inşa edilmektedir (Winnicott, 1971).

Araştırmada narsisizm ve alt boyutları ile empati ve alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, narsisizm ile empati arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Narsisizmin kırılğan ve büyüklenmeci alt boyutları ile empatinin bilişsel ve duygusal alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Buna göre; büyüklenmeci narsisizmin bilişsel empati ile anlamlı bir ilişki içinde olmadığı, duygusal empati ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu görölmektedir. Elde edilen bulgular araştırmanın H₂ hipotezini desteklememektedir. Büyüklenmeci narsisizm büyüklük duygusu, başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarsızlık, empatiden yoksun ve

benmerkezci davranışlar ile tanımlanmaktadır (Gabbard, 1989; Kernberg, 1985). Araştırmalar, empatinin çeşitli motivasyon, işlev ve durumlara göre değişkenlik gösterdiğini, özellikle bilişsel empatinin bir başkasının zihnine erişim sağladığından manipülatif ve istismar amaçlı kullanılabileceğini göstermektedir (Baskin-Sommers ve ark., 2014; Ritter ve ark., 2011).

Bulgular, kırılğan narsisizm ile bilişsel empati arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, kırılğan narsisizmin duygusal empati ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Buna göre araştırmanın H₃ hipotezi kırılğan narsisizm ile duygusal empati arasındaki ilişki bakımından desteklense de kırılğan narsisizm ile bilişsel empati arasında bir ilişki olmaması sebebiyle karşılanmamaktadır. Literatüre bakıldığında narsistik eğilim gösteren bireylerin duygusal empati eksikliği yaşadığı; duygusuzluğa, tepkisizliğe ve sosyal olarak tutkusuzluğa yol açtığından, sosyal ilişkiler açısından zararlı olarak değerlendirildiği görülmektedir (Hepper ve ark., 2014). Duygusal empatinin, hoş veya hoş olmayan bu duyguları asgari düzeyde benimsemeyi içermesinden dolayı narsisizmin kırılğan benliğinin kabul görme ve onay arayıcı tutumlarına aracılık ettiği düşünülmektedir (Kohut, 1971).

Araştırmada narsisizm ve alt boyutları ile zihin kuramı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, narsisizm ile zihin kuramı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Narsisizmin büyüklenmeci ve kırılğan alt boyutları ile zihin kuramının ilişkisi incelendiğinde; büyüklenmeci narsisizm ile zihin kuramı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, kırılğan narsisizm ile zihin kuramı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre araştırmanın H₄ hipotezi, kırılğan narsisizm ile zihin kuramı arasındaki ilişki bakımından desteklense de büyüklenmeci narsisizmin zihin kuramı ile ilişkili olmaması dolayı karşılanmamaktadır. Erken dönem olumsuz yaşantıları çocuğun kendi zihinsel ve duygusal deneyimlerinden kopmasına ve Fonagy ve meslektaşlarının (2002) ‘yabancı benlik’ olarak adlandırdıkları psikolojik bir yapıya yol açmaktadır. Bu yapı, Kernberg ve Kohut’un narsistik kişilik yapılanmasının temellerini açıklar niteliktedir. Benlik yapılanmasındaki bu ketlenmelerin ve ortaya çıkardığı patolojik yapının zihin kuramı kapasitesinin gelişimini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir (Kernberg, 2015). Narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin kişilerarası eksikliklerinin temel bir yönü, zihinselleştirme kapasitelerinin

düşük olması ve başkalarına karşı empati kurmamalarıdır (Hepper ve ark., 2014). Öte yandan diğer insanların zihinsel durumlarını yani düşünce, arzu ve niyetleri doğrultusunda doğru çıkarsamalar yapabilme becerisi olarak zihin kuramının, özellikle manipülatif, kendi arzu ve niyetleri doğrultusunda çıkarsama yapma eğilimi gösteren narsisistik kişilik özellikleri ile örtüştüğü düşünülmektedir (Dziobek ve ark., 2005).

4.3 Sosyodemografik Özellikler ile Değişkenlerin Tartışılması

Araştırmada empati düzeyinin yaş ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, yaş ile empati arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bireylerin yaşı arttıkça empati becerileri azalmaktadır. Bu bulgu araştırmanın H₇ hipotezini doğrulamaktadır. Literatürde yapılan kesitsel ve boylamsal çalışmalarda, yaş ile empati arasındaki ilişki açısından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Kesitsel araştırmalar, orta yetişkinlik döneminde olan bireylerin empati becerilerinin genç yetişkinlere göre daha düşük olduğunu öne sürerken; boylamsal araştırmalarda yaşın artışı ile empati becerilerinin düştüğüne dair bir sonuç bulunmamıştır (Grühn ve ark., 2008).

Araştırmada empatinin alt boyutlarının yaş ile ilişkisine bakıldığında; bilişsel empati becerisinin bireylerin yaşı ile anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığı, duygusal empati becerisinin bireylerin yaşı ile negatif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bireylerin yaşı arttıkça duygusal empati becerileri azalmaktadır. literatürde bir çalışmaya bakıldığında orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin genç yetişkinlere göre daha düşük bilişsel empati becerilerine sahip olduğu; ancak başkalarına benzer duygular hissetme ve onlara şefkat duyma bakımından duygusal empati becerilerinin yüksek olduğu görülmektedir (Beadle ve Vega, 2019). Yapılan başka bir çalışmada yaşlı yetişkinlerin bilişsel empatilerinde bir bozulma görülmediği ancak olay ve durumlara verilen anlamdan bağımsız olarak duygusal empati puanlarının genç yetişkinlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Ze ve ark., 2014).

Araştırmada zihin kuramı becerisinin yaş ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, zihin kuramı becerisinin yaş ile anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığını göstermiştir. Bu bulgu araştırmanın H₈ hipotezini karşılamamaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar zihin kuramı görevlerindeki yaş farklılıkları ile ilgili sonuçlar karmaşıktır. Ancak bir meta-analiz çalışmasının bulguları, orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin genç yetişkinlere göre

zihin kuramı yetilerinde azalma olduğunu ve bunun sebebinin bu bireylerin karmaşık duyguları ve zihinsel durumları anlamada yetersiz kalmaları olarak açıklamıştır (Henry ve ark., 2013). Yapılan başka bir çalışmada, yaşlı yetişkinlerin zihin kuramı yetilerindeki bozulmaların temelinde aslında yürütücü işlevlerindeki azalmaların yansımalarının öne çıktığı ve bu durumun yaşlı yetişkinler ile genç yetişkinler arasında zihin kuramı yetisi açısından bir fark olmadığını göstermektedir (Cho ve Cohen, 2019).

Çalışmada nesne ilişkileri kalitesi ile yaş arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, nesne ilişkileri ile yaş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bireylerin yaşı arttıkça nesne ilişkileri kalitesinin arttığı görülmektedir. Bu bulgu araştırmanın H_{10} hipotezini destekler niteliktedir. Literatürde nesne ilişkilerinin yaş değişkeni ile incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan bir çalışmada yetişkinlerde nesne ilişkileri puanlarının yaş gruplarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Koçak, 2019).

Araştırmada narsisizm düzeyleri ile yaş arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, narsisizm ile yaş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bireylerin yaşı arttıkça narsisizm düzeyleri azalmaktadır. Büyükmec ve kırılğan narsisizmin yaş ile negatif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde oldukları görülmektedir. Bireylerin yaşı arttıkça büyükmec ve kırılğan narsisizm düzeyleri azalmaktadır. Elde edilen bulgular araştırmanın H_9 hipotezini destekler niteliktedir. Foster ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında, genç katılımcılara göre daha yaşlı olan bireylerin daha az narsistik eğilim gösterdiğine dair sonuçlar elde edilmiştir. Ancak literatürde narsisizmin alt boyutlarının yaş değişkeni ile ilişkilerinin ayrı bir şekilde incelendiği çalışmalara rastlanılmamıştır.

Empati düzeyinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, bireylerin empati düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığını; kadınların erkeklere göre daha fazla empati kurabildiklerini göstermektedir. Bilişsel empati becerisi cinsiyet açısından bir farklılık göstermese de kadınların duygusal empati kurabilme kapasitelerinin erkeklere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgular araştırmanın H_{11} hipotezini destekler niteliktedir. Literatürde empati becerisindeki cinsiyet farklılıkları fizyolojik olgunluk ve biyo-sosyal rol teorisi ile ele alınmıştır. Kadınların yaş aldıkça daha fazla oksitosin hormonuna sahip olmasının empati

kapasitesini olumlu etkilediği; erkeklerde ise testesteron hormonunun bilişsel empati kapasitesi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu ve bu fizyolojik sebeplerden empatide cinsiyet farklılıklarının ortaya çıktığı belirtilmiştir (Wuying ve ark, 2014). Biyo-sosyal rol teorisine göre ise, algılanan cinsiyet rollerinden ve sosyo-yapısal güç farklılıklarından dolayı kadınların erkeklerden daha empatik olması gerektiğini vurgulamaktadır (Eagl, 1997). Yapılan başka bir çalışmada özellikle duygusal olarak empati kurma eğiliminin kadınlarda daha fazla olduğu bulunmuştur (Cotton, 2001).

Zihin kuramı becerisinin cinsiyete göre farklılaşması incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, kadın ve erkeklerin zihin kuramı becerileri farklılaşmaktadır. Bu bulgu araştırmanın H₁₂ hipotezini karşılamaktadır. Kadınların zihin kuramı becerisinin erkeklere göre daha iyi olduğu görülmektedir. Yetişkinler ile yapılan çalışmalar, genellikle komplike ve detaylı durumlarda, bir başkasının tepkilerinde duyguları tanımada kadınların erkeklere göre daha avantajlı bir konumda olduğunu göstermektedir (Turkstra ve ark, 2020).

Nesne ilişkileri kalitesinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular, nesne ilişkileri kalitesi bakımından kadın ve erkekler arasında bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın H₁₃ hipotezini karşılamamaktadır. BORRTI ölçeğinin kullanıldığı bir çalışmada, kadınların erkeklere göre diğer insanlarla güvensiz bağ kurma ve sağlıksız nesne ilişkileri geliştirme eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur (Faraji ve Başçelik, 2022).

Narsisizm düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşması incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, kadın ve erkeklerin narsisizm düzeyleri bakımından farklılaşmadıklarını göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın H₁₄ hipotezini karşılamamaktadır. Daha önce yapılmış bir çalışmanın sonuçları, erkeklerin narsistik eğilimlerinin kadınlardan daha fazla olduğunu göstermektedir (Wilson ve ark., 2011). Erkeklerin narsisizminin kadınlara kıyasla daha yüksek olması, kadınların sürekli olarak genel empati ölçütlerinin ve duygusal empati ölçütlerinin puanının erkeklerden daha yüksek olması ile anlaşılabilir (Jonason ve Krause, 2013).

Çalışmada, değişkenler yaş ve cinsiyet sosyodemografik özellikleri ile birbirinden bağımsız bir şekilde ele alınmış ve tartışılmıştır. Katılımcıların yaşının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan analiz sonuçları, bu çalışma kapsamında

değişkenler açısından cinsiyete göre bulunan farkların yaş değişkeninden etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada empati düzeyinin ilişki durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın bulguları bireylerin ilişki durumuna göre empati düzeylerinin farklılaştığını göstermektedir. İlişkisi olan bireylerin empati düzeylerinin evli olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Empatinin bilişsel alt boyutu bireylerin ilişki durumuna göre farklılaşmasa da empatinin duygusal alt boyutunun ilişki durumuna göre farklılaştığı, ilişkisi olan bireylerin duygusal empati düzeylerinin evli olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Adempira (2020), yetişkinlerde evlilik uyumu ile empatik tutum arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının sonucunda, evli bireylerin empati düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Literatürde yapılan çalışmaların bazıları ilişkisi olmayan bireylerin empati düzeylerinin yüksek olduğunu belirtirken, bazı çalışmalar sonucunda ise evli bireylerin empati düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Büküm, 2013; Özcan, 2007). İlgili literatür incelendiğinde, empatinin bilişsel ve duygusal alt boyutlarının ilişki durumu açısından incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır.

Zihin kuramının ilişki durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular, bireylerin zihin kuramı becerisinin ilişki durumlarına göre farklılaşmadığını göstermektedir. Literatüre bakıldığında, bireylerin zihin kuramı düzeylerinin partnerleri tarafından anlaşılma algısını ve ilişkideki refah seviyesini etkilediğinden, zihin kuramının sağlıklı romantik ilişkilerin kurulabilmesi ve sürdürülebilmesi için önemli bir yapıtaşı olduğu belirtilmektedir (Dodell-Feder ve ark., 2016).

Nesne ilişkilerinin ilişki durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, çalışmanın bulguları bireylerin nesne ilişkileri kalitesinin ilişki durumuna göre farklılaştığını göstermektedir. İlişkisi olmayan bireylerin nesne ilişkileri kalitesinin, ilişkisi olan ve evli bireylerinkine göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Koçak (2019), çalışmasında medeni durumu farklı olan bireyler arasında nesne ilişkileri puanlarının farklılaştığını; ilişkisi olmayan bireylerin nesne ilişkileri kalitesinin boşanmış bireylere göre daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Narsisizm düzeyinin ilişki durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve bireylerin narsisizm düzeylerinin ilişki durumlarına göre farklılık gösterdiği

bulunmuştur. İlişkisi olan bireylerin narsisizm düzeylerinin evli bireylere göre daha yüksek olduğu ve ilişkisi olmayan bireylerin narsisizm düzeylerinin evli olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Narsisizmin büyüklenmeci alt boyutunun ilişki durumuna göre farklılaştığı; ilişkisi olmayan bireylerin büyüklenmeci narsisizm düzeylerinin evli olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Narsisizmin kırılğan alt boyutunun ise ilişki durumuna göre farklılaştığı; evli olan bireylerin ilişkisi olan ve olmayanlara göre kırılğan narsisizm düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde, romantik ilişkisi olmayan bireylerin narsisizm düzeylerinin daha düşük olduğu ve bunun narsisizm düzeyi yüksek olan bireylerin konfor alanlarını sürdürebilmek ve koruyabilmek amacıyla daha sık romantik ilişki içerisinde buldukları şeklinde açıklanmaktadır (Erdoğan, 2020). İlgili literatür incelendiğinde, narsisizmin büyüklenmeci ve kırılğan alt boyutlarının ilişki durumu açısından incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır.

BÖLÜM 5

5. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkide narsisizmin aracı rolü incelenmiştir. Son olarak bu bölümde çalışmanın güçlü yönleri, sınırlılıkları ele alınarak gelecek çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın örnekleme genel popülasyondan rastgele seçilmiş bireylerden oluşmaktadır. Psikiyatrik tanı almamış ve psikiyatrik ilaç kullanmayan katılımcılar genel popülasyon olarak kabul edilmiştir ve bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak ele alınmaktadır. Gelecek çalışmalarda araştırmaya katılmadan önce bireylerin herhangi bir patolojiye sahip olup olmadığının klinik görüşme ya da objektif testler yoluyla değerlendirilmesi önerilmektedir. Nesne ilişkileri, narsisizm, empati ve zihin kuramı konseptlerinin klinik olmayan bir örneklem üzerinden incelenmesinin ve bu çalışmanın bir özgünlüğü olarak narsisizm ve alt boyutlarının kişilik özelliği olarak ele alınmasının, araştırmanın sonuçlarının literatürle tutarsızlık göstermesine yol açmış olabileceği düşünülmüştür. Benzer değişkenlerin incelendiği gelecek araştırmalarda klinik örneklerle çalışılması veya kontrol grubunun kullanılması önerilmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan analizlerde, BORRTI ölçeğinin Nesne İlişkileri alt ölçeğinin total puanı kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda Nesne İlişkileri alt ölçeğinin, Yabancılaşma, Güvensiz Bağlanma, Egoantrizm ve Sosyal Yetersizlik alt boyutlarının analizlere dahil edilerek, benzer değişkenler ile arasındaki ilişkilerin daha kapsamlı ve detaylı incelenmesi önerilmektedir. Ek olarak yürütülen aracı etki analizlerine

yalnızca değişkenlerin total skorları dahil edilmesinin de elde edilen sonuçları kısıtlamış olabileceği düşünölmektedir.

Çalışmanın örnekleminin, alan yazında benzer konseptlerle yapılmış çalışmalardan farklı olarak katılımcıların yaş aralığı geniş tutulması ve özellikle sadece üniversite öğrencilerinden oluşmaması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların yaş aralığı 18-45 olarak belirlenmiş olması sonuçların genellenebilirliğini arttırması bakımından çalışmanın hem özgünlüğü hem de kısıtlılığı olarak değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda benzer değişkenler incelenirken yaş aralığının daha da genişletilebileceği, boylamsal araştırma desenleri kullanılabiliceği düşünölmüştür.

Çalışma kapsamında yapılan analizler, çalışmanın ‘Narsisizm, nesne ilişkileri ile empati ve zihin kuramı arasındaki ilişkide aracı role sahiptir.’ ana hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple ana değişkenler dışında sosyodemografik değişkelerden yalnızca yaş ve cinsiyet, araştırmanın hipotezleri doğrultusunda analizlere dahil edilmiştir. Gelecek çalışmalarda benzer konseptler üzerinde yapılan incelemelerde çeşitli sosyodemografik değişkenlerin dahil edilmesinin araştırmaya zenginlik katacağı düşünölmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin %75,8’inin kadın ve %24,2’sinin erkek olması, örneklemin cinsiyet bakımından homojen dağılmadığını göstermektedir. Yürütölen analizlerde rastgele örnekleme yöntemi ile kadın ve erkek katılımcı sayıları birbirine eşitlenerek devam edilmiş olsa da gelecek çalışmalarda daha büyük bir örnekleme daha dengeli bir dağılım yakalanması önerilmektedir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının tamamı objektif ve öz-bildirim ölçekleridir. Özellikle narsisizm konseptinin incelenmesi bakımından, katılımcıların kendilerine dair yaptığı değerlendirmelerin elde edilen sonuçların doğruluğunu etkilediğı düşünölmektedir. Mota ve arkadaşları (2019), narsisizm ile sosyokognitif beceriler arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında; narsisistik bireylerin algıladıkları sosyokognitif becerileri ile gerçek sosyokognitif beceri düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra, anket formlarının katılımcılara online şekilde ulaştırılmasının da sonuçların üzerinde etkisi olabileceğinden çalışmanın sınırlılığı olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma; narsisizmin kişilik özellikleri bakımından farklı görünümünü ve bu görünümünün altında yatan erken dönem ilişki dinamiklerini kavramayı; bununla birlikte narsistik eğilimlere sahip olan bireylerin güncel ilişkilerindeki bozulmaları empati ve zihin kuramı becerileri üzerinden değerlendirmeyi amaçlamıştır. Nesne ilişkileri, narsisizm, empati ve zihin kuramı konseptlerini bir arada incelemesi bakımından kapsamlı ve özgün bir araştırma olduğu görülmektedir. Son olarak; elde edilen bulguların akademik olarak benzer kavramların incelendiği çalışmalara ışık tutacağı ve bu kavramların ilişkileri üzerine eğilmesi bakımından özellikle klinik psikoloji alanına önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Klinik alanda, narsisizmin çeşitli belirtileri ve görünümü göz önünde bulundurulduğunda narsistik kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin erken dönem yaşantıları ile inşa edilen benlik yapılarının belirlenmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akhtar, S., & Thomson Jr, J. A. (1982). Drs. Akhtar and Thomson Reply. *American Journal of Psychiatry*, 139(8), 1078-a.
- Andreychik, M. R. and Lewis, E. (2017). Will you help me to suffer less? How about to feel more joy? Positive and negative empathy are associated with different other-oriented motivations. *Personality and Individual Differences*, 105, 139-149.
- Anlı, İ. (2010). *Psikanalizde Narsisizm*. İstanbul: Nobel Tıp Yayınevi.
- Anlı, İ. (2017). *Psikanaliz Temel Alanları ve Kuramcıları*. İstanbul: Nobel Tıp Yayınevi.
- Aradhye, C., & Vonk, J. (2014). Theory of mind in vulnerable and grandiose narcissism. *Handbook of the Psychology of Narcissism: Diverse Perspectives*, November 2014, 347-361.
- Akar, Atanur (2014). *Pdr ve Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ve Narsisistik Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi*. YÖK Ulusal Tez Merkezi - Toros Üniversitesi
- Atli, A.(2008). *Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarında Çalışan Personelin Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi*. Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aydın, M. Ş., Dayhan, T., Eskicioğlu, G., Karabacak, A. ve Karakaş, E. (2020). 3-5 Yaş Çocuklarında Zihin Kuramı ve Yönetici İşlev Becerilerinin Olumsuz ve Prososyal Yalan Söyleme Davranışları Üzerindeki Etkisi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(5), 41-54.
- Balint, M. (1968). *The basic fault: Therapeutic aspects of regression*. London: Tavistock.
- Baron-Cohen, S., Jolliffe, T., Mortimore, C., & Robertson, M. (1997). Another advanced test of theory of mind: Evidence from very high functioning adults with autism or Asperger syndrome. *Journal of Child psychology and Psychiatry*, 38(7), 813-822.
- Baron-Cohen (2012). *Zero degrees of empathy*. 2nd ed. London England: Penguin Books

- Baron-Cohen, S., Bowen, D. C., Holt, R. J., Allison, C., Auyeung, B., Lombardo, M. v., Smith, P., & Lai, M. C. (2015). The “reading the mind in the eyes” test: Complete absence of typical sex difference in 400 men and women with autism. *PLoS ONE*, *10*(8), 1–17.
- Barret-Lennard, G. T. (1981). The Empathy Cycle: Refinement of a Nuclear Concept. *Journal of Counseling Psychology*, *28*(2), 91-100.
- Barrett-Lennard, G. T. (1997). The recovery of empathy--Toward others and self.
- Bartholomew K. ve Horowitz L. M. (1991) Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *J Pers Soc Psychol*, *61*, 226-244.
- Baskin-Sommers, A., Krusemark, E., & Ronningstam, E. (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: from clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, *5*(3), 323.
- Beadle JN and de la Vega CE (2019) Impact of Aging on Empathy: Review of Psychological and Neural Mechanisms. *Front. Psychiatry* *10*:331.
- Bell, M., Billington, R., & Becker, B. (1986). A scale for the assessment of object relations: Reliability, validity, and factorial invariance. *Journal of Clinical Psychology*, *42*(5), 733-741.
- Bell M. D. (1995) Bell object relations and reality testing inventory (BORRTI) manual. California: Western Psychological Services.
- Bjorklund, D. F., Cormier, C. A., & Rosenberg, J. S. (2005). The evolution of theory of mind: Big brains, social complexity, and inhibition.
- Blair, R.J. (2003). Facial Expressions, Their Communicatory Functions and Neuro-Cognitive Substrates. *Philos. Trans. R. Soc. Lond. B. Biol. Sci.* *358* (1431), 561–572.
- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss. Vol. 2: Separation: anxiety and anger. New York, NY: Basic Books.
- Bromberg, P. M. (1983). The mirror and the mask: On narcissism and psychoanalytic growth.
- Brothers, L. (1989). A biological perspective on empathy. *Am J Psychiatry*, *146*, 10-19.
- Brüne, M. (2005). “Theory of Mind” in Schizophrenia: A Review of The Literature. *Schizophrenia Bulletin*, *31*(1), 21-42.
- Budak, S. (2009). Psikoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

- Campbell, W. K. & Miller, J. D. (2013). Narcissistic personality disorder and the five-factor model: Delineating narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. *Personality disorders and the five-factor model of personality* (133-145). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Carlson, S. M., Moses, L. J., & Claxton, L. J. (2004). Individual differences in executive functioning and theory of mind: An investigation of inhibitory control and planning ability. *Journal of experimental child psychology*, 87(4), 299-319.
- Castelli, I., Baglio, F., Blasi, V., Alberoni, M., Falini, A., Liverta-Sempio, O., ... and Marchetti, A. (2010). Effects of Aging on Mindreading Ability Through The Eyes: An Fmri Study. *Neuropsychologia*, 48(9), 2586-2594.
- Channon, S., & Crawford, S. (2000). The effects of anterior lesions on performance on a story comprehension test: Left anterior impairment on a theory of mind-type task. *Neuropsychologia*, 38(7), 1006-1017.
- Chen Wuying; LU Jiamei; LIU Lianqi; LIN Wenyi. Gender Differences of Empathy[J]. *Advances in Psychological Science*, 2014, 22(9): 1423-1434.
- Cho, I., & Cohen, A. S. (2019). Explaining age-related decline in theory of mind: Evidence for intact competence but compromised executive function. *Plos one*, 14(9), e0222890.
- Christov-Moore, L., Simpson, E. A., Coudé, G., Grigaityte, K., Iacoboni, M., & Ferrari, P. F. (2014). Empathy: Gender effects in brain and behavior. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 46(P4), 604–627.
- Chukwuorji, J. B. C., Uzuegbu, C. N., Agbo, F., Ifeagwazi, C. M., & Ebulum, G. C. (2020). Different slopes for different folks: Gender moderates the relationship between empathy and narcissism. *Current Psychology*, 39(5), 1808–1818.
- Cole, K., & Mitchell, P. (2000). Siblings in the development of executive control and a theory of mind. *British Journal of Developmental Psychology*, 18(2), 279-295.
- Cotton, K. (2001). *Developing empathy in Children and Youth*. School Improvement Research Series, Regional Educational Laboratory
- Cuff, B. M. P., Brown, S. J., Taylor, L., & Howat, D. J. (2014). Empathy: A review of the concept. *Emotion Review*, 8(2), 144–153.
- Davis, M.H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *Journal of Personality and Social Psychology*. 44,113–126.
- De Panfilis, C., Antonucci, C., Meehan, K. B., Cain, N. M., Soliani, A., Marchesi, C., Clarkin, J. F., & Sambataro, F. (2019). Facial emotion recognition and socialcognitive correlates of narcissistic features. *Journal of Personality Disorders*, 33(4), 433–449.

- De Rosnay, M. A. R. C., Fink, E., Begeer, S., Slaughter, V. and Peterson, C. (2014). Talkin Theory of Mind Talk: Young School-Aged Children's Everyday Conversation and Understanding of Mind and Emotion. *Journal of Child Language*, 41(5), 1179-1193.
- Dickinson, K. A. ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17 (3), 188-207.
- Dodell-Feder, D., Felix, S., Yung, M. G., & Hooker, C. I. (2016). Theory-of-mind-related neural activity for one's romantic partner predicts partner well-being. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 11(4), 593-603.
- Doherty, M. (2009). Theory of mind: How children understand others' thoughts and feelings. New York, NY US: Psychology Press.
- Dökmen, Ü. (2008). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. Otuz Dokuzuncu Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Drozek, R. P., & Unruh, B. T. (2020). Mentalization-based treatment for pathological narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 34, 177–203.
- Dunbar, R. I. (1998). The social brain hypothesis. *Evolutionary Anthropology: Issues, News, and Reviews: Issues, News, and Reviews*, 6(5), 178-190.
- Dvash, J., & Shamay-Tsoory, S. G. (2014). Theory of mind and empathy as multidimensional constructs: Neurological foundations. *Topics in Language Disorders*, 34(4), 282–295.
- Dziobek, I., Rogers, K., Fleck, S., Hassenstab, J., Gold, S., Wolf, O. T. and Convit, A. (2005). InmSearch of “Master Mindreaders”: Are Psychics Superior in Reading The Language of The Eyes? *Brain and Cognition*, 58(2), 240-244.
- Eisenberg, N. ve Strayer J. (1987). Empathy and its development. New York: Cambridge University Press.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi Narsizm? Büyüklenmeci ve Kırılgan Narsizmin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (37), 1-10.
- Emily, T. G., Louis, T., P.D., H., Daniel A., N., Brent M., D., W., R. R., & Yan. (2015). Gender Differences in Narcissism: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 141(2), 261–310.
- Endresen, L. M., ve Olweus, D. (2001). Self-reported empathy in Norwegian adolescents: Sex differences, age trends, and relationship to bullying. In A. C. Bohart, C. Arthur, ve D. J. Stipek (Eds.), *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school, and society*. Washington, DC: American Psychological Association

- Engeler, A. (2005). Psikopati ve antisosyal kişilik bozukluğu (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Engeler, A. ve Yargıç, L. İ. (2007). Kişilerarası tepkisellik indeksi: Empatinin çok boyutlu ölçümü. *Yeni Symposium Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 45(3), 119, 127.
- Erdoğan, B., & SAHİN, M. Yetişkin bireylerde Narsisizm, Yakın İlişkiler ve Cinsellik. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 266-287.
- Ersoy, E. G., & Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi / Empathy: Definition and its Importance. *Osmangazi Journal of Medicine*, 38(0).
- Ertekin, Y., & Yurtsever, G. (2001). Yönetimde Narsizm Üzerine Bir Deneme. *Amme İdaresi Dergisi*, 34(3), 37-45
- Faraji, H., & Başçelik, E. (2021). First Object Relations and Early Maladaptive Schemas. *Öneri Dergisi*.
- Feinberg, T. E. & Keenan, J. P. (2005), Where in the brain is the self? *Consciousness and Cognition*.
- Fenichel, O. (1945). *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*. New York - London: W.W. Norton & Company.
- Ferenczi, (1933). *Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*. New York: Basic Books
- Ferrari, P.F., Gallese, V., Rizzolatti, G., Fogassi, L. (2003). Mirror neurons responding to the observation of ingestive and communicative mouth actions in the monkey ventral premotor cortex. *Eur J Neurosci* 17,1703–1714.
- Fisher, N., & Happé, F. (2005). A training study of theory of mind and executive function in children with autistic spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 35(6), 757-771.
- Fişek, G. O. (2009). Self development, individuation and culture: a psychoanalytic search. In A. Aksu- Koc, & S. Berkman (Eds.), *Perspectives in human development, family and culture* (pp. 194–206). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fogassi, L., Ferrari, P.F., Gesierich, B., Rozzi, S., Chersi, F., & Rizzolatti, G. (2005). Parietal lobe: from action organization to intention understanding. *Science*, 308, 662–667.
- Fossati, A., Feeney, J., Pincus, A., Barroni, S. and Maffei, C. (2015). The structure of pathological narcissism and its relationships with adult attachment styles: A Study of Italian Nonclinical and Clinical Adult Participants. *Psychoanalytic Psychology*, 32(3), 403–431.

- Foster, J. D., Campbell, W. K., & Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 469-486
- Freud, S. (1914). On narcissism: An introduction. In J. Sandler, E. S. Person, & P. Fonagy (Eds.), Freud's "On narcissism: An introduction" (pp. 3–32). New Haven, CT: Yale University Press.
- Freud, S. (1920). Group psychology and the analysis of the ego. London: Hogart Press.
- Funder, D. C., & Harris, M. D. (1986). On the several facets of personality assessment: The case of social acuity. *Journal of Personality*, 54, 528– 550.
- Gabbard, G. O. (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 53(6), 527.
- Goldman, A. I. (2012). Theory of Mind. *The Oxford Handbook of Philosophy of Cognitive Science*, 402-424.
- Goldstein, Thalia R., Winner, Ellen (2012) *Enhancing Empathy and Theory of Mind*, *Journal of Cognition and Development*. 13:1, 19-37
- Grühn, D., Rebucal, K., Diehl, M., Lumley, M., & Labouvie-Vief, G. (2008). Empathy Across the Adult Lifespan: Longitudinal and Experience-Sampling Findings. *Emotion*, 8(6), 753–765.
- Harrington, L., Siegert, R., & McClure, J. (2005). Theory of mind in schizophrenia: a critical review. *Cognitive neuropsychiatry*, 10(4), 249-286.
- Henry, J. D., Phillips, L. H., Ruffman, T., & Bailey, P. E. (2013). A meta-analytic review of age differences in theory of mind. *Psychology and Aging*, 28(3), 826–839.
- Hepper, E. G., Hart, C. M., Meek, R., Cisek, S., & Sedikides, C. (2014). Narcissism and empathy in young offenders and non-offenders. *European Journal of Personality*, 28(2), 201–210.
- Hinshelwood, R. D. (1991) *A Dictionary of Kleinian Thought*, (2nd ed). London: Free Association Books.
- Hoffman, M. L. (1987). Empathy and its development. Cambridge: Cambridge University Press
- Imago, S. A., & Spring, N. (1961). *The Meaning of Empathy* Author (s): Arnold Maddaloni. 18(1), 21–33.
- Jackson, P. L., Brunet, E., Meltzoff, A. N., & Decety, J. (2006). Empathy examined through the neural mechanisms involved in imagining how I feel versus how you feel pain. *Neuropsychologia*, 44, 752-761.

- Jonason, P. K., & Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences, 55*(5), 532–537.
- Kaplan, J. T., & Iacoboni, M. (2006). Getting a grip on other minds: Mirror neurons, intention understanding, and cognitive empathy. *Social neuroscience, 1*(3-4), 175-183.
- Karaaziz, M. ve Erdem, A. İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geirme. *Nesne, 1* (2), 44-59.
- Kemp, J., Berthel, M. C., Dufour, A., Després, O., Henry, A., Namer, I. J., ... & Sellal, F. (2013). Caudate nucleus and social cognition: neuropsychological and SPECT evidence from a patient with focal caudate lesion. *Cortex, 49*(2), 559-571.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (2015). Neurobiological correlates of object relations theory: The relationship between neurobiological and psychodynamic development. *International Forum of Psychoanalysis, 24*(1), 38–46.
- Kernberg, O. F. (2018). *Treatment of severe personality disorders: Resolution of aggression and recovery of eroticism*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Kızıltan, H. (2004). Narsisizm ve Psikopatolojisi. <http://www.psikomitoloji.com>
- Klein, M. (1952). The mutual influences in the development of ego and id: Discussants. *The Psychoanalytic Study of the Child, 7*(1), 51-68.
- Klein, M. (1958). On the development of mental functioning. *International Journal of PsychoAnalysis, 39*, 84-90.
- Koçak, Ő. (2019). *Yetişkinlerin yalnızlık düzeyleri ve benlik algıları ile nesne ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis. *J Amer Psychoanal Assn, 7*, 459-583.
- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*. New York: International Universities Press
- Korver-Nieberg, N., Fett, A. K. J., Meijer, C. J., Koeter, M. W., Shergill, S. S., De Haan, L. and Krabbendam, L. (2013). Theory of Mind, Insecure Attachment and Paranoia in Adolescents with Early Psychosis and Healthy Controls. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 47*(8), 737-745.

- Lamb, M. E. (1987). Predictive implications of individual differences in attachment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 817-824.
- Leslie K.R., Johnson-Frey S.H., Grafton S.T. (2004) Functional imaging of face and hand imitation: towards a motor theory of empathy. *Neuroimage*, 21:601-607.
- Mahler, M., Pine, F, & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation*. New York: Basic Books
- Malone, J. C., Liu, S. R., Vaillant, G. E., Rentz, D. M., & Waldinger, R. J. (2016). Midlife eriksonian psychosocial development: Setting the stage for Late-Life cognitive and emotional health. *Developmental Psychology*, 52(3), 496–508.
- Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of personality*.
- Moran, J. M. (2013). Lifespan development: The effects of typical aging on theory of mind. *Behavioural brain research*, 237, 32-40.
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177–196.
- Mota, S., Leckelt, M., Geukes, K., Nestler, S., Humberg, S., Schröder-Abé, M., Schmukle, S. C., & Back, M. D. (2019). A comprehensive examination of narcissists' self-perceived and actual socioemotional cognition ability. *Collabra: Psychology*, 5(1), 1–25.
- O'Connell, S.M. (1995). Empathy in chimpanzees: Evidence for theory of mind? *Primates*, 36,397–410
- Odağ C. ve Kürşad N. ‘‘Psiko Sosyal Gelişim Dönemleri’’, Türk Psikoloji Dergisi, 1980, 3(7), s.9-15
- Ontai, L. L. ve Thompson, R. A. (2008). Attachment, parent–child discourse and theory of-mind development. *Social Development*, 17, 1.
- Otway, L. J., & Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(1), 104-116.
- Özakkaş, T. (2020). *Kohut’u Anlamak İçin Kendilik Çözümlemesinin Şerhi*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Özdemir, B. (2014). *Narsisizm, algılanan aile tutumları, romantik ilişkiler ve cinsel tutumlar arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Özkarar-Gradwohl, F. G., Panksepp, J., İçöz, F. J., Çetinkaya, H., Köksal, F., Davis, K. L., & Scherler, N. (2014). The influence of culture on basic affective systems: the comparison of Turkish and American norms on the affective neuroscience personality scales. *Culture and Brain*, 2(2), 173–192.
- Fonagy P. & Target M., *Psychoanalytic Theories: Perspectives from Developmental Psychopathology*, Routhledge: Taylor & Francis Group, New York, 2003, aktaran Okyay, a.g.e., s.14-25
- Padilla-Walker, L.M., Christensen, K.J. (2010). Empathy and Self-Regulation as Mediators Between Parenting and Adolescents' Prosocial Behavior Toward Strangers, Friends and Family. *Journal of Research on Adolescence*, 1-11.
- Pardo, A., and Román, M. (2013). Reflections on the Baron and Kenny model of statistical mediation. *Anales de Psicología*, 29(2), 614-623.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556 – 563.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1), 421–446.
- Pincus, A. L., & Roche, M. J. (2011). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability. Campbell, W. K. & Miller, J. D. (Eds.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (31-40). New York: Wiley.
- Premack D, Woodruff G. Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behav Brain Sci.* (1978) 1:515–26.
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. C., & Levy, K. N. (2009). Initial Construction and Validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment*, 21(3), 365–379.
- Pulat, F. (2019). Aktarım odaklı psikoterapinin borderline patolojilere bakışı. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2(3), 117-130.
- Quinodoz, J.-M. (2020). Freud'u Okumak. (A. G. Küey, Dü., B. Kolbay, & Ö. Soysal, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Ra, Y. S., Cha, S. Y., Hyun, M. & Bae, S. M. (2013). The mediating effects of attribution styles on the relationship between overt-covert narcissism and forgiveness. *Social Behavior and Personality*, 41(6), 881-892.
- Radenovic, L. (2011). The roots of empathy: A lesson from psychoanalysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 485–490.

- Rank, O. (1911). Ein Beitrag Zum Narzissismus. *Jb. Psychoanal. & Psycopathol. Forsch.*, 3:401-426.
- Richmond, S. (2004). Being in others: Empathy from a psychoanalytical perspective. *European Journal of Philosophy*, 12(2), 244–264.
- Ritter, K., Dziobek, I., Preißler, S., Rüter, A., Vater, A., Fydrich, T., ... & Roepke, S. (2011). Lack of empathy in patients with narcissistic personality disorder. *Psychiatry research*, 187(1-2), 241-247.
- Ronningstam, E. (2005). *Identifying and understanding the narcissistic personality*. Oxford University Press.
- Ruby, P., & Decety, J. (2003). What you believe versus what you think they believe: a neuroimaging study of conceptual perspective-taking. *European Journal of Neuroscience*, 17(11), 2475-2480.
- Russell, G. A. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: A comparison of the theories of Kernberg and Kohut. *British Journal of Medical Psychology*, 58(2), 137–148.
- Şahin, B., Bozkurt, A., Usta, M. B., Aydın, M., Çobanoğlu, C., & Karabekiroğlu, K. (2019). Zihin Kuramı: Gelişim, Nörobilim, İlişkili Alanlar ve Nörogelişimsel Bozukluklar. *Psikiyatride Guncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 11(1), 62–79.
- Sandage, S. J., Jankowski, P. J., Bissonette, C. D., & Paine, D. R. (2017). Vulnerable narcissism, forgiveness, humility, and depression: Mediator effects for differentiation of self. *Psychoanalytic Psychology*, 34(3), 300–310.
- Schmider, E., Ziegler, M., Danay, E., Beyer, L., & Bühner, M. (2010). Is it really robust? Reinvestigating the robustness of ANOVA against violations of the normal distribution assumption. *Methodology: European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 6(4), 147–151.
- Schmidt, K. L., & Cohn, J. F. (2001). Human facial expressions as adaptations: Evolutionary questions in facial expression research. *American Journal of Physical Anthropology: The Official Publication of the American Association of Physical Anthropologists*, 116(S33), 3-24.
- Schore, A. N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self*. Manhaw: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schore, A. N. (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 22(1-2), 7-66.

- Schore, A. N. (2005). A Neuropsychoanalytic Viewpoint. *Psychoanalytic Dialogues*, 15(6), 829-854.
- Schurz, M., Radua, J., Tholen, M. G., Maliske, L., Margulies, D. S., Mars, R. B., Sallet, J., & Kanske, P. (2020). Toward a hierarchical model of social cognition: A neuroimaging meta-analysis and integrative review of empathy and theory of mind. *Psychological Bulletin*.
- Shamay-Tsoory, S. G., & Aharon-Peretz, J. (2007). Dissociable prefrontal networks for cognitive and affective theory of mind: a lesion study. *Neuropsychologia*, 45(13), 3054-3067.
- Shamay, S.G., Tomer, R., Aharon-Peretz, J. (2002). Deficit in understanding sarcasm in patients with prefrontal lesion is related to impaired empathic ability. *Brain Cognit*, 48 (2–3), 558–563.
- Singer, T., & Lamm, C. (2009). The social neuroscience of empathy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1156, 81-96.
- Solms, M. (2013). The conscious id. *Neuropsychoanalysis*, 15, 5–19. 4 Empathy and Other Minds 113
- Solms, M. (2017). Empathy and Other Minds – A Neuropsychoanalytic Perspective and a Clinical Vignette. *Empathy*, 93–114.
- St. Clair, M., & Wigren, J. (2004). *Object relations and self psychology: An introduction*. Canada: Brooks/Cole
- Stevens, M. J., Pfost, K. S., & Skelly, R. E. (1984). Understanding and Counseling Narcissistic Clients. *The Personnel and Guidance Journal*, 62(7), 383-387.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.
- Summers, F. (1997). Transcending the self: An object-relations model of the therapeutic action of psychoanalysis. *Contemporary Psychoanalysis*, 33(3), 411-428.
- Tarhan, N., Gümüşel, O., & Sayım, A. (2013). *Pozitif Psikoloji: Çoklu Zeka Uygulamaları*. Timaş Yayınları.
- Tschanz, B. T., Morf, C. C., & Turner, C. W. (1998). Gender differences in the structure of narcissism: A multi-sample analysis of the narcissistic personality inventory. *Sex Roles*, 38, 863–870.
- Turkstra, L. S., Mutlu, B., Ryan, C. W., Despina Staflieni, E. H., Richmond, E. K., Hosokawa, E., & Duff, M. C. (2020). Sex and Gender Differences in Emotion Recognition and Theory of Mind After TBI: A Narrative Review and Directions for Future Research. *Frontiers in Neurology*, 11(February), 1–9.

- Twenge, J.M. ve Campbell, W.K. (2015). Asrın Vebası: Narsisizm İleti. (Çev. Ö. Korkmaz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Uluç, S., Tüzün, Z., Haselden, M., Erbaş, S. (2015). Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği'nin (BORRTI) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Klinik Psikiyatri*; 18:112-123
- Vonk, J., Zeigler-Hill, V., Mayhew, P., & Mercer, S. (2013). Mirror, mirror on the wall, which form of narcissist knows self and others best of all? *Personality and Individual Differences*, 54(3), 396–401.
- Watson, P. J., & Morris, R. J. (1991). Narcissism, empathy and social desirability. *Personality and Individual Differences*, 12(6), 575–579.
- Westen, D. (1991). Social cognition and object relations. *Psychological Bulletin*, 109(3), 429–455.
- Westen, D., Gabbard, G. O., & Blagov, P. (2006). Back to the Future: Personality Structure as a Context for Psychopathology.
- Widiger, T. A., & Costa Jr, P. T. (1994). Personality and personality disorders. *Journal of abnormal psychology*, 103(1), 78.
- Wilson, M. S., & Sibley, C. G. (2011). 'Narcissism creep?': Evidence for Age-Related Differences in Narcissism in the New Zealand General Population. *New Zealand Journal of Psychology*, 40(3).
- Yağmur, A. R. (2014). Büyüklenmecilik ya da İncinebilirlik: Narsisistik Kişilik Örgütlenmesinin Şema Terapi Yaklaşımı Çerçevesinde Ele Alınması. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(3), 29-43.
- Yaşar, O. M., & Sunay, H. (2017). Narcissism in Sport Organizations, Spor Örgütlerinde Narsisizm. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1736-1744.
- Yıldırım, E. A., Kaşar, M., Güdük, M., Ateş, E., Küçükparlak, İ., & Özalmete, E. O. (2011). Gözlerden Zihin Okuma Testi'nin Türkçe Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(3), 177–186.
- Ze, O., Thoma, P., & Suchan, B. (2014). Cognitive and affective empathy in younger and older individuals. *Aging & mental health*, 18(7), 929-935.

EKLER

EK A

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın katılımcı,

Bu çalışma, FMV Işık Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında, Dr. Öğr. Üyesi Emel Erdoğan danışmanlığında, Hazal Develi tarafından yürütülen bir tez araştırmasıdır. Bu çalışmanın amacı erken dönem ilişkileri ve bazı kişilik özelliklerinin empati ve zihin kuramı becerisi ile olan ilişkilerini incelemektir. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve kimlik belirleyici herhangi bir bilgi alınmamaktadır. Elde edilen bilgiler gizli tutulacak, sadece bilimsel veri olarak kullanılacak, bireysel değerlendirme yapılmayacak ve veriler süreç sonunda silinecektir.

Çalışmanın ortalama 25 dakika sürmesi beklenmektedir. Dilediğiniz zamana cevaplama işlemini sonlandırarak çekilme hakkınız bulunmaktadır.

Bu tez çalışması ile ilgili sorularını iletme için Hazal Develi ile iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

EK B

Sosyodemografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek

2. Doğum tarihiniz (gün/ay/yıl):

3. Öğrenim Durumuz:

İlkokul Ortaokul

Lise Üniversite Lisansüstü

4. Çalışma Durumu:

Çalışıyor. Çalışmıyor.

5. Aylık geliriniz:

0-1000 1000-3000

3000-5000 5000-7000 7000+

6. İlişki Durumuz:

İlişkisi var. İlişkisi yok. Evli

7. Kardeş sayımız:

Yok 1 Kardeş 2 Kardeş 3 ve üzeri

8. Daha önce aldığınız herhangi bir psikiyatrik tanı var mı?

Var Yok

9. Düzenli olarak kullandığınız psikiyatrik bir ilaç var mı?

Var Yok

EK C

Patolojik Narsisizm Ölçeği

Aşağıda bazı tanımlayıcı ifadeler bulacaksınız. Lütfen her birini düşünün ve sizi ne derece iyi tanımladığını belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Basitçe her bir ifadenin sizi ne kadar iyi tanımladığını 6 dereceli ölçek üzerinde tek bir maddeyi işaretleyerek gösterin.

	0-----1-----2-----3-----4-----5					
	<i>Beni hiç tanımlamıyor</i>	<i>Beni büyük ölçüde tanımlamıyor</i>	<i>Beni pek tanımlamıyor</i>	<i>Beni çok az tanımlıyor</i>	<i>Beni büyük ölçüde tanımlıyor</i>	<i>Ben tam olarak tanımlıyor</i>
					Beni hiç tanımlamıyor	
					Beni büyük ölçüde tanımlamıyor	
					Beni pek tanımlamıyor	
					Beni çok az tanımlıyor	
					Beni büyük ölçüde tanımlıyor	
					Beni tam olarak tanımlıyor	
1.Sıklıkla bana hayranlık ve saygı duyulduğunu düşünürüm.	0	1	2	3	4	5

2. Öz güvenimde çok fazla iniş çıkış olur.	0	1	2	3	4	5
3. Beni hayal kırıklığına uğrattıklarında, bazen başkaları ile ilgili beklentilerimden mahçubiyet duyarım.	0	1	2	3	4	5
4. Genellikle herhangi bir konuda ikna edici olabilirim.	0	1	2	3	4	5
5. Yalnız olduğumda iyi hissetmekte zorlanırım.	0	1	2	3	4	5
6. Başkalarıyla ilgilenerek kendimi mutlu edebilirim.	0	1	2	3	4	5
7. Yardım istemekten nefret ederim.	0	1	2	3	4	5
8. İnsanlar özel olarak beni fark etmediğinde kendimi kötü hissetmeye başlarım.	0	1	2	3	4	5
9. Başkaları beni diğerlerine bağımlı ve muhtaç görecektorkusuyla sıklıkla ihtiyaçlarımı gizlerim.	0	1	2	3	4	5
10. İnsanları inanmalarını istediğim her şeye inandırabilirim.	0	1	2	3	4	5
11. İnsanlar onlar için yaptığım onca şeyi fark etmediklerinde öfkeden çıldırırım.	0	1	2	3	4	5
12. Yaptığım ya da söylediğim şeylerle ilgilenmeyen insanlar beni çok kızdırır.	0	1	2	3	4	5
13. Hayranlık duymadığım biriyle samimi düşünce ve hislerimin hepsini paylaşmam.	0	1	2	3	4	5

14. Sık sık çevrem üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğumu düşlerim. 0 1 2 3 4 5

15. İnsanları parmağımda oynatmak benim için çok kolaydır. 0 1 2 3 4 5

16. Diğerleri beni fark etmediklerinde kendimi değersiz hissetmeye başlarım. 0 1 2 3 4 5

17. Bazen beni hayal kırıklığına uğratacakları düşüncesiyle insanlardan uzak dururum. 0 1 2 3 4 5

18. Başkalarından istediklerimi alamadığımda hemen hemen her zaman öfkelenirim. 0 1 2 3 4 5

19. Bazen kendi değerimle ilgili güvence vermeleri için hayatımdaki önemli kişilere ihtiyaç duyarım. 0 1 2 3 4 5

20. Diğer insanlar için bir şeyler yaptığımda, onların da benim için bir şeyler yapmalarını beklerim. 0 1 2 3 4 5

21. Başkaları beklentilerimi karşılamadıklarında, genellikle istediklerimle ilgili mahcubiyet duyarım. 0 1 2 3 4 5

22. Başkaları bana güvendiğinde kendimi önemli hissederim. 0 1 2 3 4 5

23. İnsanları kitap gibi okuyabilirim. 0 1 2 3 4 5

24. Birileri beni hayal kırıklığına uğrattığında sıklıkla kendime kızarım. 0 1 2 3 4 5

25. Başkaları için kendimi feda etmek beni daha iyi bir insan yapar.	0	1	2	3	4	5
26. Sık sık imkânlarımın ötesinde bir şeyler elde ettiğimi düşlerim.	0	1	2	3	4	5
27. Bazen istediğim şeyleri yapmayacaklarından korktuğum için insanlardan uzak dururum.	0	1	2	3	4	5
28. İçimde hissettiğim zayıflığı diğerlerine göstermek zordur.	0	1	2	3	4	5
29. Eleştirildiğimde öfkelenirim.	0	1	2	3	4	5
30. İnsanların bana hayran olduğunu bilmediğim sürece kendimi iyi hissetmem zordur.	0	1	2	3	4	5
31. Sık sık çabalarım için ödüllendirildiğimi düşlerim.	0	1	2	3	4	5
32. Zihnim, insanların çoğunun benimle ilgilenmediği fikri ve endişesiyle meşguldür.	0	1	2	3	4	5
33. Bana güvenen arkadaşlarımın olmasını seviyorum çünkü bu bana kendimi önemli hissettiriyor.	0	1	2	3	4	5
34. Onlar için yaptıklarımı takdir etmeyecekleri endişesiyle bazen insanlardan uzak dururum.	0	1	2	3	4	5
35. Herkes benim hikâyelerimi dinlemeyi sever.	0	1	2	3	4	5
36. İnsanların benden hoşlandıklarını bilmediğim sürece kendimi iyi hissetmem zordur.	0	1	2	3	4	5

37. Başkalarının ne kadar iyi bir insan olduğumu fark etmemeleri beni kızdırır.	0	1	2	3	4	5
38. Hak ettiğim her şeyi alana kadar yetinmeyeceğim.	0	1	2	3	4	5
39. Fedakârlıklar yaparak ne kadar iyi bir insan olduğumu göstermeye çalışırım.	0	1	2	3	4	5
40. İnsanlar beni fark etmediğinde hayal kırıklığına uğrarım.	0	1	2	3	4	5
41. Sık sık kendimi başkalarının başarılarını kıskanırken bulurum.	0	1	2	3	4	5
42. Sık sık kahramanca işler yaptığımı düşlerim.	0	1	2	3	4	5
43. İyi bir insan olduğumu kanıtlamak için diğerlerine yardım ederim.	0	1	2	3	4	5
44. Kendim içten içe şüphe etsem bile bir şeyi tek başıma halledebildiğimi başkalarına göstermek önemlidir.	0	1	2	3	4	5
45. Sık sık başarılarımla tanındığımı hayal ederim.	0	1	2	3	4	5
46. Sırtımı başkalarına dayamaya katlanamam çünkü bana kendimi güçsüz hissettirir.	0	1	2	3	4	5
47. Başkaları bana onlardan beklediğim şekilde davranmadıklarında, kendimi iyi hissetmeye devam etmem çok zordur.	0	1	2	3	4	5
48. Diğerlerinin beni kabul etmesine ihtiyaç duyarım.	0	1	2	3	4	5

49. Dünya çapında tanınmak isterim.	0	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---	---

50. Başkaları ihtiyaçlarımı sezdiğinde gergin ve mahcup hissedirim.	0	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---	---

51. Bazen, diğer insanlardan her istediğimi alamayacağım gerçeğiyle yüzleşmektense, yalnız olmak daha kolaydır.	0	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---	---

52. Başkaları benimle aynı fikirde olmadığında bayağı sinirlenirim.	0	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---	---

EK D

Gözlerden Zihin Okuma Testi

Her bir çift göz için, resimdeki kişinin düşündüğü veya hissettiğini en iyi tarif eden kelimeyi seçin ve yuvarlak içine alın. Birden fazla kelimenin uygun olduğunu hissedebilirsiniz ancak lütfen sadece en uygun olduğunu düşündüğünüz tek bir kelimeyi seçin. Seçiminizi yapmadan önce 4 kelimeyi de okuduğunuzdan emin olun. Testi olabildiğince çabuk yapmaya çalışın fakat zaman tutulmayacaktır. Bir kelimenin anlamını tam olarak bilmiyorsanız kelime açıklama broşüründe arayabilirsiniz.

kıskanç

paniklemiş

neşeli

teselli eden

kibirli

nefret dolu

rahatsız

sıkılmış

korkmuş

üzüntülü

şakacı

telaşlı

kibirli

kızgın

arzulu

ikna olmuş

şakacı

ısrarcı

rahatsız

iğneleyici

keyifli

gevşemiş

endişeli

arkadaş canlısı

donakalmış

hayal kuran

özür dileyen

arkadaş canlısı

sabırsız

diken üstünde

tedirgin

şevksiz

kötümser

rahatlamış

kızgın

düşmanca

utangaç

heyecanlı

dehşete düşmüş

zihni meşgul

temkinli

ısrarcı

korkmuş

keyifli

sıkılmış

donakalmış

pişman

işveli

aldırmaz

mahcup

kararlı

bekleyen

şüpheli

şevksiz

tehditkar

utangaç

rahatsız

hayal kırıklığına uğramış

müteffekir

telaşlı

keyifsiz

suçlayıcı

cesaret veren

keyifli

rahatsız

düşünceli

şüphelenmiş

şefkatli

cesaret veren

cana yakın

neşeli

donakalmış

kararlı

keyifli

donakalmış

sıkılmış

baskın

arkadaş canlısı

suçlu

dehşete düşmüş

zihni meşgul

minnettar

ısrarcı

yalvaran

memnun

özür dileyen

küstah

ilgili

tereddütlü

rahatsız

heyecanlı

düşmanca

diken üstünde

utangaç

düşmanca

gergin

şakacı

temkinli

kibirli

güven verici

merak eden

şakacı

şefkatli

memnun

sabırsız

donakalmış

minnettar

işveli

rahatsız

dalgın

düşmanca

hayal kırıklığına uğramış

utanmış

kendinden emin

ciddi

utanmış

şakacı

şevksiz

şaşırmış

diken üstünde

mahcup

suçlu

donakalmış

hayrete düşmüş

hayal kuran

kaygılı

güvenilmez

korkmuş

utanmış

sinirli

kuşkucu

kararsız

EK E

Kişilerarası Tepkisellik İndeksi

Aşağıdaki ifadeler sizin değişik durumlardaki düşüncelerinizi ve duygularınızı soruşturmaktadır. Her bir maddenin sizi ne kadar iyi tanımladığını sayfanın başındaki cetveldeki uygun harfleri seçerek belirleyiniz: A, B, C, D, veya E. Cevabınız üzerinde karara vardığınızda, soruların hemen altındaki harflerden birini daire içine alınız. CEVAP VERMEDEN ÖNCE HER BİR MADDEYİ DİKKATLİCE OKUYUNUZ. Olabildiğiniz kadar dürüstçe cevap verin. Teşekkürler.

CEVAP CETVELİ:

A	B	C	D	E
BENİ				BENİ ÇOK İYİ
İYİ BİR ŞEKİLDE				ŞEKİLDE
TANIMLAMİYOR				TANIMLIYOR

1. Başıma gelebilecek olan şeyler hakkında, zaman zaman hayaller ve fanteziler kurarım

A B C D E

2. Benden daha talihsiz insanlar için genellikle merhametli, alakalı hisler duyarım.

A B C D E

3. Olayları “bir başka kişinin” bakış açısından görmeyi zor bulurum.

A B C D E

4. Başka kimselerin problemleri olduğunda, onlar için fazla üzülmem.

A B C D E

5. Bir romandaki karakterlerin duygularını gerçekten içimde hissedirim.

A B C D E

6. Acil durumlarda, vesveseli ve rahatsız hissedirim.

A B C D E

7. Bir piyes veya film izlerken genellikle tarafsızımdır ve sıklıkla kendimi ona tamamen kaptırmam.

A B C D E

8. Bir karara varmadan önce diğerlerinin anlaşılamadığı yönlerden olaya bakmaya çalışırım.

A B C D E

9. Birinden yararlanıldığımı gördüğümde, ona karşı koruyucu olduğumu hissedirim.

A B C D E

10. Çok heyecanlı bir durumun içinde olduğumda çaresizlik hissederim.

A B C D E

11. Arkadaşlarımın bakış açısından olayların nasıl görüldüğünü gözümde canlandırarak onları daha iyi anlamaya gayret ederim.

A B C D E

12. İyi bir kitaba veya filme son derece kapılmak benim için bir parça nadir bir durumdur.

A B C D E

13. Birinin incindiğini gördüğümde, sakın kalma eğilimindeyimdir.

A B C D E

14. Başka kimselerin talihsizlikleri genellikle beni büyük ölçüde rahatsız etmez.

A B C D E

15. Bir şeyde haklı olduğumdan eminsem, başkalarının fikirlerini dinleyerek fazla zaman harcamam.

A B C D E

16. Bir piyes veya filmi gördükten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissetmişimdir.

A B C D E

17. Gergin duyguların olduğu bir ortamda olmak beni korkutur.

A B C D E

18. Birine haksız davranıldığını gördüğümde, onlar için bazen çok fazla acıma hissetmem.

A B C D E

19. Genellikle acil durumların üstesinden gelmede çok becerikliyimdir.

A B C D E

20. Gördüğüm şeyler bana oldukça dokunur.

A B C D E

21. Her sorunun iki yönü olduğuna inanırım ve her iki yönden de bakmaya çalışırım.

A B C D E

22. Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir kişi olarak tanımlarım.

A B C D E

23. İyi bir film seyrettiğimde, kendimi çok kolaylıkla baş karakterin yerine koyabilirim.

A B C D E

24. Acil durumlarda kontrolü kaybetmeye eğilimliyimdir.

A B C D E

25. Birine kızdığımda, genellikle bir süre için kendimi onun yerine koymaya çalışırım.

A B C D E

26. İlginç bir hikaye veya roman okuduğumda, hikayedeki olaylar benim başıma gelse neler hissedeceğimi gözümde canlandırırım.

A B C D E

27. Acil bir durumda çok yardıma ihtiyacı olan birini gördüğümde, param parça olurum.

A B C D E

28. Birilerini eleştirmeden önce, onların yerinde olsam nasıl hissedeceğimi gözümün önünde canlandırmaya çalışırım.

A B C D E

EK F

Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeği

Her bir maddeyi dikkatlice okuyun. Daha sonra sizin yanıtınız olan harfi daire içine alın. Eğer madde içinde söz edilen durum sizin için doğruysa **DOĞRU** sütununda yer alan **D** harfini daire içine alın. Eğer madde içinde söz edilen durum sizin için doğru değilse **YANLIŞ** sütununda yer alan **Y** harfini daire içine alın. Herbir madde için sadece bir tane harfi daire içine alın. Hiç atlamadan tüm maddeleri yanıtlayın.

1	En az bir tane tutarlı ve doyurucu ilişkim var.	D	Y
2	Birdenbire içime kapanabilir ve haftalarca kimseyle konuşmayabilirim.	D	Y
3	Genellikle bana en yakın olanları eninde sonunda incitirim.	D	Y
4	Çevremdekiler bana bir yetişkinden çok, çocukmuşum gibi davranır	D	Y
5	Aile ilişkilerimi bozmadan evdeki anlaşmazlıklarla uğraşabilirim	D	Y

6	İnsanlar üzerinde güç kullanmaktan gizli bir zevk duyarım	D	Y
7	Bazen istediğimi elde etmek için hemen hemen her şeyi yaparım	D	Y
8	Bana yakın olan biri tüm dikkatini bana vermediğinde, çoğu kez kendimi incinmiş ve reddedilmiş hissederim.	D	Y
9	Eğer biriyle yakınlaşmaya başlarsam ve bu kişi güvenilir biri çıkarsa, olaylar bu hale geldiği için kendimden nefret edebilirim	D	Y
10	Birine yakınlaşmak benim için zordur.	D	Y
11	Cinsel yaşamım tatmin edicidir.	D	Y
12	Çevremdekiler üzerinde hiçbir etkim yoktur.	D	Y
13	İnsanlar, onları görmediğimde, yoktur.	D	Y
14	Hayatta çok incitildim.	D	Y
15	En derin duygularımı paylaşabildiğim ve benimle böyle duygularını paylaşan biri var.	D	Y
16	Ne kadar kaçınmaya çalışırsam çalışayım, en önemli ilişkilerimde aynı zorluklar ortaya çıkar.	D	Y
17	Biriyle tamamen “bir” olmak için güçlü bir istek duyarım.	D	Y
18	İlişkilerde, karşımdaki kişiyle sürekli bir arada olmadığım sürece tatmin olmam.	D	Y

19 Karşı cinsten olanlarla ilişkilerim hep aynı şekilde sonuçlanır.	D	Y
20 Başkaları sık sık beni aşağılamaya çalışır.	D	Y
21 Benim yerime kararlarımı vermeleri için genellikle başkalarına bel bağlarım.	D	Y
22 Birine güvendiğimde genellikle pişman olurum.	D	Y
23 Bana yakın birine kızdığım zaman, bunu ayrıntılarıyla konuşabilirim.	D	Y
24 İstedığimi almanın en iyi yolu başkalarını ustaca idare etmektir.	D	Y
25 Etrafımda karşı cinsten birileri varken genellikle kendimi gergin hissedirim.	D	Y
26 Bir şeylerin dışında bırakılacağımdan sık sık kaygı duyarım.	D	Y
27 Herkesi memnun etmem gerektiğini hissedirim aksi takdirde beni reddedebilirler.	D	Y
28 Kendimi kapatıp birkaç ay kimseyle görüşmem.	D	Y
29 Hayatımdaki önemli insanlar tarafından olası reddedilmelere karşı duyarlıyım.	D	Y
30 Arkadaş edinmek benim için sorun değildir.	D	Y
31 Karşı cinsten olanlarla nasıl tanışılacağı ya da konuşulacağını bilmem.	D	Y
32 Bana yakın olan birine istediğim bir şeyi yaptıramadığımda,	D	Y

kızgın ya da incinmiş hissederim.		
33 Yalnız bir yaşam sürmek benim kaderimdir.	D	Y
34 İnsanlar birbirine karşı asla dürüst değildir.	D	Y
35 İlişkilere çok şey katar ve çok şey alırım.	D	Y
36 Karşı cinsten olanlarla tanışmak ya da konuşmaktan utanırım.	D	Y
37 İyi bir annenin, çocuklarını daima memnun etmesi gerektiğine inanırım.	D	Y

ÖZGEÇMİŞ